

ÖNSÖZ

S: 02
2014
7 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

Dosya; Nazım'a Armağan

Kemal Özer

Kavga Ozanı Nazım Hikmet

Özgür Güven

Nazım'ın Yolu

Atila Oğuz

Nazım İçin Yola Düşen
İngeler

Nazım Akarsu

Komünizme Sevdalı Bir Şair

Mehmet Özer

Partili Şair Nazım Hikmet

C. Dağlı

Nazım'ın Dizelerinin
Devrimci Dönüştürücü Etkisi

Afşar Timuçin

Nazım Hikmet Şiirleri

Mehmet Esatoğlu

Tc'nin Nazım Hikmet'e
Ettikleri

Yılmaz Onay

Nazım Hikmet
İyi Bir Oyun Yazarımızdır!

Yaşar Kemal

Nazım Hikmet ve Halk

Genco Erkal

"NÂZİM'LA Yolculuğumuz
Devam Ediyor"

Şükran Kurdakul

Nazım Hikmet

Berrin Taş

N.Hikmet'in Zincirini
Kırmamış İnsanı

Hiroşima ve Nazım

**Sevdalınız
Komünisttir**

**Çizgi Roman
Nisan Şimşek
Anlatılan
Senin Hikayen**

AYAKLANMA ÜZERİNE NOTLAR

C.Dağlı

Kahramanlık çağının kapandığını söyleyenler, 31 Mayıs'a ve Haziran'a baksınlar. Yoğun saldırılar altında barikatlara, sokaklara koşanlar, bu çağın sürdüğünü gösterdiler. Barikatlar orada burada toplanan derme çatma malzemeler üzerinde değil, başkaldıranların cesareti üzerinde kuruluydu. Gösterileri sürdürmek, kent merkezlerine, alanlara yürümek için ortay konan yürekli davranış, toplum üzerinde derin bir etki yarattı. Ortaklaşa ve insanca bir gelecek, halk kitlelerinin yürekli davranışları, kahramanca girişimleriyle kurulacaktır.

Gençler, kadınlar, çalışanlar, bugünkü toplumsal ve siyasi statüye karşı mücadele verirken, gelecekte esinleniyorlar. Koşulların hümanist olduğu, bireylerin özgürlük içinde davrandığı, yabancılaşmanın ve bugünkü toplumun sınırlılıklarından kurtulmuş olarak, kendilerini çok yönlü olarak geliştirdiği bir gelecek. Burjuva toplum tüm bunların önünde engel.Reformlarla düzeltmelerle ve iyileştirmelerle bu toplumun doğası değiştirilemez. Yeni bir gelecek eski toplumun ilerlemesiyle olanaklı duruma gelmiştir.

C. Dağlı

üç ayda bir

Önsöz, yeni sayısıyla, siz okurlarına, genç bir çizer olan Nisan Şimşek'in "Anlatılan Senin Hikayen" çizi romanıyla merhaba diyor. Her sayıda bir bölümünü yayımlayacağımız çizgi roman Taksim Ayaklanması günlerine doğru bir yolculuğa çıkarıyor bizi.

Ölümünün ellinci doğumunun ise 112 yılındayız usta şairimiz Nazım Hikmet'in. Komünist Nazım Hikmet'in ölüm yıldönümünü ve doğum gününü birarada ele almak zorunda kaldık bu sene. Çünkü 31 Mayıs'la birlikte başlayan Ayaklanma kendi dışında her şeyi ikinci plana attı. Gelenekselleşmiş tüm programlar rafa kaldırılmak zorundaydı. Önümüzde çok somut bir görev duruyordu: Ayaklanmayı başarıya ulaştırmak.

Ayışığı Sanat Merkezi olarak usta şairimizin ölümünün 50. yılı anısına bir dizi program hazırlığı içindeydik. 2 Haziran günü 1 Mayıs Mahallesinde Deniz Gezmiş Parkı'nda bir anma etkinliği yapacak, Ayışığı Şiir Topluluğu olarak hazırladığımız Memleketimden İnsan Manzaraları'nı hem bu etkinlikte hem de Haydarpaşa Garı'nın merdivenlerinde oynayacaktık. Önsöz Yaz sayımızı Nazım Ustaya armağan olarak hazırlayacaktık. Ayaklanma günleri bunların hiçbirini yapmamıza izin vermedi. Ama biz oyunumuza Gezi parkına kurulan sahnede oynadık. Nazım'ı ayaklanmacılarla, ayaklanmacıları Nazım'la buluşturduk. Haydarpaşa Garı'nın merdivenlerinde Memleketimden İnsan Manzaraları oyununu sergiledik.

1902'de doğan ve doğduğu şehre bir daha dönemeyen şairimiz, ömrünü memleket hasreti ile geçirmiş ayrılmak zorunda kaldığı memleketine bir daha dönememiştir. Ama ne o memleketini ne de memleketinin insanı onu unutmaz. Gelip geçtiği her yere iz bırakmış, yanındaki insanları ileriye taşımış, yetiştirmiş gerçek bir komünisttir.

Nazım Hikmet için çok şey yazıldı, söylendi. Hayatı, şiirleri, fikirleri her zaman yeniden yeniden ele alındı. Çünkü bitimsiz bir okyanus gibiydi onun şiir evreni ve dünya görüşü. Bir kez de biz keşfetmek için çıktık yola bu bitimsiz evreni. Yaşamına, şiir dünyasına, politik yaşamına dair yazılar bulacaksınız dosyamızda.

Ayrıca bir hediyemiz var siz okurlarımıza... Ressam Rasin'in Nazım için çizdiği yağlı boya portre... Nazım Hikmet'in özgür ve asi kişiliğini en iyi yansıttığını düşündüğümüz eserini bizimle paylaşan Rasin'e sonsuz teşekkürler.

KİTAP DİZİSİ

kültür / sanat / edebiyat

Adı: Önsöz 2

Genel Yayın Yönetmeni

Songül Yücel

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım / Ruhan Mavruk
Pınar Turan / Ebru Şahin

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler İzmir :

Ayışığı Ekin Sanat Derneği.
Kemeraltı Mah. 848. Sk Beyler İşhanı:
No:72 K2 D:205 Konak

Ankara:

Mart Güneşi Kültür Sanat Derneği Fevzi
Çakmak-1 Sk. No:19/13 Kızılay
0543 476 1357

Adana:

Çınarlı Mah. Atatürk Cad. 61012 Sk. Pedük
Apt. Kat: 1 No. 2 / Seyhan

Antep:

Çukur Mah. Mehmet Uygun Cad. Kurtuluş
Sk. Tankut İşhanı. K3 No: 203 Şahinbey

Antakya

Kurtuluş Cad. Gazi Muharipleri Derneği Sk.
No: 50/4 (Barbara'nın evi karşısı)

Mersin:

Hastane Cad. Camiîşerif Mah. 5221. sk No: 4

Baskı: Kasım 2013

Yön Basım Yayın: Davutpaşa Cad.
Güven Sanayi Sitesi B Blok 1.kat N:366
Topkapı - Zeytinburnu - İstanbul

www.ekinsanat.org
onsozdergisi@gmail.com

Yeni Dönem Yayıncılık Basın Dağıtım
Eğitim Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.
Adres: Sofular Mah. Sofular Cad. No: 8/3
Fatih - İSTANBUL / Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

İÇİNDEKİLER

>>05-07

Sena Kızılırmak

Yeter! Edi Bese! Ya Basta!

>>07

tan doğan

bir kitabı tersten okumak

>>08-11

Temade Çınar

Güneşten Haberi Olmayan
Buzun Kibri

>>12

Sinan Kaleli

Sokakta Müzikal

>>13-14

Ruhan Mavruk

Adı Bahar

>>15-18

Adil Okay'la Söyleşi

Adanmış Hayatlar

>>18

Avaşın

>>19

Ekinsu

Haydi Bir Şey Söyle

>>20-22

Aydın Orak

Asasız Musa

>>22

Ruhan Mavruk
Enternasyonalist

>>23-27

Elif Can
Bir Büyük İnsan

>>28-29

İraz Mavi
İçimizdeki Oblomov

>>30

Mert
Ciliz Düşmüş Dünya

>>31-32

5 Dakika Düşün

>>32

Asya Gümüş
Bir Sevdadır Devrim

>>33

Antakya Gezi Tutsağı
Karanlığın
En Koyu Vakti

>>33

Antakya Ayışığı
Oğulları Öldürülen
Analar

>>33

Sanem Arıca
Yaşasın

Dosya

>> 03-05

Nazım'a Armağan
Otobiyografi

Kavga Ozanı
Nazım Hikmet
Kemal Özer

Nazım'ın Yolu
Özgür Güven

Nazım'a
Bir Güz Çelengi
Pablo Neruda

Nazım İçin
Yola Düşen İmgeler
Afila Oğuz

Komünizme
Sevda Bir Şair
Nazım Akarsu

Partili Şair
Nâzım Hikmet
Mehmet Özer

Nâzım'ın Yüreği
Yevgeni Yevtuşeno

Nazım'ın Dizelerinin
Devrimci Dönüştürücü
Etkisi
C.Dağlı

Bir Ad Müzik
ve Evrene Dönüşünce
Yannis Ritsos

Nazım Hikmet Şiirleri
Afşar Timuçin

Tc'nin Nazım
Hikmet'e Ettikleri
Mehmet Esatoğlu

Nazım'a Ağıt
Ruhi Su

Nazım Hikmet İyi Bir
Oyun Yazarımızdır!
Yılmaz Onay

Hazıranda Ölmek Zor
Hasan Hüseyin

Nazım Hikmet Ve Halk
Yaşar Kemal

"NÂZİM'LA
Yolculuğumuz
Devam Ediyor"
Genco Erkal

Nazım Hikmet
Şükran Kurdakul

N. Hikmet'in
Zincirini Kırmamış İnsanı
Berrin Taş

Hiroşima Ve Nazım

Memleketimden İnsan
Manzaraları

Tiyatro Devinim

>>97-112

Nisan Şimşek
Anlatılan
Senin Hikayen

Nazım Akarsu

*Kapıları açık tutun
bahar gelecek
Karanlık gecelerin ardından
güneşli bir sabah girecek pencerelerden
Tarih yeniden
devrimcilerden söz edecek
özellikle gençlerden
gençlerden
ve komünist düşüncelerden...*

*Unutun
bütün çıkmazları
talih birden
bize gülümseyecek
işçilerden emekçilerden
temsilciler seçilecek
ve onlar yönetecek
onlar yönetecek.
İnsanlar el ele verecek
yeni insanlarla
geleceğe yürünecek.*

*Gergin tutun ipleri
atları mahmuzlayın
ta ki hep birden
yeni umutlarla
yepyeni bir ereğe
erişene dek.*

9 Ocak 2014

Sena Kızıllırmak

**Yeter!
Edi Bese!
Ya Basta!**

Hayatımızın son 6 ayını düşünüyorum...

'Haziran'da ölmek zor'du.

Temmuz'da 'sapı kanlı bir bıçaktı' hala sokak.

Ağustos'ta 'gece sıcak ve ishaklı'ydı, 'yaralı bir ceylan gibi yalnız', 'kesilmiş bir karpuz gibi kalabalık ve umutlu'ydu.

Eylül, Ekim bütün sonbaharlara inat başlanı bitirmek arzusuyla 'susuzdu'.

Kasım 'kelebeklerin' 'ateşin sırrına eriş' yolculuğuydu.

Ve Aralık 'onlar için her şey bitti', 'korkarak içecekler suyu, ölüme gider gibi varacaklar uykuya' dönüşen bir çığlıktı.

Ve Ocak ayı, hangi dizeye hayat verecek kim bilir. Ya da kendi sesince, kendi büyüyle ne sunacak bizlere... yahut ne diyeceğiz biz ona...

Acılarımızın ve umutlarımızın ortaklığında buluşan Hrant ve Nazım mı?

Hayatımızın son 6 ayını kendi ellerimize aldık. Acemiyiz, onların politik-ekonomik düzenbazlıkları karşısında. Acemiyiz, yalanın-dolanın ortasında. Oyunların, hilelerin ve bilcümle sahtekarlar korosunun çığlıkları arasında. Oysa ne kadar sıradan bizim yaşamımız. Yalanlarımız, oyunlarımız, hilelerimiz ne kadar masum, küçük, onlarınkinin yanında. Ama ne kadar inandırılmışız bunlarla bile cehenneme gideceğimize. Biz bunlarda usta olamayız zaten. Bunları anlamakta ve yenmekte usta olmak marifetimiz. Fakat işte bunu anlamak ve yenmekte acemiyiz hala. Ve buna rağmen sokağa çıkıp, onların saraylarını, milyar dolarlık servetlerini tehdit edince, üzerimize salınan ateşle acemiliğimizin bir kısmını oracıkta bıraktık.

Pusulamız kendi hayatımız belki de. Azalan aşımız, soğuyan odamız, taksitlendirilmiş yaşamımız. "Evde bir boğaz eksilirse" düşüncesi, "Akmasa da damlar"la terk edilen hayaller, hepsi nasıl bir bozkırdır hayatın? Biz bu bozkırın ortasında vahayı hayal ettik ve fark ettik vahanın ortasındayız. Ama acemiyiz hala bizim olan ve bize yasaklanmış vahayı onların elinden çekip almakta.

Oysa neler öğrendik. Cesaret etmeyi, katliamcıların yüzlerine yüzlerine haykırmayı, yılmamayı. Yenme gücümüz nerden geliyor bunu öğrendik: Bir işçiyle doktorun, bir köylüyle mühendisin, kadınla erkeğin,

Türk'le Kürd'ün, Ermeni'nin, aleviyle sünninin, bir esnafla sanatçının, çevreciyle devrimcinin birlikteliğinde.

Taleplerimizin her birisinin ne kadar içiçe geçtiğini, üst üste yığıldığını, sistemin bunları çözmeye muktedir olmadığını ve her birisinin çözümünün tek bir şey de birleştiğini öğrendik. Öğrendik mi?

Acemiyiz hala hayatımızın kaderini kendi ellerimize almakta. Öğrendiğimiz, birlikte yarattığımız her şeyi geri almak için her güne mayın döküyorlar daha.

Gezi-Taksim ayaklanmasında kurulan iki ayrı barikatta birbirine çok benzeyen iki cümle vardı: "Barikatın arkasında özgürlük var" ve "Mis gibi özgürlük kokuyor". Bugüne kadar bize sunulan "özgürlük"ten bambaşka bir şeydi. Henüz sahip olmadığımız ama sahip olmaya cüret ettiğimiz bir özgürlüktü.

Her gün on binlerce insan özgürlüğü koklamaya, durumu anlamaya ve ona katkı sunmaya geliyordu. Ne hükümet konaklarımız vardı - allı pullu-, ne oy pusulalarıyla seçilmiş temsilciler -bizden uzakta-, ne mahkeme binaları, ne düzenli bir ordu! Bize bugüne kadar demokrasi olarak ne öğretilmişti? Demokrasi hakkındaki bütün bilgi azınlığın çoğunluğa uyması biçimindeydi. Her beş yılda bir seçme ve seçilme hakkı olarak önümüze konulan oy pusulalarından başka demokrasi ve özgürlük verilmedi ki hiç.! Ne seçtiklerimizi tanıyoruz, ne onları geri çağırabiliyoruz. Güya bizim için toplanıyorlar ama bütün toplanmaları hayatlarımızı karartmaktan başka bir işe yaramadığı halde onlara katlanmak zorundayız işte!

Kanunlara saygılı olmamız öğretiliyor ama bize saygı gösteren, yaşamlarımızı zenginleştiren tek bir kanun ve kanun koyucu yokken neyin saygısıydı bu. Peki yasa koyucular bu kanunlara ne kadar uyuyor. Ya zenginler? Ya da yargının bizzat kendisi ne kadar uyuyor.

Bir çok konuda bakanlıklar var ama hiçbirisi taleplerimizi yerine getirmediği gibi hayat pınarlarımızı kurutmaktan başka ne iş yapıyorlar. Düşünün bir, sanat var ama sanatçıların ne dediği önemli değil. Misal Emek Sineması gibi, tiyatroların durumunun her şeye rağmen değişmesi gibi. Ya da eğitim sistemi gibi... Eğitim sistemi hakkında kimin söz sahipliği var? Öğrencilerin? Öğretmenlerin? Bilim insanlarının? Ya da hiçbirisinin ama burjuva siyasetçilerin var

değil mi? Ya da sağlık sistemi... Sağlıkçıların ısrarla reddettiği yasalar çıkarılıyor. Çünkü, tıpkı diğerleri gibi sağlık sisteminin içinde de sağlıkçılar yok.

Peki biz Gezi'de ne kurmaya çalıştık?

Cevaplayabildiğimiz sorular kadar güçlüyüz ve cevaplayamadıklarımız kadar güçsüz.

Bursa'dan bir grup işçi o günleri şöyle özetledi: "Çalıştığımız yerde 6 bin işçi var, çoğu tepki duydu, çünkü her şeyi televizyonların verdiği kadarıyla izlediler ve 'Birkaç ağaç için mi bunca tantana. Bizim bir sürü sorunumuz var. Saatlerce bir makine gibi çalışıyoruz. Saniyelerle ölçülü her hareketimiz. İşte tantana yapılacak bir şey varsa budur' dediler. Çoğu iş yerinde kalabilmesinin koşulu olarak ise AKP'yi görüyor. Çünkü sendikamız böyle öğretiyor."

Ayaklanma günlerinde bir kadın ise şöyle söyledi: "Lütfen bu hareket öylece sönüp gitmesin, birileri buna sahip çıksın. Birlik kuralım."

Birbirinden farklı olan iki ayrı yaklaşım mı? Bir öğretilmişlikler var, birde kendi hayatlarımızdan acıyla öğrendiklerimiz. Ayaklananlar ayaklanmaya yeni güçleri katmayı başaramadı. Hani RTE "yüzde elliye evde tuttu"ğunu söylüyordu ya, evet bu bir yalandı. Bu onun kitlesi falan da değildi. Ama biz o 'yüzde elliye' çekmek için ne çaba sarf ettik? Özellikle de sanayi işçilerini ve Kürt halkını.

Halklar ve işçiler arasına kan ve kin tohumları ektiler yıllarca. Birbirimize hala onların gözünden, onların yalanları ve oyunlarıyla bakıyoruz.

Nazım'ın Kore savaşına gönderilen asker Ahmet için yazdığı bir şiir vardır, hatırlayın.

"Hani bahar sabahları vardır, Ahmet, / çıkarsın evden / karşında bir müjde gibidir dünya. İşte böyle bir dünyaydı artık Kuzey Koreli için / her sabah / her akşam / her gece memleket. Söz hürriyetindi. / Toprağı bölüşmüşüler. Demiryolları / altın, / gümüş, / kömür, / ovada yağmur, dağda rüzgâr, / deniz / bulut, / güneş, çocuk bahçeleri, hastaneler, okullar ve fabrikalar milletindi. / Bahtiyardılar. Kimi öldürmeğe gidiyorsun Ahmet? (...)

Kore'de yağmur mu yağıyor? / Evini yaktığınız çocuk / anasının ölüsüne kapanarak

Haykırıyor mu altında yağmurun? / Yoksa onu görmüyor musun bile? / Yoksa artık kanıksadın mı?"

Ayaklanmada bundan biraz kurtulmuştuk. Geri ve ileri yanlarımızla biraraya gelmiştik. Geriliklerimizle yüzleşiyorduk. Bugüne kadar üstümüze örtülen

bütün örtüleri indiriyorduk. Bu o güne kadar yaşadığımız en büyük aydınlanma ve ilerlemeydi. Ama onları yenmek için daha fazlasına ihtiyacımız vardı.

"Bir insan acı duyabiliyorsa canlıdır. Bir insan başkasının acısını duyabiliyorsa insandır." diyordu Tolstoy. İnsan toplumsal ve toplumsal olduğu kadar da politik bir canlıdır. Politikayı hayatımızdan uzak tutamayız. Şiir, roman, resim, şarkı gibidir ve hepsi onunla yoğrulur aslında. Yaşadığın sistemden uzak bir hayat yaşayabilir misin? Ona ancak gözlerini kapatabilirsin ta ki canın iyice yanana kadar. Yetmez mi? Yeter! Edi Bese! Ya Basta!

Artık hayatta olmayan Erzincan'lı ihtiyar bir kadın, devrimci oğluna şöyle söyledi: "Oğlum savaşmak için devlet gerektir."

Savaşmak için değilse de, savaşan bütün güçleri toplamak, bir hedefe yönlendirmek ve kazanmak için merkezi bir birlik gerekir. Ayaklananların belli belirsiz hissettiği, farklı sözlerle anlatmaya çalıştığı şey buydu.

O günler de duvarlara herkes hedefler, talepler konusunda kağıtlar asmışlardı. Hizmet sektöründe çalışan genç bir işçi yanımıza yaklaştı ve "Hükümet kurmaktan söz edenler sizsiniz değil mi?" diye sordu. Cevabını alınca devam etti: "Nasıl kuracaksınız bilmiyorum, hatta bu olabilecek gibi gelmiyor ama okuduğum kimi taleplere göre sizinki daha mantıklı. Düşünsenize "Fatih Altay özür dilesin" diye talep var."

Ah o sahtekarlar korusunun borazanları! İnsana, topluma ve sanata, edebiyata ve politikaya ne zaman kapitalist sistemin öğretilmişliğinden bakmaktan kurtuluruz, işte o zaman hayat yeniden biçimlenir ellerimizde! Ayaklanma günlerinde "Bir ağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşesine" baktık sistemin bütün ezilenlerine, dışlanmışlarına, kendimize ve hayata! Gerçekleri olduğu gibi gördük.

Ayaklanmaya katılan milyonların bir kısmı yavaş yavaş kendi kıyılarına çekildi. Şimdilik seyrediyor, düşünüyor, öğrendiklerini gözden geçiriyor. Seyredenlerin bir kısmı kendi hayatlarına döndüğünde eski ile yeni arasında debeleniyor. Eylemden ve örgütlülükten uzak kalış ayaklanmada alınan dersleri devam ettirmemek onu Şolohov'un Don Kıyısında Hasat romanındaki Gregory'si yapıyor. Ama hayat biçimlenmeye devam ediyor. Ve yeni bir ayaklanma da belki Gregori olmayacak ama daha iyi öğrenmiş bir kitle olacak son vuruşu yapmak için. Hayatı biçimlendirmek bizim elimizde.

bir kitabı tersten okumak

siyah-beyaz bir resim dış kapakta ve bir

dize (silik)

"as'lolan hayattır" dip notu

sonuç : yüreğin kadarsın

aşktır yüreğin tek gülü : gelişme

giriş : tohumdur insana tanrı

köz bir ruhun tarihi içindekiler

sözün özü şiidir sözü sunuda

selam olsun emeği geçenlere önsözü

ithaf : 'yârim'e

basım ve ciltlemede bir güzel çocuk

yayına hazırlayan : insan

bilinmiyor basım yeri ve tarihi

serbest dağıtım

yayınevi : yok

eksik yolculuk kitabın adı

ön kapakta kırmızı bir yaprak

tan doğan

Güneşten

Haberi Olmayan

Buzun Kibri

Temade Çınar

Siz sıradan bir insan gibi mahkemelerde değil tarih tarafından yargılanmayı bekliyordunuz değil mi? Büyük insanlık kendini yönetmeye başladığında, sizinonununuzun bir parçası olmayı reddettiğinde sizi de bu hastalıktan ebediyen kurtarmış olacak. Birçok kötü özellik ve davranış gibi tarihin çöplüğünde siz ve kibriniz işte böyle anılacaksınız.

Kırklı yaşlarında bir avukatın bürosundayız. Her şeyin ölçeği, “Gezi’den önce”, “Gezi’de” ya da “Gezi’den sonra” tabirine uygun olarak “Gezi’den sonra” olduğunu belirtelim. Avukat, Tayyip’i şiddetle eleştiriyor. Aynı, hatta daha sıkı bir şiddetle Gezi’yi de eleştiriyor. Solcuları, sağcılarını, orta yolcuları kimseyi ama kimseyi beğenmiyor. Ona kalsa bütün dünya bir durup onu dinlemeli, onun gösterdiği yoldan hayatlarına devam etmeli. Beyefendi, Tayyip’i başkalarını dinlememek, bilimsel düşünceye kulaklarını tıkamakla suçluyor. Kendisinin de okumaktan çok hoşlanmadığını, siyasete bu kadar meraklı olmasına karşın bu konuda çok az okuduğunu ekliyor. Gezinin gençlerini de devletle inatlaşmakla suçluyor. Nasıl bir inatmış bu illa yasaklı alana gidilecekmiş. Yani ona göre herkes birbiriyle inatlaşıyor. Herkes, tek doğru benim diyor...

Yanımdaki arkadaşlar işimizi bir an önce bitirip kendilerini dışarı atmak için sabırsızlanıyorlar. Ben yeni bir beyin egzersizinin peşine düşmüşüm, konuşmayı uzattıkça uzatıyor, işkenceyi daha da katlanılmaz hale getiriyorum. Kibirli bir kişiyi tartışmaya sokacak en güçlü sözü kullanıyorum: “Demek siz böyle düşünüyorsunuz.” Ne de olsa onun düşüncelerinden daha önemli bir düşünce yok. Hemen cevap geliyor: “Tabii ben böyle düşünüyorum” Bir de bu kişinin yönetim ya da siyasi erki ele geçirdiğini bir düşünün... Biraz pohpohlamayla yönetilmesi en kolay kişiyi elde etmiş olursunuz. Burjuvazinin Bush, Blair gibi, Tayyip gibi tepeden kondurduğu tipler... Aşağıyı ezmekten ve yukarının başını okşamasından başka yaşamsal zevkleri olmayanlar... Tayyip’le bir konuşma fırsatım olamayacağına göre ben de anı değerlendiriyorum. Bir süre sonra yanımdaki arkadaşlara bakıyorum, avukatın güvenliği için oradan uzaklaşmanın faydalı olacağına kanaat getirip, kendisinin engin görüşlerinden yeniden faydalanmak üzere sohbeti erteleyerek oradan çıkıyorum.

Arkadaşlarım her onurlu insanın duyacağı tepkiyi duyuyorlar. Onları kızdıran “yok sayılma, küçük görülme” duygularını yaşatan “kibir” yani kendini başkalarından üstün tutma kişilik bozukluğuyla ya da yanılısamıyla karşı karşıyayız.

Kişilik bozukluğu nasıl gelişir? Kişiliğimiz bizimle birlikte an be an oluşur. Her gün yaşadıklarımız, seçtiklerimiz, yaptıklarımız ya da yapmadıklarımız bir bahçivanın bahçesindekiler gibi boy verir. Bir yanlış diğerini doğurur. Yani tüm bilimlerde olduğu gibi diyalektik kanunları burada da geçerli. Genetik olarak getirdiğimiz heyecanlı, rahat, öfkeli gibi özelliklerimiz de bu bahçenin toprağı olsun. Her toprak bazı bitkiler için avantaj bazıları için dezavantajdır. Siz iyi bir bahçivansanız, sizi iyi bir bahçivan yapacak olan koşullarınız uygunsa ve gözünüz bahçenizin üzerindeyse ayırık otlarının kök salmasına izin vermezseniz ya da onları hemen söküp atmayı başarabilerseniz verimli, mis gibi bir bahçeniz olur.

Kibir de ayırık otu sarmış bir bahçeye benzer. Orada başka hiçbir güzelliğin yetişmesine artık olanak yoktur. Bahçenin yeniden düzenlenebilmesi için radikal bir temizlik gerekir. Kibir ayırıkotu nasıl gelişir? Önce kişi kendi düşüncelerinin diğer insanların düşüncelerinden daha önemli olduğunu düşünür. Bunun temelinde bazen bir aşağılık kompleksi ile mücadelede bazen de şişirilmiş bir ego olabilir. Her düşüncesi deha ürünü bir buluştur. Hatta bunun için öğrenmeye, okumaya, sormaya, fikir almaya falan da ihtiyacı yoktur. Zamanla düşünceleri bu nedenle kısırlaşır. Ancak o bunun farkında değildir. Şu ünlü söz durumu özetliyor: “İnsanlar başaklara benzerler, içleri boşken dimdik dururlar içleri doldukça eğilirler.” Burada belirtmeden geçmeyelim kibirin panzehiri bilgidir. Kibirli kişiler de birikimlerine orantısız olarak burunları havada, kasıtlı dururlar. Alıcı olmadıklarından ikna olmazlar. İkna edilemez oluşları anlaşılınca kadar karşıdakini çileden çıkarırlar.

Bu konuya biraz eğildiğimizde, genelde siyasetçilerde görülen “Hubiris sendromu” ya da daha anlaşılır bir tabirle “tanrısal ego” “güç zehirlenmesi” olarak bilinen bir psikiyatrik vakayla karşılaşıyoruz. Ancak bu duruma psikiyatrik vaka diyerek durumu mağdur konumuna indirgemek bu kişinin hışmına uğramışlara haksızlık olacaktır. Evet, tüm psikiyatrik vakalarda olduğu gibi kişinin günlük hayatını, iş yaşamını ve toplumsal ilişkilerdeki verimini ciddi oranda etkilediği içindir ki hastalıktır. Bir insanın egosunun zehirlenmiş olması ve hayatı boyunca kişiliğini geliştirme yolunda yanlış bir yol izlemiş olması olasıdır, doğaldır ve tedavisi mümkündür. Tüm psikiyatrik vakalarda olduğu gibi hastayı toplumdan, toplumu da hastadan korumak esastır. Sade bir vatandaşın kendi

zekasının sınırlarını, varlığının dünyadaki diğer insanların varlıklarıyla aynı önemde olduğunu kabul etmesi, yokluğuyla hayatın devam edeceğini kabullenmesi ve dahi olmadığını anlaması zorlu olsa da imkansız değildir. Bu kişiler kendiliğinden bir seyirle, hayatın duvarlarına çarptıkça ve yalnızlaştıkça trajik bir biçimde zavallılaşırlar. Bu kişi bir dahi ise her şey daha da kolay olacaktır. Ancak bu insanların toplumları yönetecek bir yere gelmesi, dünyayı kana bulayacak güce ulaşmaları ve insanların gelecekleri hakkında söz sahibi olmaları doğal değil yapaydır. Üstelik tedaviyi de imkansız kılar. Hem oraya gelişlerinin yolu egolarının sürekli gerçek dışı bir biçimde şişirilmiş olduğundan hem de şişirilerek yaşamaya devam ediyor olmalarından yani bu durumdan zarar değil yarar görüyor olmalarından dolayı durum kronikleşmiştir. Gezi inisiyatifinin başbakanla görüşme yaparak sorunu çözmek istemesi her ne kadar iyi niyetli bir çabaysa da sorunun kökü itibarıyla hayalpe-resttir. Bir, ikna olmaz, iki, ikna olsun diye oraya getirilmemiş.

Bu kişilerle mahallemizde karşılaşırsak yahut tıpkı avukatımız hikayesinde olduğu gibi bir büroda, seçme şansımız olurdu. Kalmak ya da gitmek... Hayatlarımız üzerinde etkisi olmayan ya da çok az etkisi olan bu kişilerle, ilişkinin sınırlarını belirleme hakkımız olduğundan bizim öfkemizi cezp etmezdi. Bu kişiler de doğal olarak ya değişmek zorunda kalırlar ya da yollarına yalnız olarak devam ederlerdi.

Ama ya bu kişiler bizim eşimiz, ebeveynimiz, komşumuz, öğretmenimiz, müdürümüz, şefimiz, ustamız, hizmet beklediğimiz bir memur ya da hatta doktorumuz ise yani hayatımızın bir kısmını etkileyecek bir konumdaysa öfkemizin bizim önümüzde gi debildiğinin sayısız örneğini sıralayabiliriz.

Şimdi gelelim Hubiris sendromu'na. Bizi öfkeliendiren nedir? Bu kişilerin kendilerini her şeyden, herkesten üstün tutmaları mı? Bizi aşağılamaları mı? Kendi düşüncelerinden başka bir düşünceye yaşama şansı bırakmamaları mı yoksa tüm bu güçlere sahip olmaları mı? Bizim bu durumda seçme şansımızın olmayışı, kaçacak yerimizin olmayışı, hayatlarımızın tümüyle bu hastalıklı kişilerin elinde oluşu mu?

Bizi bu denli öfkeliendiren, Metin Üstündağ'a “Sinirlenince çok güzel oluyorsun Türkiye'm” dedirten “ortak öfke objesini yaratan” bu sendromu biraz daha inceleyelim.

Tekrarlayan seçim zaferleri, kriz dönemleri, savaşlar ve ekonomik felaketler yöneticilerin Hubiris Sendromuna yakalanma olasılığını arttırıyormuş.

Tanı koyabilmek için aşağıdaki sayılan 14 bulgudan, 3 veya daha fazlası bir yöneticide mevcutsa; o kişi hasta kabul ediliyor,

1- Dünyayı, güç kullanımı yoluyla kendini yücelteceği bir yer olarak görür.

2- Olaylar karşısında öncelikle kişisel imajını geliştirmek amaçlı hareket etme eğilimi vardır.

3- Görüntüsü ve ifadeleri ile orantısız bir endişe içindedir.

4- Mevcut faaliyetleri ile ilgili konuşurken, bir mesih gibi yücelme eğilimi taşır.

5- Kendisini ulus veya kuruluşla bir tutar.

6- Konuşmalarında kraliyet ailesine özgü bir "biz" ifadesi kullanır.

7- Aşırı özgüven gösterir.

8- Kendisi için öteki olan grubu açıkça hor görür.

9- Diğer insanlar ya da iş arkadaşları gibi sıradan bir mahkemeye değil de sadece tarih ya da tanrı gibi bir üst iradeye karşı hesap verebilir olduğu duygusunu taşır.

10- O üst iradenin yargılamasında, haklı çıkacağına dair sarsılmaz inancı vardır.

11- Gerçeklik ile bağı kopmuştur.

12- Pervasız, tezcanlı, vesveseli, huzursuzdur, dürtüsel eylemler sergiler.

13- Uygulamaların, sonuç ve maliyetlerinin dikkate alınmasını önlemek için, uygulamalarını ahlak, dürüstlük hakkında "geniş tasavvurlarına" dayandırır.

14- Aşırı özgüven, işlerin ters gidebileceği düşüncesinden yoksun, uygunsuz politikalar oluşturmaya neden olur.

Ne diyorsunuz? Ondörtte ondört!..

Tayyip'in bütün ondan öncekiler gibi bir seçim panayırı havası içinde çoktan seçilmiş olarak gökten zembille indirildiğini hepimiz biliyoruz. Daha hiçbir vasfı yokken Bush'la birbirlerinin dizine vurarak konuşmalarını... Zaten bize seçiliyormuş gibi yaptırılan tüm yöneticiler çoktan seçilmişlerdi. Peki, ama bu durumda soru şu: bizim buradan sade bir vatandaş olarak

çözümlediklerimizi yani muhteşem on dört maddeyi burjuvazinin çok bilir akıl hocaları göremediler mi? Ya da soruyu düzeltelim, Neden onu seçtiler? (Bu soruyu hala bu düzende yöneticileri halkın özgür iradesiyle seçtiği yanlışlamasındaki kişilere sormuyoruz, üzerlerine alınmasınlar)

Öncelikle bu kibir sahibi insanlar düşünüldüğünün aksine yönetilmesi çok kolay insanlardır. Konuşmaya onu yücelterek başladığınız sürece hiç sorun yoktur. (Yedi iklimin hakanı... vb) Bilgi seviyeleri oldukça düşük olduğundan her türlü bilgiyi onun fikriymiş gibi ona empoze edebilirsiniz. Böylece sizin

fikrinize kendi fikri gibi taparcasına sahip çıkar. Aynı fikri on dakika sonra aynı sadakatle inkar hatta mahkum edebilir. Yani kendini yücelttikten sonra hiçbir iddianın önemi yoktur. İkincisi astlarına karşı ne kadar düşmanca ve vurdumduymaz davranıyorsa üstleri olarak kabul ettiği, ait olduğunu düşündüğü üstün insanlar topluluğuna karşı da o kadar itaatkardır. Geldiği sınıf özellikle kendisine göre "soylu" bir sınıf değilse, soylu sınıfa ait olmak için yapamayacağı şey yoktur. Belki daha da önemlisi geri bırakılmış bir toplumda mesihmişcesine yaptığı konuşmalara, davranışlara kaptırıp onun mesih olduğuna inanacak pek çok insan çıkar. Tüm öfkesine rağmen onu otorite olarak kabul eden de... Ne de olsa ataerkil bir baba modeli... Yabancı değiliz bu model karşısında itaat ediyormuş gibi yapıp bildiğimiz yoldan yürümeye...

Dünya emperyalizmi için on bir yıl ideal bir yöneticiydi Tayyip. Yazının başında dediğimiz gibi Gezi'den önce... Kibir için, "Kendisinden habersiz, kendini bilmeyen insanın durumudur. Tıpkı güneşten haberi olmayan buzun kendini bir şey zannetmesi gibi..." diyor Mevlana... Gezi ile ne oldu? Güneş doğdu...

Derdimiz Tayyip'in kişilik tahlilini yapmak değil elbet. Bir belediye başkan adayının afişinde, "hayallerimi gerçekleştirmek için adayım" diyor. "Sizin hayallerinizi gerçekleştirmek için adayım" deme zahmetine bile girmiyor. Bu nasıl bir kibir? Yani Tayyip hiç de öyle ayrıık otu falan değil. Tıpkı onun gibi yeterince parası olanlar ya da sponsor bulanlar, yeterince

iş adamı çevresi olan herkes gibi bir reklam ajansıya anlaşmış, seçim menajerleri tutmuş, gerine gerine boy boy fotoğraf çektirmişler. Ne onlarla aynı işyerinde çalıştık çalışkanlığını, dürüstlüğünü sınadık ne de aynı mahallede komşu olduk kişiliğini biliriz.

Bu oyun oynanmaya devam edecek. Şimdi hesap nedir, bizim için kimi seçiyor, uygun görüyorlar? Görücüsünün yüzünün bir parçasını görebilmek için kapının aralığından merakla içerideki kalabalığı süzen genç bir kadın kadar ürkek tartışmalar... Şu olabilir... Bu olabilir... Biz de böylece oyunu kurallarına göre oynayacak, bizi yönetecek kişilik bozukluklarını seçiyormuş gibi yaparak aldatıldığımızı kabul edecek ve etrafımızdakilerin aldanmasına işbirliği yapacağız. Üstelik bu “oy”unun ipliği iyice pazara çıkmışken. Oyların hangi çöpten çıkacağı belli değilken, bazı hanelerde 36 kişinin (rivayetlere göre Suriyeli vatandaşlar) kaydedilmiş olduğu biliniyorken, kaybolmuş milyonlarca oy pusulasının hesabı verilmemişken, bilgisayara yüklenen oyların pek yüksek seçim kurulumunda belirlenmiş kadrolar tarafından kaydedileceğinden eminlen... .

Anna Seghers diyor ki; “Seçim bir çözüm olsaydı yasaklardı!” Israrla bizden istedikleri şeyleri düşünün; üç çocuk, dindar nesil, kızların erkeklerin ayrı yaşaması ve sandığa gitmemiz... Neden gencecik insanlar hayatlarını hiçe sayarak diğerlerine karşı bir onur mücadelesi verdiler de şimdi sanki itaat etmek zorundalarımız gibi davranıyoruz. Sayın avukatımız, “başka çare yok, seçilecek birisi, Tayyip gitsin de...” diyor ileri siyaset bilgisiyle. Gezi’de de itaat etmekten başka çare yoktu o zaman.

Şu kibire bakın! Birileri beni ölesiye çalıştıracak, bana yoksulluktan başka bir şey vermeyecek, benim çalışmamdan kendisi yan gelip lüks içinde yatacak ve sonra ona itaat etmemi emreder. Bizi sandığa oy vermeye çağırıyorlar. “Onların hayallerini gerçekleştirmek” için. Hatta kime oy verdiğimiz de önemli değilmiş, yeter ki gitmeli, onlara, onların çağrılarına itaat ettiğimizi göstermeliymişiz. Oyunu bozmamalı, düzeni sürdürmeliymişiz. Onca ayakkabı kutusu rezaletinden sonra hala nasıl bizden bir şey isteyebiliyorlar. Ne hakla? Açlık ve yoksulluktan başka bir şey vaat etmeyen, lüks ve zenginliğini bu yoksulluktan kazandığı iyice ortaya çıkmış bir grup hala bizden bir şeyler isteme yüzüzlüğünü gösterebiliyor. Bu kibir değil mi? Yani kibir Tayyibe ait bir özellik değil. Sistemin yö-

netme biçiminin ta kendisi. Öfkemiz Tayyip’te vücut bulmuş olsa da öfkemiz içleri boş, şişinip gerinerek mesihliklerini ilan eden, bizleri hiçe sayan, kendi sığ düşüncelerini dünyanın en önemli düşüncesiymiş gibi bize dayatan burjuvazinin kibri... O, yaptığı hiçbir katliama karşı sorumluluk duymuyor. Açlıktan ve soğuktan ölen insanlara karşı sorumluluk duymuyor. Doğayı ve insanlığı yıkıma götürmekten sorumluluk duymuyor ve bize emrediyor: “Sorumluluklarınızı yerine getirin, oy verin!”

Evet, bizler sizin kibirli suratlarınıza bir tokat atarak insan olmanın sorumluluklarını yerine getirecek, sizi de bu illetten kurtarmış olacağız. Gezi’de yaptığımız gibi “oy”ununu bir kez daha bozacağız. Çocuklarına ve eşine dünyayı dar etmiş bir babanın yediği vurgunlardan sonra, yaşlılığındaki pişmanlığını göreceğiz gözlerinizde. Şişirilmiş itibarlarınızı duvarlarda, yerlerde bir kez daha okuyacaksınız. Gençlik yine sizin “dahiyane” fikirlerinize orantısız zekasıyla cevap verecek. İşçiler, emekçiler dünyayı yaratan o mütevazî elleriyle taş taşıyacaklar barikatlara sessiz sedasız, gösterişsiz.

Bir kişiyi kibirden kurtarmanın zor olacağını ama imkansız olmadığını söylemiştik. Dünyayı kibirden kurtarmak için de aynı yoldan gidelim. Burjuvalara zekasının, varlığının dünyadaki diğer insanların varlıklarıyla aynı önemde olduğunu kabul ettirmemiz gerekecek. Yokluğuyla hayatın devam edeceğini hem de çaldıklarının topluma geri dönmesiyle çok daha iyi devam edeceğini, onun yıkıcı varlığına insanlığın ihtiyacının olmadığını kabul etmesini sağlamak gerekecek. Dahi olmadığını, aksine onun varlığının insanlık zekasının önünde bir engel olduğunu, insanlığın zekasının o ortadan kalkınca bugüne oranla kat be kat yol alacağını görmesi gerek. Burjuvazinin kendini başkalarından üstün tutma hastalığı başkaları adına ölümcül ve yıkıcı bir hale gelmiştir. Onu ve dünyayı bu üstünlükten kurtarmak her insanın insanlık görevidir.

Siz sıradan bir insan gibi mahkemelerde değil tarih tarafından yargılanmayı bekliyordunuz değil mi? Büyük insanlık kendi kendini yönetmeye başladığında, sizin oyununuzun bir parçası olmayı reddettiğinde sizi de bu hastalıktan ebediyen kurtarmış olacak. Birçok kötü özellik ve davranış gibi tarihin çöplüğünde siz ve kibiriniz işte böyle anılacaksınız.

Sokakta Müzikal

Sinan Kaleli

Talimhane tiyatrosundayız. Gezi sürecine dair bir oyun sahneliyorlar. Büyük bir ayaklanmanın ardından konuya dair oyun sahnelemek, zorlu bir işi üstlenmek anlamına geliyor. Gerçekten zor bir iş. Kolektif dehanın yarattığı ayaklanma öylesine muazzam bir şey ki, ne söylense az kalıyor. Ve siz böyle bir olguyu sanatınızın konusu yapıyorsunuz!

Daha önce Devinim Tiyatrosunu izlemiştik Gezi'yi ele alan bir komedide. Gayet başarılı bir çalışmaydı. Talimhane Tiyatrosu ise bir müzikal ile karşımızda olacak. Salondaki yerimizi aldık. Işıklar kararı ve oyun başladı.

Bir sokak, “fahişe”, “müşteri”, polis... derken kendimizi bir nezarethanede buluyoruz. Sonra derdest edilmiş çeşitli meslek erbapları... Oyun karakterler değil, tipler üzerinden ilerliyor. Bu haliyle amacının genel çerçeveyi çizmek, genel sözler söylemek olduğu belli oluyor. Kurguda da bu “genel” olma durumu belli ediyor kendini. Sahneye ilk giren “fahişe”, klasik bir yaklaşımla, çürümüş olan topluluğun ahlaki düşkünlüğünün ölçüm aleti oluveriyor. Bir bakıma “sizin yanınızda o, tam bir erdem timsalidir” denmiş oluyor. Bu açıdan geçmişten kalma sıkıntılı bir anlayış oyunun temel noktalarından biri haline geliyor. İzlerken “keşke bu kurguyu kullanmasalarmış” diye düşünüyor insan.

Kuşkusuz olayın sıcağı sıcağına sözler söylemek, “derinlemesine” bir üretim yapmayı da engelliyor. Onun da sırası gelecek. Şimdilik daha genel üretimlerle yetinilecek gibi görünüyor.

İlk sahneden itibaren son derece güncel gönderme ve işnelemelerle yüklü eğlenceli bir seyir başlıyor. Gayet akıcı, geçişlerde hiçbir takılma olmuyor. Yaşanmış ve yaşanmakta olanların resmedildiği bir oyun.

Ayaklanma sürecinin tüm bir toplumu nasıl tutum almaya zorladığı, egemenler cephesinde ne tür dalavereler döndüğü, iç içe geçmiş çıkar ilişkilerinin ayaklanmayı sessizlik fesadıya boğma işi için nasıl kullanıldığı, sistemle organik/göbekten bağlı olan sendikacıların nasıl sessiz kalmaya zorlandığı, hemen

tüm emek kesimlerinin baskı ve şantajla nasıl susturulmak istendiği bir çırpıda anlatılıyor. Ve asıl işneleme sanat camiasına yapılıyor. Mevcut iktidardan ve “yeni zenginlerden” nemalanmalarına alaycı eleştiriler yöneltiyor.

Oyunun bizce en zayıf yönü burada. Kendini dinci gericiliğin, bu türden zenginlerin karşısına koyan, konumlanışını buradan yapan oyun, sorunun özünün bu kesime biat etmekte değil, sanatta sponsorluk sisteminde olduğunun üstünden atlıyor. Mevcut iktidar ve yandaşlarına yamanmaya çalışan “sanatçıların” acınası halleri resmedilirken, daha önce farklı tarzlarda benzer yamanmaların olduğu unutuluyor. Oysa sorunun özü, sanatın ve sanatçının, holdingler, belediyeler, devlet kurumları tarafından “desteklenmesi”dir. Bu “desteğin” kendisi sanatçıyı basit bir işçiye (hatta çoğu zaman bir reklamcıya) dönüştürüyor. Sanatçının tüm özgürlüğünü elinden alan şey budur. Bugün dinci/muhafazakar kesimler, dün başka kesimler... sonuç aynı, sanatın ve sanatçının tüm özgürlüğünün elinden alınması! Bu temel nokta ıskalandığı için genel bir “AKP karşıtlığı”na sıkıştırılıyor.

Oyunu izlerken bizim ilk aklımıza gelen şey, “böyle bir oyun sadece buradaki gibi daracık salonlarda değil, özellikle emekçi semtlerinde sahnelenmeli” oluyor. Bu ve bunun gibi oyunlar kesinlikle emekçilere gitmeli. Onların yaşamlarına girmeli. Emekçi semtlerin, oradaki salonların ve hatta sokakların bu türden oyunlarla şenlendirilmesi ne kadar güzel olur! Ve hiç kuşku yok, emekçiler böyle bir oyunu zevkle izlerler.

Sokakta müzikal?

Neden olmasın!

Adı Bahar

Ruhan Mavruk

*“Hüdaî’yim hüdamız var
Muhabbetten gıdamız var
Dost elinden bademiz var
Ölüm ölür biz ölmeyiz.”*

Aralık; çıldırıp köpürüyor yürekler ormanında. Direniyor Zümrüd-ü Anka kanatları yanık...

Anneler, babalar, kardeşler akkor haline gelmiş başak gibi bekliyorlar öfke ve umutla.

“İlk çatlayan yer kabuğu onlar, buhar olup uzayan göğe.

Kentleri dağlardan indirmişler sırtlarında, taşı sıkıp şarap akıtmışlar sırtlan sofralarına, karşılığında katliamlar, evlat ölümleri, sürgünler...”

Hayata Dönüş Operasyonu(!) bu; ölüyor öbür yarımız...

Sonra Gezi ayaklanması; parıldayarak düşen göktaşı haydut imparatorluğunun üstüne. Vazgeçmeyecek Abdullah Cömert, Mehmet Ayvalıtış, Ethem Sarısülük, Ali İsmail Korkmaz, Medeni Yıldırım, Ahmet Atakan; son albatroslar...

Ve her ilden yeni yeni sürgünler; genç şiir kitapları Ayışığı’nda beni bekliyor, görev edindiğimden beri onurlu insanların şiirini okurla buluşturmaya.

Bir de şu benim uzun şiirim, ne zamandır yayınlamayı düşündüğüm. Atacağımız adımlarda sorumluluk ön plana çıkmalı. Zor karar... Devrimciler geleceği insanlığın, sanat geleceği devrimin.

Hep unutmam, unutturmayacağım, dediğim simurglar mı, kendi şiirim mi, Avaşın'ın Adı Bahar adlı kitabı mı? O an derin bir soluk uzanıyor bana Orhan İyiler'den:

"Diyalektik akıl yalnızlığı çoğullaştırır!"

Kalemi alıp kısa bir şiirimi temize çekiyorum. Adı Bahar'dan notlar alıyorum. Sarılıyor yaralı simurglar birbirine... Onlar yaşarsa benim üzgün şiirlerim özgür olacak, Avaşın'ler yeni şiirler yazacak soluğu bulduğu zaman özgür ülke büyüyecek. Gezi'nin şiiri hiç susmayacak.

İç içe geçiriyorum yüreklerimizi ve bir kuşun kanadıyla göğe yazıyorum bu üç şiiri:

"İnsanlar yaşatarak yaşar birbirini ve yaşam meşalesini birbirine devreder koşucular gibi."

-Lucretius-

..... 'te 'da doğmuş bir şair Avaşın. İlk kitabı olan Adı Bahar 15 Aralık tarihinde Yeni Dönem Yayıncılık'tan çıkmış. Tortusuz bir bilinç, yalın bir dille getirip koyuyor çiçekleri eteğime...

Tüm doğulu şairler gibi kavga ve aşk aynı ateşte eriyor; bir kavga şiirinde bireysel aşkın etrafını kuşatan telleri cesaretle anlatmış.

"Birlikte

onlar derler
ya aşk ya mücadeleye
böyle yaşamın tadı olur mu?
hayır hayır hayır...
aşk Bahar'dır
mücadeleye yaşam
söyleyelim
ses verin
hep beraber
aşk ve mücadele..."

"Bi hevve

Ew dibêjin
yan evîn yan tekoşîn
ma were dibe tehma jîn?
Na na na...
evîn Bihar'e
tekoşîn jîn
em bibejin
deng bidin
bihevve
evîn u tekoşîn..."

19 Aralık katliamında sonsuzlaşanları Avaşın'ın dizeleriyle analım bir kez daha:

"....

vurulduñ bitesin diye
yakıldın sönesin diye
işte içinde yanan ateşle
çoğalmaktasın hala..."

"Göğün ve denizin rengine karışmışsa yazdıkları değiştiren ve dönüştüren hayat yurdudur şairin" diyor Ali Mustafa.

İnsanın Heraklit ırmağında milyon yıllık yaşamışlığını vurgularken Avaşın, *"Yön ver sulara!"* diye sesleniyor ona.

Genç şairi biçimsel açıdan uzun yolculuklar beklese de ağır taşların altını kaldırmaya meyilli:

"Hayat, hayat ne çok adın var senin !"

"Güneşi de içi yanık seviyor" (Seval Esaslı), *"Kendi yüreğini içinde taşıyor şiirleri."* (Özgen Seçkin)

"Katli-fermanların suç ortağı sayıyor suskun yanını." "Bugünü ve yarını çiziyor bir o kadar da di-li geçmiş zamanlardan kalan bir ses..." Çınlatıyor üniversiteli yıllarımızı, delikanlı sevda-larımızı...

Sevgili Genç Şairler;

"Akarsu ne kadar lezzetli olursa olsun, eser değildir" der Sebahattin Eyüboğlu. İçeriğindeki güç kadar sanat emeğini de içselleştirmeli ürünlerimiz.

Güneşe dokunun, şiir tutkusu olan bunu başara-bilir. *"İğneyle kuyu kazın, sözcüklerin büyüsün arayın"* diyor Gülsüm Cengiz.

Bir Şükrü Erbaş şiirinin inceliğini, bilgeliğini düşünün, Adil Okay'ın, Adnan Yücel'in Ahmet Arif'in, Arif Damar'ın vazgeçilmezliğini. Arayıp bulun Abdülkadir Bulut'u, Arkadaş Zekai Özger'i, Güvenç Elman'ı, Hasan Hüseyin'i...

Temel Demirer, Sibel Özbudun gibi tartışılmaz araştırmacılarımızı...

"Saat üç ciğerlerimi yerlere döktü bu şiir" diye yazmışım. Kör Kuş Kızıl Dönence adlı şiirimde.

Bir gök tablosu gibi susmamalıyız. Esip gürlemeliyiz her yandan, her yönden...

ADANMIŞ HAYATLAR

Toplumsal ve siyasal konuları şiir, tiyatro, deneme ve öykülerin de işleyen Adil Okay ile Mersin Ayışığı Ekin Sanat Derneği'nde, sanat ve edebiyat üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik.

Gençlik yıllarında devrimci, tutsak, Lübnan'da savaşı, Fransa'da mülteci, memlekete döndüğünde yazar, şair olduğunuzu bildiğimiz Adil Okay'ı sizin ifadelerinizle tanıyabilir miyiz?

ADİL OKAY: Aynen öyle, yetmez mi o kadar. En son söyleşide bana böyle bir soru sordular. Adil Okay kendinizi tanıtır mısınız diye. Gelen en zor soru bu. Yazarım, şairim, tiyatrocuyum, aynı zamanda siyasal eylemciyim. Siyasal eylemciyim derken, eylem kelimesi insanlara itici gelebilir ama bir makalede eylemdir. İtirazın bir ifadesi de eylemdir. Ne yazık ki yaşadığımız ülkede ya da dünyada her şey güllük gülistanlık değil. Daha çok kişi olarak ben sorun yaşamam bile komşumu düşünürüm. Dolayısıyla komşumun yaşadığı sorunlar için siyasal bir duruş sergilemem gerekiyor ama sanattan kopmadan. Ben ilk gençlik yıllarımda daha çok siyasal eylemciydim. Nasibimi 12 Eylül darbesinden aldım. Hapse girdim,

hapisten firar ettim. Türkiye'de yaşama şartları kalmayınca dağları aşip Filistin kamplarına gittim. Sadece ben değil binlerce insan. Orada 1 yıl kaldıktan sonra İsrail-Lübnan'ı işgal etti. İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesinden sonra Filistinliler dahi Lübnan'da kalamaz oldular. Birleşmiş Milletlerin açmış olduğu koridorlardan Avrupa'ya gittik. Avrupa'ya gitmek zorunda kaldık. Avrupa aklımızda yoktu. Ondan sonra mültecilik hayatım başlıyor. Lübnan'daki savaşta Filistin kamplarındaki hayatıma mültecilik demiyorum. Mülteciliği Avrupa'da tanıdım. Avrupa'da mülteciliğin o sarsan yüzünü gördüm. Kimisi paranoyak oldu, şizofren oldu, intihar edenler oldu, az da olsa ayakta kalanlar oldu. Mülteci olarak bir ömür geçirdim. Siyasal suçlara zaman aşımı için 20 yıl gerekiyor ve ben 20 yıl gün saydım. Ülkeye 2001 yılında döndüm. Geldiğim zaman kaldığım yerden devam ettim. Fakat son yıllarda ağırlıklı olarak sanata yönelmiştim, edebiyata yönelmiştim.

Edebiyat sanatı ile nasıl tanıştınız?

ADİL OKAY: Ben küçük yaştan itibaren yazardım. Babam Süleyman Okay şair, yazardır. Bizim evde şiir konuşulurdu. Benim böyle bir avantajım vardı. Şair bir babanın çocuğuydum. Dar gelirliydik, memurdu babam. Kitapla haşır neşirdim. İlk şiirim ilkokul yıllarımda Doğan Kardeş adlı bir çocuk dergisinde yayınlanmıştır. Ortaokul yıllarımda denemem yayınlandı. Şunu demek istiyorum. Şair, yazar olabilmek için sadece yetenek yetmez. Genlerinde vardır derler ya değil, birde çalışmak gerekiyor. Fransız şair Stephane Mallarme'nin bir sözü vardır. Şiir için söylemiştir ama ben bütün sanat dalları için düşünüyorum. Der ki ; “ ilk dize tanrı vergisidir gerisi çalışma işidir”. Ben politika içerisindeyken bir kere ülke yanıp kavrulurken 1975-1980 arası, benim üniversite yıllarımda bir iç savaş varken çok fazla şiirle, sanatla ilgilenecek zamanım kalmamıştı. Dolayısıyla bende ki bu yeteneği köreltmiştim. Köreltmiştim derken koşullar köreltmmişti. Farklı bir alan da öne çıkmıştım ama okumaya devam ettim. Sonuçta şu oldu: Avrupa’da yeniden edebiyatla ilgilenmeye başladım. Yazmaya başladığım ilk kitabım Avrupa’da yayınlandı. Adı “Mültecinin Bunalımı“. Öykü yazardım ama siyasal makaleler yazmayı hiç bırakmadım. “İşler Bittiğinde Gel” adlı şiir kitabım yine Avrupa’da yayınlandı. Bizim gibi insanların yaşamına, adanmış yaşamlar deniliyor. Kavgaya başvuruyorsunuz, baskıya karşı çıkıyorsunuz, elinizi taşın altına koyuyorsunuz, bunun karşılığı olarak hapisane, işkence, sürgün, mültecilik ve tabi bunun götürdükleri var. Götürdükleri neydi; sıkıntı, bunalım, açlık, savaş, kan revan içinde kalıyorduk. Getirdiği şu oldu birçok yazarın sahip olamayacağı bir hatıra sahib oldum. Ben çok hatırat biriktirdim. Bir arkadaşım sohbet ederken “bir hayata bin hayat sığdırdık” dedi. Bu konuyla ilgili ünlü bir söz vardır “yazmak için yaşayın, yaşadığınızı yazın”. Tabi birebir kural değil ama benimki de biraz öyle oldu. Türkiye’ye döndükten sonra, arka arkaya kitaplarım yayınlandı. “Hocam bu nasıl enerji, bu nasıl üretim” diyenler oldu. Aslında kafamda hazırdu. Avrupa’da tıkanmıştım. Mülteciliğin getirdiği bunalımlar vardı. Türkiye’ye gelince yeniden solumaya başladım ve bunlar arka arkaya kitaplaştı. Her yıla bir kitap düştü. Türkiye’de 13 yılda 13 kitabım yayınlandı. Bu birikimlerin dışarı taşması oldu. Elbette şuna dikkat ettim, toplumcu

gerçekçi sanatı ve toplumcu sanatı slogan sanat sayıyorlar. Böyle bir saldırı var toplumcu sanatçılara. Özellikle 12 Eylül darbesinden sonra insanlar biraz korkudan biraz da neoliberalizmin sanattaki ve felsefedeki akımı diyebileceğimiz postmodernizmin kafa karıştırıcı etkisinden dolayı toplumcu sanatı küçümsemeye başladılar. Arkadaşlarım beni küçümsemeye başladılar. “Sen hala orda mısın, hala emekçi, ezilenleri yazıyorsun” diye. Fakat son 10 yılda bu kırıldı. Ben hiçbir zaman bunun etkisi altına girmedim. Bu saldırılara karşı çıkmak için bizim gibi toplumsal yazarların eserlerinde estetiği öne çıkarması gerekiyor.

Şiirlerinizde, Öykülerinizde, Tiyatro oyunlarınızda ve denemelerinizde toplumsal ve siyasal konuları işliyorsunuz. Bu konuda açıklama yapar mısınız?

ADİL OKAY: Şiirlerimde, öykülerimde, tiyatro oyunlarımda toplumcu bir çizgi izliyorum ama estetiği ihmal etmeden. Toplumcu gerçekçi akımın hala yaşadığına inanıyorum. Dünya değişti. Sonuçta edebiyatta, sanatta yeni arayışlar olmalıdır. Ben bir şiire çalışırken çalاکalem slogan şiiri yazıp bırakmam. Bir şiire aylarca çalışırım. Bir öyküye aylarca çalıştığım olur. Nasıl yazıyorsunuz sorusuna bir cevap vereyim. Heykелci Auguste Rodin’e sormuşlar. Üstat heykeli nasıl yapıyorsunuz? O da; “Taşın fazlasını atıyorum, geriye heykel kalıyor” demiş. Ben yazdıktan sonra sözcüklerin fazlasını atıyorum gerisini damıtmaya çalışıyorum. Edebiyat damıtma işidir. Tiyatro eserlerim farklı, ben 3 tiyatro oyunu yazdım ve 3 oyunda politik belgeseldi. Hepside sahnelendi. Bu konuda şanslıyım. Bir tanesi “Karanlığın İçinde Aydınlık Yüzler”, ölülerimiz konuşuyor alt başlığı bütün Türkiye’de sahnelendi. Bu oyun Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar sosyalizm mücadelesi, ötekilerin hakkı için mücadele, ezilenler için mücadele, insan hakları için mücadele, hayatını kaybeden, ölen ve öldürülen insanları anlatıyordu. Bu çerçevede 25 tane sembol isim seçtim bir sahnede buluşturdum. Mustafa Suphi’den başladım Hrant Dink’e kadar geldim. Her olayda bir sembol isim seçtim. İdamlarda Erdal Eren, vurulanlardan Hrant Dink, işkencede öldürülen Engin Çeber, yargısız infazlarda Muzaffer, kürt sorununu anlatmak için Musa Anter, aydınlar-

dan İlhan Ersöz, sendikacılardan Süleyman Yeter'i seçtim. Bunları bir sahnede buluşturdum. Bu öldürülenler kötülükle savaşırken arada bir seyirciye dönerek Brecht tipi bir yöntemle "biz üzerimize düşeni yaptık ya siz" diye seyirciye sorduk. Ben bir oyunda kimi örgütlerin, siyasi örgütlerin ya da araştırma merkezlerinin binlerce sayfada yazarak yapamadığını bir replikle yaptım. Sanatın gücü bu işte. Sanatında emek mücadelesinde, kimlik mücadelesinde, çevre mücadelesinde katkı sunabileceği göstermiş oldum. En son yazdığım sosyolojik bir araştırma kitabıydı. "Ben çıkana kadar büyüme emi?" 2013'te ki son kitabım. Alt başlığı görüş günlerinde büyüyen çocuklar. Hapishane temasını farklı bir açıdan ele aldım. Edebiyat gücüyle ele aldım. Yoksa bu kadar ses getirmezdi.

Şiirlerinizde ve tiyatrolarınızda sıkça işlenen temalardan biri de "kadın sorunsalı". Kadın bazı eserlerinizde farklı sınıflamalarla ifade edilmiş ve farklı tiplerle tanımlanmış.

Bazen töre cinayetine kurban edilmiş kadın, bazen tecavüz edilen kadın, bazen tutsak kadın...

Erkek egemen bir toplumda, hemcinsleri tarafından da destek görmeyen, çoğunlukla yalnız bırakılan, toplumun ve devletin şiddetine maruz kalan kadın, sizin deyiminizle "kadın gibi kadın" kimdir?

ADİL OKAY: Kadın insan olmanın öbür adıdır ama biz bunu görmüyoruz. Doğan doğmaz sosyal kodlar oluşturuyoruz. Kız çocuklarına bebek, erkek çocuklara silah gibi... Bu ayrımcılık doğan doğmaz başlar ve bunu doğal karşılarız. Bir yazar olarak, bir sosyalist olarak ben gözlem gücümü kullanarak kadın sorunuyla ilgili yazılar yazdım. Eğer ben bunları görüyorsam, bu haksızlığı görüyorsam, kadın ikinci sınıf insan olarak görünüyorsa bir erkek olarak buna karşı çıkmam gerekiyordu. Bu konuda birkaç kitap yayınladım. "Valizini karısına hazırlatan erkek faşist sayılır mı?" Tabii, faşizmin tarifini biliyoruz. Kapitalizm olmadan faşizm olmaz. Bu bir metafor. Bunun yetmeyeceğini düşündüm ve bu kitaptan faydalanarak "Kadın Gibi Kadın" oyununu yazdım. Bir televizyon kanalında yaptığım konuşmada kadınlar bunu bir özür sayınsınlar demiştim. Çünkü bugüne kadar gelen erkek egemen toplumda kadınlara yapılan zulme erkek olarak bende sorumluyum. Biz eskiden 1980 öncesi 'tek yol devrim' derdik. Hala

'tek yol devrim' diyen insanlar var ama her şeyi devrime erteledik. Aradaki nispi kazanımlar gelişmeler ne olacak. Niye sendikalar var? Bunları görmezdik. Oysa her gün devrim yapmak gerekiyor. Evden başlamak lazım çünkü nihai devrimde işimiz çok zor olmasın diye. Her şeyi devrime bırakırsak bizim devrimimiz çöker bunun altından kalkamayız. Kaldırımlar sorunu var ülkemizde bunu devrime erteleyemezsin. Şimdi şu bir gerçek biz eziliyoruz işçiyiz, emekçiyiz. Emek sorunu elbette ki temel sorunumuz ama işçi kadın iki kere eziliyor artık farklı kimlikleri varsa Alevi'ye, Kürt'se eşcinselse üç kere dört kere eziliyor benden. Çünkü benim kökenin Türk ve Sünni. Doğan doğmaz kaymak tabakadayım ve ben bu kimliklerimden dolayı ezilmiyorum. Buna dikkat çekmeye çalıştım. Yine emek sorunuyla kadın sorununu birleştirdim bir oyunumda. "Tekel İşçisi Bir Kadının Uyanışı" adlı oyunu yazdım. Tekel direnişini bir kadının gözüyle anlatıyor. Dolayısıyla ben post-modern akımın yaptığı gibi mücadeleyi sadece kimlik sorununa hapsedmedim. Emek sorunu içine aldım. Bazı yazarlar Kürt meselesinde, çevre meselesinde, kadın sorununda bunun kaynağını yazmıyorlar. Antikapitalist değiller, antikapitalizme dâhil bir laf yok, ekonomik özgürlüğe laf yok, olsa! Biz 1980 öncesi sadece sınıf derdik, emek derdik oysa şunu dememiz gerekiyor. Emek ve cins sorununu bağlayamazsak örgütleyemiyoruz. Ankara'ya destek için Tekel direnişine gittim. İşçilere bazı yazarlarla beraber 2000 kitap dağıttık. Birkaç gün kaldım. O soğuk havaya rağmen işçiler aylarca kaldılar.

"Konuşan Fotoğraf Sergisi" ile "Görölmüştür, Mahpus Resimleri ve Mektupları" sergilerinden ve "Tekel işçisi bir kadının uyanışı" Tiyatro oyununuzdan bahseder misiniz? Bu süreç nasıl gelişti? Size geri yansımaları nasıl oldu?

ADİL OKAY: "Tekel işçisi bir kadının uyanışı" sahnelendi. Basında da yer aldı. Karşılığını buldum. Bir kadının tekel direnişinde hem erkek egemen dünyaya hem kapitalizme karşı çıkışını hem de sınıfsal mücadeleye katılımını anlatıyor.

Ben çok fotoğraf çekerim. Fotoğraf sanatçısı olarak kendimi adlandırmıyorum. Lübnan-Filistin kamplarından başlayarak çok fotoğraf çeken bir insanım. Lübnan-Filistin kamplarından başlayarak üç

kıtada Asya, Afrika, Avrupa da son 30 yılda çektiğim fotoğraflarla bir seçki yaptım ve bunları bir sergiye dönüştürdüm. Yürüyüşte insan, mitingde insan, kadın, çocuk yani böyle bir insan manzaraları fotoğrafladım. Her fotoğrafa uygun metin yazdım. Genelde fotoğraf başkasının metinler başkasındır. Sergi çok ilgi gördü. Sonra bunu kitaplaştırdım. “Konuşan fotoğraflar” kitabı böyle çıktı. Sergilerde ayrıca küratörlük yapıyorum. En son organize ettiğim sergi benimde eserlerimin yer aldığı “Şair, fotoğrafçı ve heykeltıraş gözüyle kadın ve çocuk”. “Görölmüştür, mahpus resimleri ve mektupları” sergileri de organize ettim. Türkiye’nin birçok yerinde sergilendi. Paris’te, Marsilya’da sergilendi. En son İzmir Karaburun Bilim Kongresi’nde sergilendi. Bu tür toplumsal sorunlarla ilgili sanatsal çalışmalarım var.

Mersin’de yaşıyor olmanızın sanatsal çalışmalarınıza etkisi ne düzeyde? Yakın gelecekte bir kitabınızı daha okuma şansımız olacak mı? Ya da tiyatro oyununuzu izleyebileceğimiz miyiz?

ADİL OKAY: Mersin’de yaşamak yerine taşrada yaşamak diyelim. Taşrada yaşamamanın sanatçılar açısından dezavantajları vardır. Beslenemezsiniz. Birçok film Mersin’e gelmeden gidiyor. İstanbul gibi büyük yerlerde gösterime giriyor, Mersin’e gelmiyor ve izleyemiyoruz. Tartışmalar, paneller vb. bu tür kaynaklardan beslenemiyoruz. Bu bir dezavantaj. Neyse ki buraya gelmeden biriktirmiştim. Yoksa çok fazla gelişemezdim. Yine de üzerinde duruyorum, avantajları da var. Burada insanlara daha çabuk ulaşabiliyoruz. Yazanlara, kitlelere... Şiir yazan oluyor, öykü yazan oluyor. Birikimimi ihtiyacı olanlara aktarabiliyorum. Böyle bir avantajı var.

Yeni bir kitap çalışmam var. Kitabın adı “Tuhaf Buluşmalar Metrosu” olacak. Bir tiyatro oyunu. Oyun hazır sahnelenmesini bekliyorum. Tiyatro oyunu yazıyorsanız sahnelenmeden kitaplaşmıyor. Böyle bir gelenek var. Oyun hazır ama sahnelenince haberiniz olacak.

Son olarak okuyucularınıza iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

ADİL OKAY: OKUYUN, SORGULAYIN, İTİRAZ EDİN.

Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederiz.

**40 günlük Ayaz bebek
dünyanın Türkiye’inde
soğuktan, zatiire’den katledidi!**

*Düşün
yaşamın
40. gününde daha
Ayaz adında
Konya Ereğli’de
duvarı kerpiçten
penceresi naylondan
bir odalı evde
bir kardeş ve anneyle..
düşün
baba askerde
yaşayamadığını
oğlunda yaşama hayaliyle
milyon yanılışı
vatan kurtarma derdinde..
düşün
Ayaz adında
yaşayamamanın
40. gününde daha
ne çok vardı
yaşayamayacağı günleri oysa
kapanmasaydı gözleri
o tatlı soğuk uykuya..!
düşün
kimliksiz
zatiire
40. gününde daha
düşün
Ayaz adında
düşün
kendinden utan biraz da...*

avaşın

Haydi Bir Şey Söyle

Oyunun adı: “Haydi Bir Şey Söyle”
Yazan- Yöneten: Mehmet Esatoğlu
Oyuncular: Bilgesu Ataman, Emre Roni Işık,
Halil Ergan, Yusuf Şahin, Damla Demirci, Emel Ovalı,
Serpil Şahin, Ozanay Alpkan, Mirkan Tırmık, Aslı Şahin
ve Mehmet Esatoğlu

Ekınsu

Her gün yüzlerce işçi, maden ve ağır sanayi başta olmak üzere çalıştığı birçok sektörde yeterli güvenlik önlemi olmadığı için iş kazaları sonucu sakatlanma veya ölümlerle karşı karşıya kalıyor. Sigortasız da olsa bu ağır şartlarda çalışan işçiler işten kovulmamak için bu duruma sessizce katlanıyor, kimileri ise meydanlarda bu duruma baş kaldırıyor. Tek derdi işçilerin kanıyla kazandığı sermaye olan patronlar ise, kendilerinden yana olan sistem sayesinde hiçbir zarara uğramadan bu işin içinden sıyrılıyor. Toplumsal sorunları birçok kez başarılı bir şekilde işleyen Tiyatro Simurg, şimdi de işten kovulmanın başlangıç olduğu ve iş kazaları üzerine farkındalık oluşturmak için “Ah Şu Tersaneler” adlı oyunuyla karşımıza çıkıyor.

Oyun birbirinden farklı karakterlerin irade savaşıyla başlıyor. Her şey en başta güzel giderken, kişilerin birileri ya da bir şeyler tarafından yönlendirildiklerine şahit oluyoruz. Mistik etkiler de söz konusu oyunda. Kişileri yönlendiren şeyin şeytan olduğunu fark ediyoruz. Ve bir elma görüyoruz, Adem ve Havva’ya telmihte bulunuyor oyun. Az da olsa şeytanla bir mücadele ve sonrasında yenilgi, elma ısırılıyor. Hikayenin, insanın, insanlığın yasağa karşı gelişine, her engelin bir karşı çıkışı olduğuna atıfta bulunuşu oyuna anlam kazandırıyor.

Sahnede bir çift görüyoruz. Uyanmaya çalışan, birbiriyle tatlı bir kavga içinde olan bir çift. Kadının anlatımlarından az öncekilerin bir rüya olduğunu anlıyoruz. Memur olduğunu anladığımız bu çift, işe gidip gelirken evlerinin yakınında grev yapan bir temizlik işçisiyle karşılaşılıyor. Temizlik işçisinin gözünden olaylara bakmaya başlıyoruz, onu grevinden vaz geçirmeye çalışanlar, tehdit edenler ve destek olanlar.

Oyunu komik kılan unsurlardan biri de ara ara görünüp ekonominin yolunda gittiği, kalkınmanın son hızda devam ettiği gibi haberleri yapan spiker. Aynı zamanda Hey Tekstil’in sahibi Aynur Bektaş’ın onlarca işçiyi işten çıkardıktan sonra verdiği “her şey yolunda” manasındaki demeçleri bizleri epey güldürüyor.

Grev yapan kadının yanına işten çıkarılan yeni işçiler katılıyor. Ve bir süre sonra iş kazasında ölen birinin cesedinin sedyede getirildiğini görüyoruz. O anda vaz geçmeme hırsının çoğaldığını, öfkenin biriktiğini görüyoruz. Ama her acının öfkeyi getirdiği gibi, her öfke de coşkuyla direnmeyi getiriyor. Grev yapan işçinin yanındakilere her an bir yenisi ekleniyor. Direniş halayı büyüyor ve memur çiftimiz de bu halayda yerini alıyor.

Oyun müziği ve kostümleriyle de oldukça canlı ve her an sizi oyuna çekiyor.

Musa Anter'den hepimizde bir parça var:

ASASIZ MUSA

20 Eylül 1992'de Diyarbakır'da öldürülen Kürt aydın Musa Anter'in hayatı beyaz perdeye taşınıyor.Yönetmen Aydın Orak'ın ilk uzun metrajlı filminde Anter'in üç çocuğu da rol aldı.

Kürt aydın Musa Anter'in yaşamındaki dönüm noktalarını metaforik bir dille konu alan yönetmen Aydın Orak'ın ilk uzun metraj sinema filmi "Asasız Musa" tamamlandı. 4 yıllık çalışma sürecinin ardından Mardin merkez, Nusaybin, Akarsu ve Musa Anter'in doğduğu köy olan Zivinge'de çekilen filmde Anter'in yaşamını 10 oyuncu canlandırdı. Turgay Tanülkü, Aydın Orak, Selamo, Murat Toprak gibi oyuncuların rol aldığı "Musa Anter" karakterine filmde Şenay Aydın eşlik etti. Filmde Musa Anter'in çocukları Anter Anter, Rahşan Anter ve Dicle Anter de rol aldı. Geniş bir oyuncu kadrosu ile çekilen filmin sonbaharda vizyona girmesi planlanıyor. Filmde karakter devamlılığı oyuncularla değil, karakteri simgeleyen fötr şapka, pardösü ve tahta bavul ile sağlandı. Metafor ve imgelerle anlatılan filmde Anter'in yaşarken kullandığı nesnelere de yer verildi.

Sizi bu filmi çekmeye iten sebepler nelerdi? Hangi düşünceler, kaygılar ve isteklerle bu filmi çekmeye karar verdiniz?

6 sezondur Musa Anter'in hayatının biyografik bir anlatım olan Araf adlı tiyatro oyununu sahneliyorum. Elimde yüzlerce belge, doküman, video ve fotoğraf var. Anter'in tiyatrodaki anlatamadığım yanlarını kamerayla anlatabileceğimi düşündüm. İmge ve metaforlar kullanarak Anter'in bazı dönemlerini çektik. Aslında Musa Anter'in filmi çekmek tamamen benim kişisel duygularımın sonucudur. Ona karşı olan kişisel yaklaşımımdır. Onun bir tür içsesini duyumsayarak yazdığım sahnelerdir. Metaforik bir dille anlatıyorum. Fakat film tamamen gerçeklik ve yaşanmışlıklar üstüne inşa edildi.

Musa Anter'in hayatı gerçekten çok ilginç. Komedi çokça var yaşamında aslında trajikomik yanlar diyelim. Mağaradan, köyden başlayan bir yaşamdan aydın biri olma yolunda ilerleyen bir yaşama doğru değişen bir hayat. Toplumun sosyolojisini iyi bilen biri, hapis hayatı yaşamış, gazetecilik yapmış, nüktedan, aydın ve hoş sohbet biri. Maalesef ki öldürüldü. Bu kadar renkli ama bir o kadar da trajik yaşamı olan birinin hayatını çekerken zorlanmadınız mı?

Hayatı tamamen zorluklar, haksızlıklar, hapislikler ve mücadele ile geçmiş bir insan. Ve bir o kadar da bu tüm saydıklarım üzerinden gülmeyi ve komediyi çıkarıp bir tür yaşam tarzı edinen birinden söz ediyoruz. Ve bu kadar nükteden ve espritel bir insanın hayatının tüm bu uğruna mücadele sonucunda bedelini hayatıyla ödeyen biri söz konusu olan. Şimdi hayatı trajedi ve komedi paralelinde geçen bir karakteri gerek tiyatrodaki gerekse sinemada işlemek bıçak sırtı bir durum. Tiyatrodaki da sinemada da bu balansı iyi tutturmaya çalıştım. Komediyi dozunda tutmak, trajediyi ise ajite etmeden yabancılaşarak bakmak gerekiyordu. Bu dengeyi yani arafı iyi yönetmek gerekiyordu. Bunu başarıp başaramadığımızı tiyatro ve sinema seyircisi karar verecek.

Musa Anter'in hayatını daha önce tiyatrodaki da canlandırdınız. Sinemadan önce tiyatrodaki da onun üzerine çalışmanın olumlu etkileri oldu mu? Bu size bir avantaj sağladı mı?

7 yıl önce Musa Anter'le ilgili çalışmaya başladım. Sürekli ailesi ve mümkün oldukça ona yoldaşlık yapan insanlardan onun hakkında bilgi edindim. Tiyatro ile her gittiğim turneden onunla ilgili materyal topladım. Şuan Musa Anter ile ilgili bir tez hazırlayabilirim. Çok dolu dolu bir yaşamı deştikçe yeni şeyler çıktı-çıkıyor. Zaten bu kadar bilgi ve belgeye sahip olmasaydım belki de Musa Anter ile ilgili bir film yapma cesaretini gösteremezdim. 6

sezondur Araf oyununu 10'dan fazla dünya ülkesi ve yüzlerce yerde gösterimini yaptık. Bu oyun Avustralya'ya kadar gitti. Musa Anter'i sahnede oynaya oynaya onu kanıksadım. Hatta şöyle bir küçük anımı anlatayım. Kısa bir süre önce bir panel için benim özel e postama şöyle bir email düştü: "Sn. Musa Anter, filan tarihte panelimize konuşmacı olarak katılmanızı rica ediyoruz."

Filmin galası tam olarak ne zaman ve nerede yapılacak?

Biz filmin galasını Musa Anter'in ölüm yıl dönümünde yani 20 Eylül'de öldürüldüğü yer olan Diyarbakır'da yapmak istiyoruz. Bir aksilik olmazsa bu tarih şimdilik kesin. Musa Anter'i hep gündemde tutmak istiyorum. Sonuçta katledilmiş bir yazar ve gerçek failleri hala yargı önüne çıkmadı.

Filmin gösterime gireceği tarih için sonbahar deniliyor ama net bir tarih belli mi?

Film dağıtım yani vizyon tarihi galadan 1-2 hafta sonra olacak. Şimdi buradan kesin tarihler vermek mümkün değil. Sinemaların, dağıtımçıların ve gişe filmlerinin gazabına uğramazsak Ekim 2014 vizyona girmek istiyoruz. Bu süreçler biraz sancılı süreçlerdir.

İsmi neden "Asasız Musa"? Bu isim tepki toplayabilir mi ya da beğenilir mi gibi kaygılar olmadan mı seçtiniz bu ismi, yoksa tamamen kendiliğinden mi gelişti?

Musa Anter'in birkaç kaynakta geçen lakabıdır "Asasız Musa". Bu isim benim için çok şey ifade ediyor. Hz. Musa'nın esasına bir göndermede bulunuyor. Hz. Musa esası sayesinde halkını Firavun'dan kurtarmıştır. Musa Anter de halkı için mücadele verdi. Hapislerde uzun kaldı. Fakat elinde esas olmayan bir insandı. Yani Asasız Musa idi. İsim beğenilir veya beğenilmez çok ilgilendiğim konu değildir. Ben ismi beğendim.

Filmi çekerken hangi zorluklarla karşılaştınız? Sonuçta uzun bir dönemi kapsıyor çekim aşaması? Maddi ya da manevi destek aldığınız kişi, kurum veya kuruluşlar oldu mu?

Filmin çekim süreçleri çok zordur. Her film çekenin çektiği zorlukları çektik. Film çekimi için hiçbir kurumdan, hiç kimseden maddi ve manevi bir destek almadık. Film proje aşamasındayken dünya kadar yer ve kişiye başvurduk. Hiçbirinden olumlu cevap alamadık. Filmi tamamen kendi imkanlarımızla çektik.

Nerelerde çektiniz filmi, mekanlar nereler? Hayatının her dönemine inebildiniz mi mekanlar konusunda?

Mardin merkez, Nusaybin, Akarsu beldesi ve doğduğu köy olan Zivinge'de çekimleri yaptık. Evi,

mezarı, bahçesi ve günlük kullandığı nesnelere çektik. Filmde karakteri dönemleri ile ele almadık. Hayatının bazı önemli noktaları daha çok metaforik bir anlatımla ele aldık. Filmde birkaç önemli nokta var. Yazar bir insan, yaşadığı birkaç anekdot ve ölümünü sürreal bir anlatımla filme aldık.

Oğullarının oynaması fikri sizin miydi yoksa bir istişareden sonra çıkan bir sonuç muydu? Avantajları ve dezavantajları oldu mu çekim aşamasında?

Filmde Apê Musa'nın çocuklarının olması benim istediğim bir şeydi. Onlar da kabul ettiler. Musa Anter'le sadece ailevi bağı olan insanlar olsun istedim. Filmde çok kısa bölümlerde görünüyorlar. Yani bir tür Musa Anter'e selam ve sevgilerini gönderiyorlar. Musa Anter'de onları izliyor. Filmin tek belgesel bölümü budur. Yani çocukları ona karşı gerçek o anki duygularını dile getiriyorlar.

Birçok kişi varken başrol için neden Turgay Tanülkü'yü seçtiniz? Özel bir nedeni var mı?

Filmde başrol oyuncu olarak yok. Her oyuncu tek sahnede oynuyor. Filmin başrolü fötr şapka, pardösü ve tahta bavuldur. Turgay Tanülkü de filmin en iyi sahnelerinden birinde oynuyor.

Öldürülme sahnesi de var mı filmde? Genel olarak filmi çekerken neler hissettiniz?

Filmin anlatımı dramatik akışı olan bir film değil, daha çok epizotlardan oluşan bir film. Ölümü de yer alıyor. Ama bu ölüm alışla gelmiş bir öldürme sahnesi değil. Gözleri açık, ölmüş, ama ölmemiş gibi. Yürüyor gibi. Film sonu itibarıyla doğduğu yer, mezarı ve evinin olduğu yerlerde çektik. Apê Musa sette gibiydi sanki film boyunca...

Filmlerde müzik, renkler, ışık önemli şeylerdir. Filmin müzikleri kime ait? Ne tür müzikler kullanıldı?

Filmde daha çok sessizlik ve o sahnenin gerçek sesi vardır. Fakat ışıklar yani Kürtçe ışıklar sürekli hissedilecek. Bazı bölümler de ise film için besteledikleri müzikler olacak. O müzikleri Murat Hasarı yapacak. Daha o aşamaya gelmedik.

Basında filmin diyaloglarının az olduğu, sembollerin ise fazla olduğu söyleniyor bunun özel bir nedeni var mı?

Filmde Musa Anter'in bir bütün olarak hayatını çekmek yerine onun bana yansıyan iç sesini çekmek istedim. Yani bana yansıyan duygu, düşünce ve özlülerini çekmeye çalıştım. Her sahne için günlerce aylarca düşündüğüm oldu. Herkes için bir anlama gelen bir sahneyi çekmektense, her sahne kendi içinde birçok şey ifade etsin istedim. Yani metaforlarla anlatmanın daha doğru olabileceğini inandım. Ve öyle çektik.

“aşkın kaçınıcı halisin sen
hangi zaman kipinden geliyorsun.”

Enternasyonalist

*selam göndermişsin
tutsak bir galaksiden
beni unutmamın diye*

*ben ki bir Çerkez kızayım
boynuna hançer dayanmış
bir öfke kadar suskun ve beyaz*

*ben seni unutmam koçero
yaşasam da bu küll rengi akşamlarda
tek başıma*

*nasıl ki yıllar yıllar önce
kilitler ve ring arabaları gölgesinde
çınlatmışsak adaletlerini
çav bella, diye diye*

*gün ışıır, yaprak açılır
dayanuruz kapılarına
alırız seni*

*sen ki, çocukluğunu vermiş
bir adamsın fırtınaya*

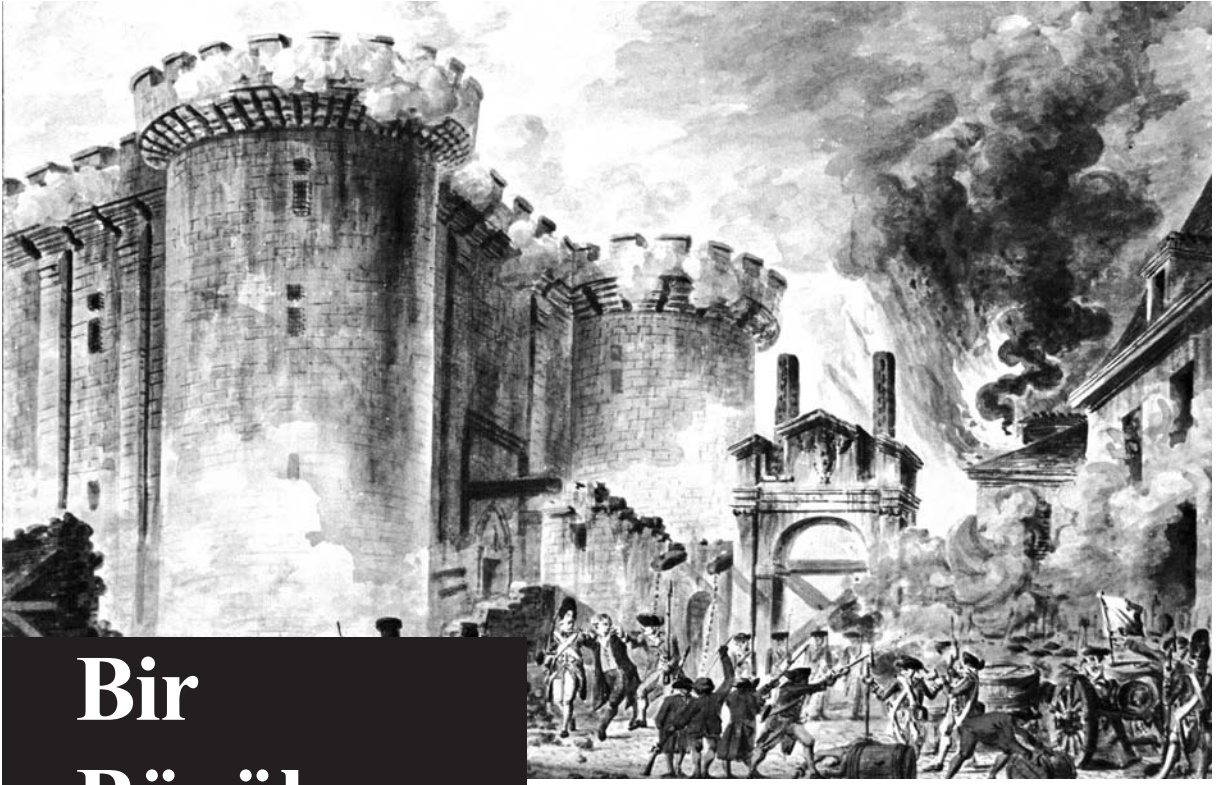
*yemyeşil filizler
dallar adına
ahı alınmış güller adına*

*ben seni unutmam koçero
koşarım zaman boyu dizlerim kırık*

*silav şoresğera le zindana,
senin bir selamın bile*

*binlerce adama
binlerce adama!*

Ruhan Mavruk

Bir Büyük İnsan

Elifcan

Sunu;

Bu destan yıllar önce yazıldı
yaşayarak yaratıldı..
Şimdi okuyacaklarınız
yaşanılanların yanında hiç.

Destanın yazıcıları
yirmi zindandan
İNSAN

Bu destan yaşayarak yazıldı
Kimi
yaşadıklarını
ellerinin üzerine aldı.

Kimi
altında kaldı.
Ama bir kez yazıldı
silinmez

TARİH'ten...

Önsöz;

Tarih

sana sesleniyorum
duy sesimi
aç bağrımı
Senin koynunda biriktirdiklerini
ortaya çıkarmalı.
Benim gibi yeni yetme
imgelere yabancı biri
duyurabilir mi
biriktirdiği sesleri...

Zaman akıyor

Duyuyor musunuz
ölümlerimizin çağrısını
"Başlayın" diyorlar
hep bir ağızdan
"Başlayın dağılsın bu duman
durmandan
yılmadan
anlatın türkümüzü
Söyleyin zılgıtlarla gidişimizi

Korku düşmedi gönlümüze
Sıradakine devrederken
soluğumuzu
huzurla kapattık gözlerimizi...
Anlatın yaşadıklarımızı
gülüşlerimizi
anlatın
çoğaltın umudu..."
Kimi kulaklarını tıkıyor bu çağrıya
Anmak,
anlatmak
istemiyor yaşanılanı
O dört koca günden hatırladığı
yalnızca vahşetin çılgılığı...
Bundandır
yarına taşınacak
boy veren sesleri
toprağın derinliklerine
gömmek isteği.

Yardım et tarih
yardım et ki;
seni yanlış aktaranlara
senden
köşe bucak
kaçanlara
yanıt vereyim.

Çarpayım suratlarına
koynunda birikenleri...

Tarih sana sesleniyorum
dış sesimi
aç bağrını
Yıllarca sıcaklığında
içimi ısıttın
aydınlığınla
umudumu harladın.
Şimdi senin karartılmaya çalışılan
birkaç gününü
izin ver ben anlatayım
sıcaklığını sunayım
yüreklere...

Bir Büyük İnsan

Bir büyük duvar
kutu
kutu
yirmi ZİNDAN
binin üstünde kadın erkek
bir büyük
İNSAN:
"Tarih yazmaya devam" dedi.
"Yazılacaksa tarih
yürekte şekillenmeli
dalgalanmalı duvarların ötesinde
dört bir yanda..."

Bir büyük duvarlar
kutu kutu
ZİNDAN
Parmaklık
demirkapı
yetmez boğmaya İNSAN'ı.
Yoksulluğun
yoksunluğun ezgileri
ateşli halaylarla
parçalanmış ciğerlerle
-avaz avaz-

geleceğe uzanır.
Aylardan Aralık
Günlerden Salı
ondokuz
saat
dört otuz.
Hüküm verildi
- "İÇERİ teslim alınacak
sinecek DIŞARI."

Gece kapattı gözleri
Gözcüler gördü
karanlığı.

Çürümüş etin
eciş bücüş bedeninin
ayakçıları
inleyerek sinsi sinsi
sokulurken içeri
korkuları ele verdi
AYAKÇILARI.

Başladı kavga
bir kez daha
zindanda
ezen ezilen arasında.
Bir yanda İNSAN
öte yanda düşman
Gecenin sessizliğinde kapanan gözler
ışıklar saçarak
açıldı birer onar
Gece parçalandı.

Kadın güneşten önce uyandı
uyardı karanlığı;
"Kapanan gözlerime kanıp
yüreksiz bedenleri
salma üstüme
her an
hazırım savaşa."

Erkek uyandı
"Gecenin düşmanları
nereye?
Geçemezsin benden öteye..."

İNSAN uyandı
topladı tüm sözleri
"Ben varken hükümün sökmez
karanlıkları aydınlatan benim
yaşayan ben
Sözlerime kilit vursan da

işlemez hükümün
Çürüyensin
bugünde ayak diresen de
aitsin düne...
Yarın benim
yükselebilir nasırlı ellerimde."

Ranzalarında kalktı İNSAN
gecenin dinginliğiyle hazırlandı
korkakça HÜKMÜ
geçersiz kılmaya.
Sakin ve rahattı
yılların alışkanlığıyla
elden ele geçirilen eşyalar
dizildi birer birer
Yükseldi
malta boyunca
barikat.

Maltanın bir başı
bir sonu vardı.
Giriş çıkış tutuldu.
Şimdi
tutsak olunan alanda
özgürlük parlıyordu.
Yaşam
yeniden
ve yeniden
filizleniyordu.

Başladı kavga
dur durak bilmez
Vurur
çatlayan duvarlara
Vurur ha vurur
ulaşmak için
aydınlığa.

Bitince savaşın hazırlığı
çıkıldı üzerine
parmaklıkların ötesine
ulaştı İNSAN sesleri.

"Ayakçılar
dikkat edin hüküm verene
çevirin silahlarınızı
çürüyene.
Eğer girecekseniz İÇERİ
hazır olun
ezenler uğruna
ölmeye..."

*Dört metre ötede
parmaklıkların arkasında
kuruldu
kum torbalarından*

SİPER

*Makinaların namluları
uzandı
yaşama karşı
Ayakçıların reisi
bastırabilmek için
İNSAN seslerini
aldı eline hoparlörü
“Teslim olun
sadece arama yapıp gideceğiz.”*

*“Sadece arama”
başlar mı
aynı anda
yirmi zindanda...*

*Başlayan kavgada İNSAN
tüm çarpışmalara hazırды.
Geri dönüşü yoktu yolun
Deniz'e karışmak dururken
döner mi gerisin geri
akarsu-
Teslim olmak insana yabancı
Ciğeri taze havayla dolu
avazı güçlü İNSAN
bastırarak hoparlörden yük elen sesi
cevap veriyor:
“Asıl siz teslim olun
etrafınız sarıldı...”*

*Meydanlarda isyan bayrakları
dalgalanmakta
İNSAN bu gerçeği okumakta!..*

*Başladı İNSAN
tarihin
en güzel şarkılarını
dillendirmeye
acılı değil
içli coşkulu sözler
dökülüyor dudaklardan
Erkek
sanki eski zaman şövalyesi
oturdu bir kavganın üstüne
Demiri ateşle değil
tırnak çakısıyla
kılıca dönüştüren elleri*

silahının üstünde

gözleri
barikatı delip
ulaşılıyor ötelere.

Kadın
benzemiyor şövalye eşlerine
kurtarılmak için
çekilip şatonun burçlarına
beklemiyor.
O şövalyelerin
şövalyesi
hem bugün
hem yarın için
elinde patlamaya hazır kokteyl
oturdu bir başka kavganın üzerine
Geleceği doğuran
bir annenin şefkati ve dinginliğindeki
gözlerimiz
buluştu ötelerde
İNSAN
kadın ve erkeğin yüreğinde
şaha kalktı...

Kavgalardan kavgalara
haberler gitti geldi
umutlu gelecek
seslendi

Kavgalardan kayalara
gün şenlendi.

Kadın
ötelere bakan gözleriyle
gördü dostlarını
çalışan, çarpışan
üreten, yaratan
yoldaşlarını.

Ulaşmak
kucaklaşmak istedi
Ama yalnızca
fısıldadı rüzgara
düşlerini...

Erkek
ulaşmak istedi
yetiştirdi rüzgara
umutlarını kattı...

İNSAN
ulaştı dışarı
haykırdı haklılığını
Duvarlar yıkıldı

İÇERİ dışarıya aktı
dışarı içeriye...

Soğuktu
ayazdı kent
açlığı saklayacak
duvar
yoktu
üzerleri örtecek dam
yoktu.

Soğuktu
ayazdı sokaklar
kömür değil
yemek değil
gaz ve insan eti kokusu sardı
sarı yapraklar değil
sarı duvar vardı.
Duvar gibi sarı yüzlere
kan kızıl bulaştı.

Soğuktu
ayazdı evler
gözlerde kan
uyku haram
ocakta yemek haram
sofralara indi kan

Ölüm kusan makinalar
soluksuz çalışırken
Hardal, sinir, gözyaşırtıcı
bilumum gaz, boğarken insanı
“Hayata Dönüş” ismi duyuldu
sırtlan dudaklardan
Gerçek ters yüz yansıdı ekrana.
Ölümün adı hayat konmuştu
Hayatın adı ÖLÜM.

Sevdamızı ateşe yükledik
alev alev
saçar ışıklarını
bir ince yol alır
engin ufuklara.

Soğuktu
ayazdı ekran
sıcaktı yürekler.
Kendi köşesinde bekleyen çoktu
elleri göğsünde kenetlenmiş
çaresiz umutsuz bekleyen
elleri göğüse yükselip
dudaklarından dualar dökülen
elleri dizlerini döverek

acısını ağıda dönüştüren
elleri el alan
YARATAN
Türlü çeşit bekleyen çoktu.

Dört duvardan yükselen umut
sardı dört bir yanı
El ele canlar
halaya durdu
Kenetlendi yirmi zindandan
yirmi dokuz can
Koştı barikattan ileri
ateş edildi
-kanatlandı
tarandı
-aşarak barikatı yükseldi
Gün doğumundan önce
yetiştirdi ufka
süzülerek havada
tuttu güneşin ellerini.

Ateş ortasında
sıcak yürekler
kuşattı sokakları
Harlandı alev
başladı ev ev dolaşmaya
açıldı kapılar birer birer
alevden yürekleri
aldı üreten eller...
Sakladı evlerinin en sıcak köşelerine
Umut
rüzgarın sırtında
güneşin ellerinde dolaştı
kulaktan kulağa yol aldı
yürektekenden yüreğe
kabardı taşıtı...
Değil mi ki;
tutsak düşen savaşıları
çocukları kardeşleri
anaları babaları yoldaşları
çarpışıyordu
olanaksızlıklar içinde
olanaklar yaratarak
beklemek yakışır mıydı DIŞARDAKİNE.
Çıkıldı sokaklara
silahlı olan silahımı kuşandı
olmayan öfkesini silah yaptı
kaldırdı yumruğunu
tutsakların sesini sesine katıp
duyurdu sokaklarda
Haykırdı meydanlar:
“Zafere kadar DAİMA!”

Geçiş döneminde arada kalmış insanın trajedisidir Gonçarov'un bize anlatmak istediği.

İÇİMİZDE Kİ OBLMOV

Iraz Mavi

Oblomov yıkılmaya yüz tutmuş bir düzenin, Rus derebeyi sınıfının ve bir derebeyinin oğludur. Oblomovka'da, köylülerin hazırlayacağı bin bir çeşit tatlıyı, böreği yemek için yetiştirilmiş bir çocuktur.

Ama zaman değişir. Oblomov artık tatlısını, böreğini kendi yapan, ayakkabılarını uşağının giydirmedeği, saçlarını kendi tarayan insanlar arasındadır. Böyle bir düzen içerisinde ne yana savrulacağını şaşırılmış bir durumdadır. Oblomov yıkılmış bir düzenin son fertlerindedir. Yeni kurulan bir düzene doğru fırlatılmış yapayalnız bir insandır. Yazarın Oblomov için koyduğu teşhis Oblomovluk'tur. 'Oblomovluk' ise yeni bir toplum düzeni içerisinde hep eskiyi hayal etmek, bu hayal dünyasında yaşamak ve gerçek dünyadan uzaklaşmak demektir. Oblomov bu hastalığın pençesinde hayatını tüketir. Geçiş döneminde arada kalmış insanın trajedisidir Gonçarov'un bize anlatmak istediği. Alışkanlıklarının kölesi olmuş biridir Oblomov. Yeni bir toplum düzeni içerisinde hep eskiyi hayal eden bu hayal dünyası içerisinde gerçek dünyadan uzaklaşıp Oblomovluğun pençesinde hayatını tükettiğini verir bizlere...

Gelin sizlerle beraber kitabımızın ilk sayfasında Oblomov'u dış görünüşü ile bizlere tanıtmaya başlayan yazarımızın sözleri ile tanımaya başlayalım; *'Otuz iki, otuz üç yaşlarında bir adamdı bu. Orta boylu, düzgün yapılı, koyu gri gözlü idi; fakat yüzünde düşünce gayretinin açık seçik hiçbir kaygının belirtisi yoktu. Düşünce bu çehrede serseri bir kuş gibi dolaşıyor, gözlerinden şöyle bir geçiyor, yarı açık dudaklarında biraz duraklıyor, anlinin kıvrımlarında saklanıyor, sonra iyice silinip gidiyordu. O zaman bütün çehreyi kayıtsızlığın tek renkli ışığı kaplıyordu. Sonra bu kayıtsızlık bütün vücuduna geçiyor, hirkasının kıvrımlarına kadar yayılıyordu. ' Oblomov her gününü böyle kayıtsızca, böyle dingin, böyle boş geçiriyordu.*

Gidecek onca yer, yapacak onca iş, yazılacak mektuplar... Oblomov'un ruhuna bir ok gibi saplanıyor, onu günden güne çıkmaza sürüklüyordu. Her gün planlar yapıyor, planları diğer güne erteliyor, diğer gün geç kalktığı için bir şey yapılmayacağına karar verip Zahar'ı çağırıyordu...

Zahar için Oblomovluğu Oblomov'dan daha çok yaşayan bir karakterdir diyebilirdik, Oblomovluk alışlagelmiş olduğu gibi tek düze bir tembelliği ifade ediyor olsaydı. Zahar'da efendisi kadar tembel bir uşaktır. 'Ellisini geçkin Zahar eski Caleb'lerden* değildi.' diyor yazar. Onlar efendilerine sadık, korkusuz ve kusursuz uşaklardı. Zahar ise; korkak ve kusurlu bir uşaktır. O iki çağın birden adamıdır. Efendisine geçmişten kalma bir gelenek ile sırf uşak olmanın gerekliliği ile ve ailesinin Oblomov ailesine olan bağlılığı nedeni ile bağlıdır, fakat: efendisine her gün yalan söylemekten çekinmez. Her fırsatta efendisinin parasından çırpır ve efendisinin yiyecek ve içeceklerinden yemeye can atar.

Oblomov ise bunları hiç anlamazdı. Zahar uyandırmasa uyanacağı pek olmazdı. Kimi günler onu uyandırdığı için, kimi günler de uyandırmadığı için azarlardı. Odasının toz içinde olmasından rahatsız olurdu, fakat: değil dışarı çıkmayı, yan odaya geçmeyi bile kabul etmez, Zahar'a odayı temizle dedğine pişman olur ve tekrar yatağına girerdi. Oblomovka'yı hayal ederek uykuya dalar ve rüyasında da hayaline devam ederdi. İşte bu Oblomovka hayali Oblomov'u günden güne

Oblomovluğa daha çok yaklaşıyordu. Oblomov günlerce işlerini yoluna koyma planları yapıyor, fakat çok istediği halde hiç birini gerçekleştiremiyordu.

Oblomov'un alışkanlıklarına karşı bağlılığı tembelliğinin bir parçasıydı. Birgün evinin taşınması gerektiğini öğrendiğinde korkusunu şu sözlerle ifade ediyordu; *'Yeni bir yerde en az beş gün uyuyamam ben, kalktığım zaman karşıdaki marangoz dükkânının yerinde başka bir şey görünce fena olurum, kim bilir! Yemekten önce bizim kesik saçlı ihtiyar kadın penceresinde görünmezse içimde bir eksiklik duyurum.'*

Oblomov bazı günler acı acı; kendi hayatının dışında insan hayatının nelerle dolu olduğunu düşünür, yapması gereken işlerin farkına varır, belki içinde saklı işlenmemiş yeteneklerin varlığına inanır. Onunda içinde iyi ve güzel şeyler olduğunu düşünürdü. Fakat: sanki gizli bir düşman daha yola çıkarken onu ağır eliyle yakalamış, insanlığın doğru yolundan uzaklara fırlatmıştı. İşte bu düşman Oblomovluk' tu ve bu düşmanı ne bir aşk macerası, ne bir dost, ne Zahar ne de bilekleri kıvrak ve beyaz ev sahibesi yenebilirdi. Oblomov fırlatıldığı yerde Oblomovlukla pençeleşerek ölüme yürümüştü ve kazanan Oblomovluk olmuştu.

Bizlerin yaşamakta olduğu bu köhnemiş, çürümeye yüz tutmuş, kabuğunu sağlam göstermeye çalışan sisteme karşı kayıtsız; her birimizin içinde az ya da çok Oblomovluklar olduğu doğrudur. Nitekim Lenin diyor ki; "Rusya üç devrim geçirdi, ama gene de Oblomovlar kaldı, çünkü Oblomovlar yalnız derebeyler, köylüler, aydınlar arasından değil, işçiler, komünistler arasında da vardır."

Bizler de yakın zamanda Gezi ayaklanması gibi büyük bir olaya tanıklık ettik. Denizler'i, Mahirler'i, İbolar'ı yetiştirmiş bir toplum olarak, Oblomovluğa yer vermeye hakkımız yoktur. Çünkü sistem bize zaten Oblomov olmayı öğütler. Çaresizliğe düştüğümüzde uykuya yenik düşmemizi, uyu içerisinde ölmemizi ister. Bizler sistemin bize dayattığı Oblomovluğu reddetmeli, hayal ettiğimiz dünyayı kurabilmeliyiz. Çünkü biliyoruz ki; "Başka bir dünya mümkün."

* Caleb: Walter Scott'un bir romanında sadık bir uşak tipi.

- Cılız Düşmüş Dünya -

*Dünya kötü değildi
Onu kötü ettiler...*

*Dünya bilmiyordu henüz
Hiç yanmamış bir orman iken
Lösemiye kurban gidecek çocukları
Ya da
Bir hiç uğruna gitmesini evlatların
Ya da
Tecavüze uğramasını kadının
Ya da hiç bir boka benzemeyecek
' Para her şeyi satın alır ' lafını...*

*Dünya kötü değildi kardeşim
Onu
Giydiklerimizin
Bize statü eklediği zamanlar
Kötüleştirdi...*

*Henüz yemyeşil Erikleri olan bir
Ağaç iken dünya
Ah!
O dünya
Kötü olur mu
O dünya
Çernobil ne demek bilir miydi ya da
Fukuşima ne demek ya da
Ne demek banka!*

*Dünya kötü değildi, kardeşim!
Onu zehirli bir ormana*

*Dibi görünmeyen
Korkunç
Pasaklı
Karanlık kuyu çevirdi
Nerede olduğumuzun değil
Birlikte olduğumuzun önemli olduğu
Unutuldu
Şarkının ve şiirin verdiği haz
Unutuldu!
Şimdi hepsi
Üstünde duracak bir buzul bulamayan
kutup ayıları gibi darmaduman!*

*Dünya kötü değildi, kardeşim!
Onu kötü olmaya iten
Karabulutlardı ve karabulutçuklar!*

*Şimdi onu geri çağırıyorum
Yanlış anlama haa!
Ne haddime?
O çağırıyor beni
Ve oraya gitmek istiyorum
' Dünya güzel ' demek istiyorum
Kardeşim!
Dünya
Güzel*

Mert

“5 dakika düşün”
“5 dakika düşün”
“5 dakika düşün”
“5 dakika düşün”
“5 dakika düşün”

“5 dakika iyi düşün 5 yıl daha kaybetme” yazıyordu bir mahallenin muhtar adaylarından birinin afişinde. Zat-ı alimiz koca mahallenin sorumluluğunu üstlenmek için sizden sadece 5 dakikacık istiyor, ne hoş. E biliyor belki de o kıymetli 5 dakikalarımızı biz Ebru Gündeş ağırlarken onu izlemeye veririz de mahalle muhtarımıza değmez! O aday, talebini koca bir pankartla mahallenin en merkezi yerine asmış ve sakinlerine iletmiş.

Benim de “öyle içinden gelmiş de bir yazı kaleme almak istemiş bir vatandaş” olarak bir ricam var sizlerden: 1 saat iyi düşünelim ve geleceğimizi kaybetmeyelim, ama gerçekten(!) düşünelim.

5 dakika; 12 yaşında “evlendirilmiş”, 13 yaşında “anne” olmuş, 14 yaşında da ikinci çocuğunu düşürmüş ve öl(dürül)müş olan Kader olalım.

5 dakika; soğuktan “donmuş” Ayaz bebeğin yoksulluktan kırılan annesi ya da askerde bu haberi alan babası olalım.

5 dakika; çöp toplayarak yaşayan, karşıdan karşıya geçerken kamyonun altında kalan 6 yaşındaki sokak çocuğu olalım.

5 dakika; 7 aydan fazladır uyuyan Berkin Elvan’ın annesi olalım.

5 dakika; “vurmayın öldüm” diye bağırın ama kar etmeyen Ali İsmail olalım.

5 dakika; küçücük bedenine 13 kurşun sığdırılmış Uğur Kaymaz olalım.

Oldu mu yarım saat?

Ne oldu, boğulduk di mi?

Durun ama bitmedi! Daha Ceylan’ın annesi var, hani terörist sanmışlardı da havan topuyla paramparça olmuştu Ceylan, annesi toplamıştı yerlerden ciğerlerini. Daha beni etkileyen bir dizi olay var düşünmemizi istediğim, Pozantı’daki çocuklara taciz, tecavüz edilmesi gibi.

19 Aralık var. Videoları izlediğimizde dehşete kapıldığımız. Balyozlarla çatıyı delip kimyasallar atıkları katliam. Hani 6 kadının “Diri diri yaktılar bizi” diye haykırdığı ambulanstaki görüntü.

93’te Sivas’ta diri diri yakılan 33 can var. Çorum var, Maraş var, Dersim var 38’de. Şimdi diyeceksiniz ki “aman be, hep aynı şeyler yazılıp çiziliyor, bıktık katliamları sıralamaktan!”.

Bu yıl ilk kez seçimlere katılma hakkım var benim ve şimdi bu “şanlı” görevi layıkıyla yapmak için biraz sorguluyorum.

Kimim ben?

Ben İstanbul doğumlu bir Kürdüm. Ama tam BDP’li olamadan ‘solcu’ oldum. Kadınımm... İlk 5 dakikamızı Kader’e verdik ama olamadım ben Kader. İtiraf edeyim, 10 saniyeden sonra düşünemedim. Kendimi O’nun yerine koyamadım.

Öğrenciyim; bölüm başkanı, “bilimi ticarete alet etme” işlerine çomak soktuğundan okulumuz rektörü tarafından kovulan; şu günlerce haberlerini izlediğimiz ama tüm talepleri faşizmin duvarına çarpıp geri dönen eylemlere katılan biri.

İşçi oldum bir ara, Mc Donalds’ta çalıştım. Eminim, 150 sene önce çalışsaydım, Marks’tan önce ilk ben kullanırdım “artı değer” kavramını. Ve ondan sonra öğrendim ağzımıza sakız ettiğimiz işçi, emekçi kavramlarının altını doldurmayı.

Aynı zamanda bir okurum, geçen gün seçimlerle ilgili kafamı açan, sorularımı cevaplandırın şu fikre takıldım: Kapitalizmin kendini devam ettirebileceği (sizi en rahat kandırabileceği) en sağlıklı rejim cumhuriyettir. Belli periyotlarda halk, kendisini “ezen sınıfın hangi temsilcisi”nin yöneteceğini seçer. Fakat asıl devlet işleri bakanlıklarda, kurmaylıklarda, kulislerde görülür. Parlamentoda ise saf halkı (biz oluyoruz bu halk) aldatmaya yarayan kavgalar, gürültüler olur. O teorik yazının sadece bu kısmını aldığımızda bile, her cumhuriyette aynı hikaye!

Şimdi insan düşünüyor (bunu gerçi benden önce düşünen olmuş, Emma Goldman’dı galiba); seçimle bir şeyler değişseydi, çoktan yasaklanırdı, kalmazdı seçim falan. Bugüne kadar kimse fark edemeseydi, yatak odamıza kadar giren Recep başkan kesin yasaklardı!

Velhasıl, “oy namustur” diyenlere saygı duyarak, oy kullanmayacağım. Çünkü benim sorunlarımı, o bilmem kaç milyarlık ceylan derili koltuklara oturan hiçbir vekil çözemeyecek. Ali İsmail’in mahkemesinde halen neden “sanık” sandalyesinin boş olduğunu kimse sorgulamayacak. Asgari ücretin kölelik olduğunu o kürsüde kimse haykırmayacak ya da “o kürsüde” haykıracak ve bir işe yaramayacak!

Haykır acını ey halk, demiş ya şair, işte öyle, kusalım öfkemizi, kusalım kinimizi.

Unutursak kalbimiz kurusun demiştik ya, unutmayalım.

Unutmamaya haykır!

“5 dakika düşün” geçmişe dair her şeyi

“5 dakika düşün” geleceğe dair hayallerini

“5 dakika düşün” umuda ve insana dair

“5 dakika düşün” sadece kendin için ve haykır, güzel bir güne...

Bir Sevdadır Devrim

Asya Gümüş

Ağzımızda bir özgürlük türküsü

Dünya'nın yükünü sırtlayacak kadar güçlüyüz.

Yüreğimizde bir devrim sevdası

Heyecanlıyız bugün...

Belki de özgürlük isteyen yüreğimize

bir parça kurşun gelir.

Varsın olsun,

Derleyip, toparlardık kendimizi

Ve düştük yollara

Ölümsüzleşen yoldaşlarımızın yüzleri

Gözlerimizin önünde

Kinliyiz düşmana

Havada zafer kokusu var

Duyduk;

Herkes,

Herkes, sevdalanmış devrime

Koştuk insanlara

Kızıl elmalar gibi gülen çocuklara

Ayaklarımızdaki prangaları söktük

Koşuyoruz silahlarımızla

Acıları dindirmeye

Güneşli yarınlara

Umutlara

Sevdalara

Ve biz,

Azimle

Yürekle

İnatla koşuyoruz zafere

Biz güzel insanlar...

Biz, güzel günler için yaşadık

Herkes zafer ezgileri söylesin diye yaşadık.

Karanlığın en koyu vakti Şafağın sökmesine en yakın andır

"Karanlığın en koyu vakti
Şafağın sökmesine en yakın andır"
Şimdi şafağın karanlığı yardığı andayız, ya-
kındayız!
Dostlar yakındır güneşli umut dolu yarınlar!
Sabahın erken saatlerinde adına "Şafak operas-
yonu" deyip umudun evlerine daldılar..
Umutsuzluğun, zulmün, sömürünün uşakları yok
etmek için şafağı, tutuklamak için umudu, aldılar gö-
türdüler karanlığın içine umudu, ama söndüremediler..
Şafak doğmaktaydı, ne yapsalar boşuna..
Umut büyümekte..
Adana, ey yiğitlik kokan şehir..
Ey yoksulluğun kenti
Daha neler yaşamışsındır, sen ey güzel şehir..
Şimdi sana her sefer gelişimden farklı geliyorum.
Ellerim bağlı, öfkeli ve tutsak...

Güzel şehrimi, umudun, yeşilin, mavinin şehrinin
geride bırakıp sana geliyorum... Son defa baktım cad-
delerine, sokaklarına... Çocukluğumu anımsadım, sonra
o küçücük çocukların nasıl koştuğunu, oynadıklarını...
Gülüşleri... cesaretle dolanmışlığı... neler öğretmiyor ki
bize sokaklar..

Ey sokak, seni kendimden tanırdım, özgürlüğümü
bana verişinle sana sığamayışından kavganın ve payla-
şımından tanırdım seni... Biz seninle büyüyüp güzel-
leşiyoruz!

Dağların ardından güneş yeni beliriyordu..
Ne arabanın motor sesi ne de karanlığın, zulmün
uşakları yüreğimdeki sesi bastırabiliyordu.
Tüm sokaklara baktım, o uzun Antakya-Harbiye
yolunda bir daha yürüyebilecek miyim?
Güneş şiiirler fısıldıyordu kulaklarıma..
Yürüyoruz geleceğe, aydınlığa

Üzülme çocuk güzel düşler
renkli gelecekler bizleri bekliyorlar.
Kavga'nın kızılığışı şimdiki çocuklarda unutma!
Dinledim onu... hüznümlendim, sevindim, ümitlendim... kavga dolu şehrim umutla kal, geleceğim o gün tekrar sıcak gülüşlerine...

Siz hiç taşlarla oynadınız mı, taşlardan oyunlar kurduunuz mu? Eminim oynamışsınızdır...

Beştaş, dokuz kakoz, sek sek...

Bizler severiz taşlardan oyunlar kurmayı. Peki deniz de hiç taş sektirdiniz mi? Ben sektirdim! Yürütmek isterdim denizin üzerinde taşı...

O maviye yürüsün ki bizde öğrenelim maviye yürümeyi...

21. yy'da taşlarla oynamayı da yasakladılar...

Mahkum ettiler taşları, taşla oynamak suç oldu...

Ve taşlara, misketlere benzettiler bombaları öylece katlettiler binlerce çocuğu, milyonlarca insanı...

Tüm bunları düşünürken, sürekli yaptığım şeyi, kafamı kaşımak istedim ama ellerimin bir tanesini kaldıramadım çünkü ötekisine bağlıydı.

Şimdi Uğur Mumcu'dan geçiyoruz. Sanırım çevre yolundan Adana'ya gideceğiz. Koskocaman şeyler yaşamıştı bu cadde ve sokaklar. Haziran ve Temmuz'da yaşanan tarihi günler... Acı, ölüm, öfke...

Ve tüm bunlara rağmen baskın gelen umut, sevinç, insanların birbirine güvenleriydi. "Kendimizi burada mutlu ve özgür hissediyoruz" Bugüne kadar yaşadığımız acı, umutsuzluk kırılıp atılıyordu. Ve birbirimize o sokaklarda sıkıca bağlıydık. Bugüne kadar emeğimizi, umudumuzu, özgürlüğümüzü ve her gün insanlığımızdan çalınanın hesabını soruyorduk...

Kimler yoktu ki işçiler, kadınlar, yaşlı nineler... Şu küçük çocuklar... henüz belki 5 yaşında ama slogan atıyorlardı "Abdullah Cömert Ölümsüzdür!" diye. Şöyle diyorlardı, "Abdullah abiyi kötüler öldürdü, ben kötü insanları sevmiyorum."

Ailelerimiz, ablalarımız vardı. Kapıda, balkonda bekleyen, limon, süt, su veren ve kapılarını sonuna kadar açan... 5-6 saat süren çatışmanın heyecanı içindeki bizlere aileler evlerden yemek dağıtmaya başladı. Kimse onlardan bunu istemedi. Ama onlar görev edindiler. Kvarda dinlenenlere peynir, ekmek, karpuz dağıtıyorlardı... Bir tane ablaya sordum, "ekmek kaldı mı?" diye. "Yukarı gel" dedi, koca bir sofraya hazırlanmış şöyle diyordu, "siz bizim çocuklarımızıdır. Sizler bizim umudumuzsunuz" diyordu.

Yaşlı bir nine, kafasına demir tencere geçirmiş, üstüne eşarbını bağlamış, süt dağıtıyordu bize...

Ey yiğit Armutlu halkı! Neler vermedin ki barikatlara... çamaşır makinesi, koltuk, fırın, buzdolabı, su deposu, bilgisayar... Öfkeni, kavganı, umutlarını ve hiçbir zaman ölmeyecek olan çocuklarını...

Arabanın motor sesi, düşüncelerimle savaşıyor gibiydi... Destansı günleri tekrar gözlerimin önünden geçirirken, ellerimi birbirine bağlayan kelepçe'ye bakılı kalmıştım... 3 gün boyunca sürekli takılıp çıkarılmıştı. Bileklerim sanki ona ait gibiydi... Yoruldum yaslanmak istedim başımı yoldaşlarıma, dostlarıma ama yanımda değillerdi. Bileklerimdeki ve vücudumdaki yaraları bu insan olmayanlar yapmıştı. Öfkelenim bunların hepsinin hesabını vereceksiniz dedim ve dışarıyı izlemeye koyuldum...

Artık Adana yolundaydık. Adana'yı severim. Her seferinde dışarıyı izler maviliklerin çevresindeki koca bulutların farklı şekiller alışı heyecanla izlerdim. Hemen kağıt kaleme sarılır o güzel duyguları aktarmak isterdim... Şimdi dışarıyı inanılmaz güzel... Gün sabah saatleri, üzüm bağları, mısır tarlaları ve gülümseyen ayçiçekleri... Arabaya eşlik ediyordu kırlangıçlar. Acaba neydi bu sefer her şeyi o kadar ayrıntılı gösteren?

Ellerimi başımın arkasına kavuşturmayı severim. Nerede olduğumu unutup arkaya atmaya çalışsam da olmuyordu kanatlarım bağlı ve yaralı idi... Sonunda Adana Adliyesine geldik... Saatler sonra mahkemeye çıktık ve tutuklandık.

Ülkemin dört bir tarafına yayılan ayaklanmayı ve Hatay'da on binlerce insanın sokağa dökülmesininin sorumlusu bizmişiz! Delil: okuduğum kitap, dergi ve okuduğum kitaplardan aldığım notlar...

Şimdi Adana Kürkçükler F tipi hapisanesinde tutukluyuz.

Bizleri yaşamdan soyutlamaya çalışarak umudu tutsak edebileceklerini sanıyorlar, Bizler öğrendik sınırsız birbirimize kenetlenmeyi... bizler öğrendik güzel, umutlu ve özgür bir yaşamı hep birlikte var edebileceğimizi... Bizleri tutsak ettiler ama umudumuzu, yaşamımızı asla tutsak edemezler, bizler sizlerle yaşıyoruz, sizlerin öfkesinde, umudunda...

Biz, Abdöcan'ın umut dolu bakışlarındayız...

Biz, Ahmet'in kavga dolu yüreğindedeyiz...

Biz yoldaşların, dostların, coşkusunda, kalabalığındayız....

Antakya Ayışığı'ndan Gezi Tutsağı

OĞULLARI ÖLDÜRÜLEN ANALAR

Antakya Ayışığı Sanat Merkezi

*“benim oğlum başkaları ölme-
sin diye mücadele ederken katledildi. Benim oğlum gibi yüzlerce bu iktidar döneminde yaşamdan kopar-
ıldı Rojava, Roboski, Reyhanlı katliamlarının failleri hale ortada yok ben bu düzenden adalet beklemiyorum
ama hesap sorana kadar mücadele edeceğim.”*

Emsal Ana

*“Ve neredeyse doğacak olan güneşe benzer
Bir dirim ışığı yüzlerinde
Yeniden doğuyorlar şimdi
Oğullarından doğuyorlar ikinci kez.”*

Haziran ayaklanmasında yüreğimizin attığı yerdi Antakya sokakları... Devrime el salladık o sokaklarda. Devrime verdik üç fidanımızı ama sönmeyen isyan ateşi... Alevlendikçe sardı her yanımızı. Ali İsmail, Ahmet, Abdullah oldu herkes... Binler sokaklara onların hesabını sormak için indi.

Bizler Antakya Ayışığı Sanat Merkezi çalışanları olarak sokaklara inmekle kalmadık annelerin evlat acısıyla yanan yüreklerini, korlaşan isyanlarını daha geniş kitlelere yaymak için “OĞULLARI ÖLDÜRÜLEN ANALAR” adlı bir tiyatro sergiledik. 8 Şubat Cumartesi Antakya Meclis Kültür Merkezi’nde saat 19.00 oynanan oyunumuza başta ölümsüzleşen Ali İsmail Korkmaz ve Ahmet Atakan’ın aileleri ve yüzlerce insan katıldı. Oyun başlamadan önce Ayışığı Sanat Merkezi emekçisinin yaptığı konuşma insanları daha ilk dakikadan coşku ile buluşturdu. Günlerce sokaklarda yankılanan sözler salonda yeniden can buldu. Emekçi dostumuzun “gezi ayaklanmasında ölümsüzleşenlere sözümüz devrim olacak” sözleriyle salonda alkışlar yükseldi. Hemen arkasından sözü Ahmet Atakan’ın annesi aldı ve o can alıcı sözler döküldü **Emsal annenin dudaklarından “benim oğlum başkaları ölmesin diye mücadele ederken katledildi. Benim oğlum gibi**

yüzlerce bu iktidar döneminde yaşamdan koparıldı Rojava, Roboski, Reyhanlı katliamlarının failleri hale ortada yok ben bu düzenden adalet beklemiyorum ama hesap sorana kadar mücadele edeceğim. İşte bu yüzden son olarak diyorum ki bu daha başlangıç mücadeleye devam” diyerek sözü Ali İsmail’in annesine bıraktı. **Emel anne “Biliyorsunuz 3 Şubat’ta Kayseri’de buluşmamız vardı. O katillerle yüz yüzdük. Ben oraya Alişim’le birlikte gittim. Onların karşısında dimdik durdum ama onlar Alişim’in resmine bile bakamadılar. Bugün böyle ayaktaysam bu Ali İsmail ve sizler sayesinde. Hesap sorana kadar dimdik ayaktaım.”** sözlerinin ardından “anaların öfkesi katilleri boğacak” sloganı atıldı ve ardından oyun başladı.

Ölümsüzleşenlerin sözleri annelerin ağıtlarının yer aldığı oyun Uğur Kaymaz, Ceylan Önkol ve hayata dönüş operasyonunda ölümsüzleşenlerden de söz etti. Oyun boyunca anneler başta olmak üzere bütün salon göz yaşlarına boğuldu. Ve oyun “Bu daha başlangıç mücadeleye devam, Ali, Ahmet, Abdullah ölümsüzdür” sloganlarıyla son buldu.

Bizler yaşamın bütün güzelliklerini o sokaklarda paylaştık ve o sokaklarda bir tarih yazdık. Var olan kardeşlik ve barış söylemlerini bir vücutta topladık. Sloganlarımızda olduğu gibi her şey yeni başladı biz yeni bir dünya kurmak için mücadeleye devam edeceğiz ve mücadelede ölümsüzleşenlere sözümüz devrim olacak!!

YAŞASIN...

Vietnam'da bir fahişeymiş sadece,
Adı kendini satan bile konmamış,
öyle seslenilmemiş ardından...
Zevkten yapıyor denmiş,
Cinsel arzular, erkek delisi denmiş.
Dudaklarına yapışıldığında,
ağzında kimse hissetmemiş açlığın kokusunu,
Kapkara gözleri ve göz altındaki morluklarla
dolaşırken sokaklarda,
Buğulu bakan gözlerine bakılarak,
fazla çekmiş morfini denmiş.
Göz yaşı asla düşmemiş akıla
ana, baba, çocuk, yar, kardeş gelmemiş...
Sonra,
Sevgilinin koynunda
sıcacık merhaba demek varken sabaha,
Bir gecelik fantezinin maddesi
canını yakarak uyandırmış sabaha...
Güneş karanlığı yenememiş,
ışık vurmamış karanlığa,
Aydınlık, umut!
Yaşasın özgürlük denmemiş bu bedende coşkuyla.
Adı fahişe kondu ama sözü geçer,
saygı değer büyüklerimiz
diye eğildiğimiz insanlardan
daha bir adaletli daha eşitçiydi...
Altına yatarken
her cumhuriyetten barışçıl insanların(!)
Nerde ulan kimliğin! diye sorgu sual yoktu...
Her dilden, her dilden,
her ırktan insanlarla beraber oluyordu.
Ama yadsınmamalıydı, büyüklerimize göre
adı uluslararası pazar ekonomisi diye
anlatılan bir sistemdi bu!
Fahişeliğin çağımıza taşınmış boyutu...
Tek dil, tek din demek isterdi belki,
Ama o da biliyordu,
Mahallesinden bir kişi dahi atamazdı yatağa onu,
Paraları yoktu,
Yoksa hiç Vietnamda genç kızlar
fahişe olur muydu...
Mare ablanın kızı, annesi
açlıktan öldükten sonra kaçarmıydı evden,

Günde üç defa gider miydi
Joseph'in köşedeki dökük bakkalına...
Ve günde üç defa tesadüf gerçi ama
saygı değer adamdır kendileri(!)
Kapalıyız diye yazı asar mıydı cama...
Kimse görmeden çıkar mıydı bakkaldan,
Elinde üç ekmek, iki paket döner miydi eve,
Yorgun, yürüyemezken, bitmişken,
yanmışken gençliği!
Çernobil' de kağıt gibi yanan
çocuklardan olmak ister miydi,
Daha on dördüneydi...
Buna rağmen kafasının bir köşesinde durur
muydu
hep kardeşine ne pişireceği,
Sorduğunda kardeşi:
"Abla neden böyle yorgunsun, noldu." diye,
"Yok bir şey" deyip odasına hıçkırarak gider
miydi...
Gerçi sevinç göz yaşıydı akan,
Kardeşinin sonu annesine, kendisine
benzemeyecekti.
Sevgili büyüklerimiz kahvaltıda havyarı
beğenmeyip azarlarken şefi,
Ekmeğin bayatı makbuldür, deyip yendi!
Yaşasın hakların, insanların,
cüzdanların kardeşliği(!)
Çernobil'de bir kağıt, Vietnam'da bir fahişe,
Irak'ta gözü yaşlı bir kadını...
Ölendi,
Yaşatandı,
Fakat amaç aynıydı, her seferinde ve her yerde,
Hatta tüm beyinlerde ve gönüllerde...
Özgürlük için dendi verilen son nefeslerde...
Düşüncenin sınırı çizilemedi
ama buna rağmen ihlal etsemde yasak bölgeyi,
Alacağım son nefeste olsa,
Daima özgür kalacağım diyorum, inanç ve
umutla...
Yaşasın özgürlüğüm!
Yaşasın özgürlüğümüz!
Yaşam bulsun özgür bir dünya!...

Sanem Arıca

sevdalınız komünisttir

*Nâzım
sen bizi öyle çok sevdin
biz seni öyle çok sevdik ki
küçük adınla çağırır herkes seni
herkes sen der sana
Fransa da Rusya da Yunanistan da
Aragon da Nâzım
Neruda da Nâzım
ben de Nâzım
özgürlük ki adlarından biridir senin
o senin en güzel adın
Merhaba Nâzım*

Otobiyografi

1902'de doğdum
doğduğum şehre dönmedim bir daha
geriye dönmeyi sevmem
üç yaşında Halep'te paşa torunluğu ettim
on dokuzumda Moskova'da
komünist Üniversite öğrenciliği
kırk dokuzumda yine Moskova'da
Tseka-Parti konukluğu
ve on dördümden beri şairlik ederim

kimi insan otların kimi insan balıkların çeşidini bilir
ben ayrılıkların
kimi insan ezbere sayar yıldızların adını
ben hasretlerin

hapislerde de yattım büyük otellerde de
açlık çektim açlık grevi de içinde ve tatmadığım
yemek yok gibidir

otuzumda asılmamı istediler
kırk sekizimde Barış Madalyasının bana verilmesini
verdiler de
otuz altımda yarım yılda geçtim dört metre kare
betonu
elli dokuzumda on sekiz saatte uçtum Pırag'dan
Havana'ya

Lenin'i görmedim nöbet tuttum tabutunun başında
924'de
961'de ziyaret ettiğim anıtkabri kitaplarıdır

partimden koparmağa yeltendiler beni sökmedi
yıkılan putların altında da ezilmedim
951'de bir denizde genç bir arkadaşla
yürüdüm üstüne ölümün
52'de çatlak bir yürekle dört ay sırtüstü bekledim
ölümü
sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım

şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile
aldattım kadınlarımı
konuşmadım arkasından dostlarımın
içtim ama akşamcı olmadım
hep alnımın teriyle çıkardım ekme paramı ne mutlu
bana
başkasının hesabına utandım yalan söyledim
yalan söyledim başkasını üzmemek için
ama durup dururken de yalan söyledim

bindim tirene uçağa otomobile
çoğunluk binemiyor
operaya gittim
çoğunluk gidemiyor adını bile duymamış operanın
çoğunluğun gittiği kimi yerlere de ben gitmedim
21'den beri
camiye kiliseye tapınağa havraya büyücüye
ama kahve falıma baktırdığım oldu

yazılarım otuz kırk dilde basılır
Türkiye'mde Türkçemle yasak

kansere yakalanmadım daha
yakalanmam da şart değil
başbakan filan olacağım yok
meraklısı da değilim bu işin
bir de harbe girmedim
sığınaklara da inmedim gece yaruları
yollara da düşmedim pike yapan uçakların altında
ama sevdalandım altmışıma yakın
sözün kasaşı yoldaşlar
bugün Berlin'de kederden gebermekte olsam da
insanca yaşadım diyebilirim
ve daha ne kadar yaşarım
başımдан neler geçer daha
kim bilir

"Bir Mayıs Bayramını ilk defa Moskova'da kutladım. Yıllardan 1922'ydi. Hava nasıldı hatırlamıyorum. Yağmurlu muydu, güneşli mi? Ama içimde bu ilk bir Mayıs bayramının sevinci öyle taze ki, o günkü havayı kapalı, sokakları çamurlu kabul edemiyordum."

Kırmızı bayraklarımızda çeşitli diller aynı şiarları söylüyordu. Üniversitemizde galiba elliye yakın milletin çocukları okuyordu.

O yılın bir mayıs şiarları neydi? Hatırımdan çıkmış. Fakat hangi sözler araya gelip hangi cümleler tertip edilmiş olursa olsun, insanlığı, ölüme karşı hayat için; sefaletle karşı, bahtiyarlık için savaşa çağıran şiarlardı her halde. Bütün bir mayıs şiarları gibi."

Nazım Hikmet

Kavga Ozanı Nazım Hikmet

Kemal Özer

Nâzım Hikmet, gerek estetik düzeyde, gerek nitelik ve içerik düzeyinde, her şeyden önce bir belirleyici, bir yol açıcıdır. Çağdaş toplumcu/devrimci şiirimizi tek başına kurduğu, geliştirdiği, çevresine saçılan ışıkta birçok ozanı etkilediği, bir oluşumun sağlıklı ve doğurgan çekirdeği olduğu söylenebilir. Yine söylenebilir ki, onun şiir serüvenine yapılacak yaklaşım, çağdaş toplumcu/devrimci şiirimizi kavramakta ve ileriye götürmekte en önemli ipuçlarını sağlayacaktır.

Nâzım Hikmet'in şiirini en iyi niteleyen sözcük 'kavga'dır. Elbet ozanın kişiliğiyle, doğasından gelen bir özelliğiyle açıklamaya çalışsan dar kapsamlı bir yaklaşım sonucu yapmıyoruz bu saptamayı. Gerçi daha ilk şiirlerinde bile görünen bir durum dikkati çekiyor. Her zaman etkilenmeye hazır bir duyarlık ve kabına sığmayan bir coşku içindedir Nâzım Hikmet. Çevresinde olup bitenlerden etkileniyor, coşkuyla dışlaştırıyor duygu ve düşüncelerini. Ama bu özellik, sosyalist dünyagörüşünü edindikten sonra, yalnızca becerisinde, yeteneğinde bir boyut oluşturmakla kalı-

yor. 'Kavga' nitelemesinin kökleri çok daha derinde.

'Kavga' her şeyden önce, dünyaya bakışıyla ilgilidir ozanın. Dünyagörüşü, onun yaşamı doğru kavramasını sağladığı gibi, yalnız kavramakla yetinilmeyeceğini de gösterir. Yaşamı değiştirmek de gerekmektedir çünkü. Dünyagörüşünün belirlediği bu amaç, ozanın sanat anlayışının oluşmasında baş etken olur. Bir üstyapı kurumu olan sanatın, yaşamı değiştirmede belki doğrudan değil, ama dolaylı bir işlevi vardır. İşte bu işlevi yerine getirmede, yani toplumsal kavga bir yer tutmada ozana düşen, şiirini buna adamaktır.

Gerçekten de, Nâzım Hikmet'in şiirlerine baktığımızda, çeşitli aşamalardan geçmekle birlikte, bu 'kavgaya adanmışlık' hemen kendini belli eder. İçeriğin ele alınışında olsun, seçilişinde olsun, 'kavga'nın bilinci yönlendirir hep. Şiirlerinin içeriği, hangisini seçersem kavgama daha iyi hizmet ederim ölçütüyle; estetik ise, ne türlü yansıtırsam kavgamı daha etkili kılarım düşünüşüyle belirlenmektedir.

Varlık Dergisi'nden alınmıştır.

NAZIM'IN YOLU

Özgür Güven

1902'de Selanik'te doğan Nazım Hikmet, adını dedesi Nazım Paşa'dan alır. Nazım doğduğunda Diyarbakır valisi olan dedesi, bir süre sonra Halep Valiliğine atanır. Daha sonra yeniden Diyarbakır Valisi ve oradan da Selanik Valisi olarak görevini sürdürürken, 1913'te Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması üzerine İstanbul'a döner ve emekli olur.

Nazım'ın babası Hikmet Bey yüksek kademede devlet memuruyken Nazım doğduktan sonra istifa edip Halep'e, babasının yanına gider. Nazım Hikmet'in ilk çocukluk yılları da Selanik, Halep ve Diyarbakır'da geçer. Dedesi bir Mevlevi olan Nazım, kulaklarında dedesinden dinlediği Mevlana şiirleriyle büyür. Babası güzel sanatlarla yakından ilgilenen aydın bir insan olan Nazım'ın annesi Celile Hanım ise, o dönem Osmanlı toplumunda az bulunan okumuş, aydın bir kadın ve iyi bir ressamdır. Celile Hanım'ın babası 1848 Polonya devrimine katılmış, devrimin yenilgisinden sonra isyancıları kabul eden Osmanlı'ya iltica edip din değiştirerek paşalığa kadar yükselmiş eski bir devrimci olan Celalettin Paşa'dır.

Nazım'ın çocukluk ve okul yılları, onun kişiliği üzerinde etkili olur. 20. yüzyılın ilk çeyreği dünyayı altüst eden olaylarla doludur. 1908 Jön Türk hareketi, yarım kalan burjuva devrim; Birinci emperyalist savaş; 1917 Ekim Devrimi, Osmanlı imparatorluğunun dağılıp yıkılması; Anadolu'nun işgali; ulusal kurtuluş savaşı ve bir burjuva cumhuriyet olarak Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu. Hemen ardından başgösteren Kürt isyanları; Takrir-i Sukun Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri.... Olaylar öylesine yoğun, tarih öylesine hızlı... işte Nazım'ın içinde doğup yetiştiği 20. yüzyılın ilk çeyreği bu.

İyi bir eğitim alan Nazım ilkokulu Göztepe'de Taşmektep'te okuduktan sonra o yılların en iyisi olan Galatasaray idadisine, daha sonra da yine Fransızca eğitim veren Nişantaşı idadisine gitti. 1917'den itibaren de deniz subayı olmak üzere Bahriye mektebine devam etti. Okulu bitirdikten sonra kısa bir dönem stajyer subaylık yaptıktan sonra hastalık nedeniyle çürüğe ayrılıp ordudan uzaklaştırıldı.

O tarihe kadar bir çok dergide şiirleri yayınlanan Nazım, ordudan ayrıldığı sene olan 1920’de “Alemdar” gazetesinin düzenlediği bir şiir yarışmasında birincilik ödülünü de almıştı. Ama onu asıl tanıtan şiiri, İstanbul’un işgali üzerine yazdığı “Kırk Haramilerin Esiri” oldu.

İLK SOSYALİST FİKİRLER

İşgal karşısında tepkisiz kalamayan Nazım, kurtuluş savaşına katılmak amacıyla Ankara’ya gitmek üzere harekete geçer. 1921’de yakın arkadaşı Vala Nureddin (Va-Nu) ile birlikte bir vapurla İnebolu’ya giderler. Orda kaldıkları bir kaç gün içinde, tıpkı kendileri gibi Ankara’ya gitmek üzere Almanya’dan gelmiş olan bir grup Türkiyeli öğrenci gençle tanışır. Bu gençler Almanya’daki Spartakist hareketten etkilendikleri için kendilerine Spartakistler demektir. Nazım ilk defa sosyalist fikirlerle bu gençler sayesinde tanışır. Hemen sonrasında Ankara yolu boyunca yine ilk defa gördüğü Anadolu gerçeği, yeni tanıştığı sosyalist fikirlerin içinde yer etmesini sağlar.

Ankara’da Nazım’ın üvey dayısı Ali Fuat Cebesoy etkili biridir ve bunun dışında da aile çevresinden başkaları da bulunmaktadır. Bu nedenle Nazım ve Va-Nu fazla beklemezler, yeni kurulmakta olan Ankara hükümetinin öğretmenleri olarak Bolu’ya tayin edilirler. Bolu’da tanıştıkları Ağır Ceza reisi Hilmi Bey de kendisini sosyalist olarak tanıtır. Onunla yaptıkları sohbetler Nazım’da sosyalizmi öğrenme yönünde ciddi bir istek yaratır. Bu amaçla Sovyetler Birliği’ne gitmeye karar verir.

Eylül 1921’de Moskova’ya gitmek amacıyla Batum’a gelir. Yıllar sonra kendi hayatından izler taşıyan romanı “Yaşamak Güzel Şey”i yazarken, Batum’da kendi kendisiyle hesaplaşmasını şöyle aktarıyor: “Karar ver oğlum diyorum kendi kendime, karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur acele etme oğlum... Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolu’nun yanbaşıma. Neyini verebilirsin? Her şeyimi, her şeyi. Hürriyetini, evet! Hapishanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda? Gerekirse ömrüm boyunca... (...) Anadolu’yu rahat masanın üzerinde bırakıp da Tiflis’ten Kars’a, oradan da Ankara’ya döndünmü, beş altı yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek, içmek, sanat, dünya... Bırak! Peki, asılmak da var, öldürülmek de, Suphi’yle arkadaşları gibi boğulmak da var komünist

olursam, diye sormasın mı kendi kendine Batum’da? Sordum. Öldürülmekten korkuyor musun diye? Sordum. Korkmuyorum dedim. Birden, düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı.”

Bu iç hesaplaşmadan sonra devam ettiği Batum, Tiflis, Moskova yolunda, iç savaşın yol açtığı yıkımı, yaralıları, kıtlığı ve büyük açlık felaketinin insanları ne hale düşürdüğünü görür. Gördüklerini “Açların Gözbebekleri”nde anlatır bütün dünyaya.

Moskova’ya geldikten sonra Doğu Emekçileri komünist Üniversitesi’ne (KUTV) girer. Burada matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi fen bilimlerinin yanısıra tarih, coğrafya, ekonomi bilimlerinin derslerini görür, bunlarla beraber Nazım için daha önemli olanı ekonomi-politik, felsefe, sosyalizm dersleri de müfredatta yer almaktadır. Nazım böylelikle Marksizmi Leninizmi de öğrenir. KUTV’deki öğrenciliğinin ilk zamanlarında en çok çabayı Rusça öğrenmek için harcar. Çünkü Rusça hem okulda beraber derslere girdiği Çin’den Afrika’ya kadar dünyanın pek çok ülkesinden gelmiş ayrı ayrı milletlerden insanlarla iletişim kurma olanağı verecek heme de okul dışındaki Moskova yaşamını anlama, bu yaşama katılma şansı verecektir.

Kısa sürede Rusça’yı öğrenen Nazım, Mayakovski’nin şiirlerini kendi dilinden okuduğu gibi, Meyerhold tiyatrosunun müdavimleri arasına katılır; oradaki toplantılarda yapılan sanat tartışmaları sonucunda fütürizmden etkilenir. Bu dönem Nazım’ın şiirinde fütürizm ve konstruktivizmle birlikte Mayakovski’nin etkisi görülür. Şiirleri İstanbul ve Ankara’da “Orak-Çekiç”, “Yeni Hayat”, “Aydınlık” gibi dergilerde yayınlanmakta; yeni bir anlayış ve yeni bir biçimle yazdığı şiirler geniş kesimle üzerinde etkili olmaktadır. Aynı dönem, bu dergilerde işçi sınıfı ve sınıf hareketinin sorunları üzerine yazdığı yazılar da yayınlanmaktadır.

TÜRKİYE’YE DÖNÜŞ, İLK MAHKUMİYET VE YENİDEN SOVYETLER

1924 sonlarında Nazım, Laz İsmail’le (İsmail Bilen) birlikte İstanbul’a döner. Aradan geçen dört yıl onu değiştirmiştir. Artık paşa torunu Nazım değil, hem toplumsal yaşama hem sanata dair öğrendiği yenilikleri İstanbul’a ve Türkiye’ye aktarma heyecanı dolu, kararlı bir komünisttir. Kafasında yeni yeni

projeler doludur. Oyunlar yazıp sahneye koymayı, sinemanın olanaklarını değerlendirebilmek için sinema dünyasına dalmayı, edebiyata, sanata dair geniş çevrelerin katılabileceği söyleşiler yapmayı, yeni yeni dergiler, yayımlar çıkarmayı planlamaktadır. Durup dinlenmeden çalışmaya girişen Nazım Orak Çekiç ve Aydınlik dergilerinde yazılar yazmakta; Orak Çekiç'in çıkarılması için gereken teknik işleri de yapmakta; bununla da yetinmeyip Galata köprüsünün üzerine çıkarak, koltuğunda bir yığın dergi, bağıra çağıra satış yapmaktadır.

1924'te komintern 5. Kongresi toplanır. Kongre'nin çizdiği perspektife uygun olarak TKP, Türkiye'de yeniden örgütlenme kararı alır. Bu amaçla yapılan toplantılara Nazım da katılır. Dr. Şefik Hüsnü'nün Beşiktaş'taki evinde yapılan toplantıdan sonra Nazım sıkı bir takibe alınır. O TKP'yi örgütleyebilmek için toplantılara katılırken, kemalist burjuvazi de büyük şairi saflarına çekmeyi hesaplamaktadır. Bu nedenle hem takip altına alınır hem de dönemin çok satan vakit, Son Telgraf gibi burjuva gazetelerinden iş teklifleri alır. Nazım bunları kaale bile almadan kendi yolunda yürümeye devam edecektir. Ekonomik pollardan Nazım'ı satın alamayacağını anlayan burjuvazi tehdit, baskı ve siyasal zoru devreye sokar. Nazım, bu gelişmeler karşısında bir yeraltı matbaası kurulması için projeler geliştirir. Ama daha o somut bir adım atmadan Takrir-i Sükun Kanunu çıkacak, proje hayata geçirilemeyecektir.

1925'te Kürdistan'da Şeyh Sait Ayaklanması başgösterir. Kemalist burjuvazi bunu fırsat bilerek Takrir-i Sükun Kanunu'nu çıkarır. Bu kanuna dayanarak sadece Kürdistan'da değil, Türkiye'de de ilerici, sol, sosyalist hareketi ezmek, fikirlerinin yayılmasını engellemek için harekete geçer. İlk yaptıkları sosyalistlerin yayınlarını yasaklamak, ilerici, sosyalist, aydın kesimleri işkencelerden geçirip tutuklamak olur. Böylece İstiklal Mahkemesi'nde açılan 38 kişilik TKP davasında diğer sanıkların yanında henüz yakalanmayan Nazım Hikmet de giyaben yargılanıp 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Nazım, bir yolunu bulup yeniden Sovyetler Birliği'ne gider.

Bu sırada Muhsin Ertuğrul, Sovyet Tiyatrosundaki yenilikleri, gelişmeleri izlemek için Moskova'ya gelmiştir. Nazım'la karşılaşır. Birkaç görüşmeden sonra Nazım'daki cevheri anlayan Muhsin Ertuğrul,

ondan tiyatro için oyunlar yazmasını ister. M. Ertuğrul'un ısrarıyla yazdığı oyunlar Moskova'da çeşitli tiyatrolarda sahnelenir, şiirleri Rusçaya çevrilip yayımlandığı gibi, Bakü'de Türk diliyle de yayınlanır. 1928'de ilk kitabı "Güneşi İçenlerin Türküsü" Türkçe olarak Bakü'de yayınlanmıştır.

Rusya'da kaldığı bu dönemde Nazım ikinci evliliğini Dr. Lena ile gerçekleştirir. Bu evlilikte ilk evliliği gibi uzun sürmez. İlk evliliğini KUTV'da öğrenciyken yine Türkiye'den gelen Nüzhet hanımla yapmışlardır. Ama bu sefer araya ayrılık değil, ölüm girer. 1928'de Türkiye'de Cumhuriyet'in 5. yılı nedeniyle af ilan edilir. Nazım, Laz İsmail'le birlikte hemen Türkiye'ye döner. Dr. Lena ise pasaport vize vb. işlemleri tamamlayıp peşlerinden geçecektir. Ancak bu işlemleri yapmak için gittiği Odessa'da yakalandığı hastalıktan kurtulamaz, kısa sürede hayatını kaybeder. Nazım'la Laz İsmail ise daha gemiden iner inmez Hopa'da tutuklanır, sınır ihlali nedeniyle üç gün hapsedildikten sonra da yanlarına jandarma katılarak, jandarma gözetiminde Ankara'ya gönderilirler.

TÜRKİYE YILLARI: PUTLAR YIKILIYOR

25 Ekim 1928'de Ankara'da mahkemeye çıkarılırlar. Nazım, Aydınlik'ta yayınlanan yazıları, ikisi içinde örgüt üyeliği nedeniyle dava açılmıştır. Yazılardan beraat, örgüt üyeliğinden üçer ay ceza alırlar. Zaten fazlasıyla yattıkları için serbest bırakılırlar.

İstanbul'a dönen Nazım, Sabiha ve Zekeriya Sertel'in çıkardığı "Resimli Ay" dergisinde düzeltmen olarak iş bulur. Bir süre sonra yazı kurulunda ve teknik kadrosunda da çalışmakta, yazarlık, düzeltmenlik, resimaltı yazısı vb her işi yapmaktadır. Bu sırada Türkiye'de yayınlanacak olan ilk kitabı "835 Satır"ı da hazırlayıp, yayınlanması için Muallim Ahmet Halit yayınevine verir.

Bu arada Laz İsmail ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile de sık sık biraraya gelip süreci tartışmakta, neler yapılabileceğine dair fikir alışverişinde bulunmakta, planlar yapmaktadırlar. Kıvılcımlı illegal bir yayının çıkarılması gerektiğini savunur. Hatta adını bile bulmuştur: "Kızıl Yıldız". Ama daha hazırlık aşamasındayken tutuklanırlar. Nazım bu davadan beraat eder.

Bir kez daha Resimli Ay'daki işine döner. Yine yeni projelerle gelmiştir. Bu projelerle amacı top-

lumcu gerçekçi sanatın ve sosyalist fikirlerin önünü açmaktır. Daha önceki sanat anlayışıyla ve sanatçılarla bir hesaplaşmaya girer. “Putları Yıkıyoruz” adını verdiği bu yazı dizisinin ilk bölümünde Abdülhak Hamit’i ele alır. O güne kadar sanat çevresinde dahi-l azam ya da şair-i azam diye anılan Abdülhak Hamit, o güne dek piyasadaki egemen, genel geçer anlayışla Shakespeare düzeyinde bir şair olarak biliniyordu. Nazım, Shakespeare’yi Shakespeare yapan asıl şeyin şiirlerinde, oyunlarında, feodalizmin yıkılışı, kapitalizmin yükselişi çağında yaşadığı halde, her iki toplumsal sistemi de ağır bir eleştiriye tabi tutması olduğunu anlatır, gösterir. Abdülhak Hamit ise Osmanlı’nın yıkılışı, cumhuriyetin kuruluşu yıllarının canlı tanığı olduğu halde eserlerinde bundan hiç bahsetmediğini, hatta evrensel bir dille Osmanlı toplumunu anlatmayı bile başaramadığını ifade eder. Bu eleştiriye karşı piyasanın egemenleri homurdanmaya başlasalar da, bizzat Abdülhak Hamit’in kendisi Nazım’ı evine yemeğe davet ederek eleştirilerinde haklı olduğunu söyler.

“Putları Yıkıyoruz2 kampanyasının ikinci yazısı Temmuz 1929’da yayınlanan ve Mehmet Emin Yurdakul’u ele alıp, yerden yere vuran yazısıdır. O güne kadar “milli şair2 olarak nam yapmış olan Yurdakul’un ulusal kurtuluş savaşını ve cumhuriyetin kuruluş yıllarını yaşayıp görmüş olmasına rağmen, eserlerinde ne kurtuluş savaşının ne de cumhuriyetin kuruluş sürecinde yaşananların hiç yer olmadığını, hatta “Milli şair” Yurdakul’un Türkçe’yi bile doğru dürüst kullanmadığını anlattıktan sonra onun ulusal şair olamayacağını söyler. Piyasanın devlerinden birinin daha foyasını ortaya sermiş, tahtından etmiştir.

Gerçi cephenin salvo atışları başlatması için bu kadarı yeter. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ahmet Haşim gibi piyasa devleri sıra kendilerine gelmeden Nazım’ı itibarsızlaştırmaya çalışırlar. Hemen Nazım’a dair en güçlü kozlarını öne sürdüler; onu “bolşevik” olmakla suçlayıp ateşe başladılar. Nazım bunlara şiirleriyle cevap verdi: “Komik Adem”, “Cevap 1” ve “Cevap 2” bu dönemde yazıldı. Elbette eleştirilere cevap vermekle yetinemezdi. Eleştirilerinde yerden yere vurduğu eski sınıfların sanatı karşısında yeni sanatın nasıl olması gerektiğini de gösterdi. Tam da bu tartışmaların ortasında yayımlanan “835 Satır”da yer alan “Açların gözbebekleri”, “Bahri Hazer”, “Güneşi

İçenlerin Türküsü” gibi doyumsuz şiirlerin yer aldığı kitap hakkında edebiyat eleştirmenleri övgü dolu yazılar yazdılar. Nazım’a antipatisi olanlar bile hakkını teslim ediyordu. Bir keresinde Halide Edip Adıvar’ın kendisi hakkında “ideolojisi hariç, Nazım deha düzeyinde bir şairdir” dediğini duyar ve şu cevabı verir, “Hey sersem bayan, ben bir dahi değilim, fakat iyi sanatkarım ve bunu her şeyden önce ideolojime borçluyum. Eğer sizin iyi sanatkarlarınız yoksa, ideolojinizin bugün artık iyi sanatkara muhteva olamayacak kadar tefessüh (çürümüş, kokuşmuş) etmiş olmasından gelir.” (Aktaran Hikmet Akgül – Nazım Hikmet; siyasi Biyografi sy.13)

“835 Satır”ı ard arda diğer kitaplar izledi: “Jakond ile Si-Ya-U”, “Varan 3” ve “1+1=1”. arada tramvay işçilerinin grevine destek amacıyla yazdığı “Sesini Kaybeden Şehir” şiirini yazıp yayınladı. Ancak Nazım sadece şiirle yetinen biri değil, çok yönlü bir sanatçıydı. Bu dönemde Moskova’da tanıştıkları, tiyatro üzerine ortak çalışmalar yaptıkları Muhsin Ertuğrul çoktan Türkiye’ye dönmüş, İstanbul Şehir Tiyatroları’nın başına geçmişti. Onun da ısrarıyla bu alanda da eserler vermeye başladı. Yine Muhsin Ertuğrul’un teşvikiyle sinemaya da el attı, ipek film stüdyolarında efekt yapmaya başladı. Burada, Türk sinemasının önde gelen efekt sanatçılarıyla birlikte çalıştı, bu işi öğrendi. Kısa sürede de neredeyse işin tamamı Nazım’ın üstüne kaldı.

BURJUVAZİNİN

SATIN ALMA ÇABALARI VE TEHDİTLER

1929 ve 1930, deyim yerindeyse Nazım’ın yılları oldu. Kitaplar, şiirler, tiyatro, sinema gibi pek çok alanda eserler veren Nazım’a yönelen ilgi, burjuvaziye ve hükümetini rahatsız etmeye başladı. Nazım’ı arayanlar ya Çağaloğlu’nda yayınevinde ya da Nişantaşı’nda İpek film stüdyosunda işinin başında buluyordu. Hükümete yakın çevrelerden dolaylı tehditler gelmeye başladı. Yaptıkları yüzünden hapse atılacağı, böyle devam ederse kendi kendisine yazık edeceği, kendi başını yakacağı türünden söylemler çoğalınca Nazım’ın cevabı gecikmedi. Tehditlere pabuç bırakmayacağını gösterdi:

“Ben yanmasam

sen yanmasan

biz yanmasak

Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa”.

1931'in il aylarında 5. kitabı olan "Sesini Kaybeden Şehir" yayımlandı. Bu, bardağı taşıran damla oldu. 1 Mayıs günü evine gelen polis, kendisini sorgu hakiminin çağırıldığını hemen gitmezse tutuklanacağını bildirdi. Ertesi gün ifade vermeye giden Nazım, komünizm propagandasıyla suçlandı. 6 Mayıs'ta mahkemeye çıktığında onu izlemeye gelen oldukça kalabalık bir izleyici salonu doldurmuştu. Nazım kalabalık bir izleyici topluluğu önünde kendi savunmasını kendisi yaptı.

"Evet, ben komünistim, bu muhakkaktır. Komünist şairim ve daha esaslı komünist olmaya çalışıyorum. Anayasaya göre ben komünist şair olmakla suç işlemiş olmam. Komünistlik bir dünya görüşüdür. Başka dünya görüşleri nasıl suç değilse komünizm düşüncesi de suç değildir."

Dava sonunda beraat eden Nazım, hiç vakit kaybetmeden işine döndü. Şehir tiyatrolarında oynanması için "Kafatası" adıyla bir oyun yazıp Muhsin Ertuğrul'a verdi. Oyun, bilinmeyen bir ülkede kapitalizmin gelişimini anlatmaktadır. Kapitalizm insani olan hiçbir şey bırakmamış, her şeyi metalaştırmıştır. Aşka, sanata, bilime varana dek her şey parayla alınıp satılır olmuştur. 1932 Mart ayında sahnelenmeye başlayan oyun büyük başarı kazanır. İzlemeye gelenler arasında alt sınıflardan, özellikle öğretmenler ve işçiler çoğunluktadır. Kafatası'nın başarısından sonra ikinci bir oyun daha yazar: "Bir Ölü Evi" Aynı yıl iki şiir kitabı daha yayımlanır: "Gece Gelen Telgraf" ve "Benerci Kendini Niçin Öldürdü"

Nazım şahsında komünizme duyulan sempatinin giderek yayılmasından iyice rahatsız olan Kemalistler, "Gece Gelen Telgraf"ta komünizm propagandası yapıldığını öne sürerek 18 Mart 1933'te bir kez daha tutuklanırlar. Bu esnada Nazım hakkında bir dava da Bursa'da gizli örgüt kurma iddiasıyla açılır. Bu iki davadan toplam 5 yıl ceza verirler. Cumhuriyetin 10. yılı nedeniyle ilan edilen aftan yararlanan Nazım, 12 Ağustos 1934'te serbest bırakılır. Çıkar çıkmaz İpek film stüdyosundaki işine geri döner. Nazım Hikmet'e artık Çağaloğlu'nda iş vermeye kolay kolay kimse cesaret edemediği için Orhan Selim mahlasıyla Akşam gazetesinde köşe yazarlığına başlar. Cezaevindeyken yazdığı yeni bir oyunu da Muhsin Ertuğrul'a verir. "Unutulan Adam" adını taşıyan bu oyunu da tıpkı "Kafatası" gibi etkili olur.

Muhsin Ertuğrul'un isteği üzerine "Unutulan Adam" hakkında bir de yazı yazar. Bu yazısı "Şehir Tiyatroları Dergisi"nde yayımlanır. Nazım bu yazısında kendi sanatı hakkında şunları söyler. "Yalnız kendim için hiçbir iş yapmadım bugüne dek... şiir yazdım! Mümkün olduğu kadar çok okuyucu okusun diye; tiyatro yazdım, mümkün olduğu kadar çok seyirci izlesin diye."

Nazım, yine peşpeşe eserler verdiği bir döneme girer. Önce "Proleter", ardından Taranta Babu'ya Mektuplar" kitapları yayımlanır. "Taranta Babu"da Nazım, Afrika'yı cehenneme çeviren İtalyan faşizmini anlatır. Faşizmin halk düşmanlığını, kan içiciliğini, sömürgeciliğini, kudurgan terörünü teşhir etmekte amaçlı, bunu da başarır. Kitap, faşizmin Avrupa'da tırmanışa geçtiği günlerde yayımlanır. Ki bu dönem aynı zamanda faşizmin Türkiye'de de kendisine karşı emekçi kitleleri, halkları uyarabilmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Hatta rivayet odur ki, İtalyan filmlerinden birinde seslendirdiği bir İtalyan generaline, "Asker, burada yenik düşenlerin ve zayıflayanların kanını emmek için bulunduğunu unutma. Hadi gidin, yakın yıkın, çalın çırpın" dedirtmiştir. Yine bu dönemde Rasih Güven ve Ali Faik Bercavi'nin de çevirisine katkıda buldukları "Alman faşizmi ve ırkçılığı" adıyla bir kitap hazırlayıp yayımlar. Bunun peşinden gelen kitap "Sovyet Demokrasisi" olur. Nazım bu kitabı yazarken 1917'den 1933'e kadar geçen süreçte Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen toplumsal dönüşümü ve gelişmeyi anlatmayı amaçlamıştır.

Türkiye'de 1936'nın önemli olaylarından biri kötü ünlü 141 – 142. maddelerin İtalyan faşist yasalarından alınarak TCK'ya yerleştirilmesidir. Artık sınıfların varlığından bahsetmek bile suç sayılacak; komünizm propagandası yapmak, komünistim demek uzun ve ağır hapis cezalarıyla cezalandırılacaktır.

1936'nın Nazım açısından en önemli başarısı ise "Şeyh Bedreddin Destanı"nın yayımlanmasıdır. 1934'te Bursa Kalesinde tutsakken eline geçen bir kitap sayesinde tanıştığı Simavne Kadıoğlu Şeyh Bedreddin'in fikirleri Nazım'ı etkilemiş, dışarı çıktıktan sonra da fırsat buldukça bu konu üzerinde araştırmalarını sürdürüp bilgi edinmiştir. Sonuçtaysa bu harika destan ortaya çıkmıştır. Bu destan Nazım'ın şiirinde bir değişimin, bir gelişimin ortaya çıktığını

da gösterir. Nazım bu destanda hem divan şiirinin hem halk şiirinin bütün olanaklarını birlikte ve büyük bir ustalıklarla kullanıp yeni bir biçim yaratmıştır. Ayrıca, bu kitabın sonuna eklendiği kısa bir yazıyla da kendi düşüncelerini açıklamıştır. “Milli Gurur” başlığı altında, Lenin’in “Rusların ulusal gururu” mahallesinden de esinlenerek kendi fikirlerini ifade eder. Şöyle:

“Bizim muhitimizde Bedreddin’i, Börklüce Mustafa’yı, Torlak Kemal’i, onların bayrağı altında dövüşen Aydın ve Deliormanlı köylüleri yaratabildiği için, ben şuurlu Türk proleterleri milli bir gurur duyuyorum. Milli bir gurur duyuyorum, çünkü derebeylik tarihinde bile bu milletin emekçi kitleleri (yani nüfusun anda dokuzu) Sakızlı Rum gemiciyi ve Yahudi esnafını kardeş bilen bir hareket doğurabilmiştir. Çünkü unutmayın ki ‘başka milletleri ezen millet hür olamaz.’”

Nazım, bu ek yazısında ifade ettiği gibi ne kadar gurur duysa da, burjuva cumhuriyette egemen olan burjuva ulusçuluğun bu topraklarda yarattığı ulusal inkarı ve ulusal cendereyi görmezden gelemezdi. Yüzlerce yıldan beri Anadolu yarımadasında oturan Rumla “mübadele yıllarında” yerlerinden yurtlarından edilmiş, köklerinden koparılıp Ege’nini öte yakasına atılmışlardı. Aynı şekilde, kendisi daha ilkokul yıllarındayken “Ermeni tehciri” denilen soykırım hayatına geçirilmiş, cumhuriyetten sonraysa Kürtlerin her ulusal demokratik talebi kanla vahşetle bastırılmaya, katliamlar uygulanmaya başlanmıştı. Bu nedenle “Milli Gurur” duyduğunu ifade ettiği “ek”in sonunda uyardıktan edememişti. “Başka milletleri ezen bir millet hür olamaz.”

Bu dönem boyunca Nazım’ın şahsında sosyalizme duyulan sempati, politik etki ne kadar büyük olsa da, Nazım’ın ekonomik koşulları oldukça sınırlıdır. Babası Hikmet Bey öldükten sonra babasının ikinci eşi ve üvey annesinden doğan ikiz kardeşleri, kendisi, eşi Piraye ve Piraye’nin ilk kocasından olan iki çocuğu, kız kardeşi Samiye hep birlikte oturmakta ve bu geniş ailenin bütün yükü de Nazım’ın omuzlarına binmektedir. Bu nedenle son Posta gazetesine “Kan Konuşmaz” adıyla bir tefrika roman yazmıştır. Kendisinden bir roman daha istediğinde “Yaşamak Hakkı” adındaki ikinci tefrika romanına başlar. Ancak bu roman, 1 Ocak 1937’de tutuklanınca yarım kalır, bitiremez.

17 Nisan’a kadar cezaevinde kalır. Sultan Ahmet cezaevinden tahliye olurken elinde yeni bir tiyatro oyunu vardır: “Yolcu” çıkar çıkmaz Cağaloğlu’nda, yayın dünyasında çalışmaya başlar. O sırada Simavilerin yayınladığı “Yedi Gün” dergisinde de şiirleri ve yazıları yayınlanmaktadır.

Nazım’ın oyunları alt sınıflara hitap edip, onlar arasında rağbet gördüğü gibi, şiirleri de okunmakta, rağbet görmektedir. Ama şiirlerinin bir de harp okulu öğrencileri arasında yaygın ve gizli gizli okunduğu biliniyor. Özellikle Avrupa’da faşizmin tırmanışa geçtiği, savaş çanlarının çaldığı bu dönemde, Türkiye, savaşa girmese de, Nazi Almanya’sıyla iyi ilişkiler içindedir. Bu koşullarda Türkiye sermayesinin ve devletin Nazım’ın faaliyetlerinden rahatsız olmaması düşünülemez. Hele de dünyanın hızla büyük bir savaşa sürüklendiği bir dönemde harp okulu öğrencilerinin Nazım’ın sakıncalı yazıları-şiirlerini okuyup şiirlerinden etkilenmelerini asla kabul edemezlerdi. Bu nedenle bir kılıf bulunup Nazım cezaevine kapatılmalı, propaganda yapması engellenmeliydi. 17 Ocak 1938’de bir kez daha tutuklandı, Ankara’ya götürülüp askeri cezaevinde bir hücreye kapatıldı. Askeri isyana teşvik nedeniyle açılan dava hızla bitirildi. Mayıs 1938’de askeri yargıtay Nazım’a verilen 15 yıl ağır hapis cezasını onayladı. Bu ceza kemalistleri tatmin etmemiş olacak ki, bir dava daha açıldı. Cezaevinden alınan Nazım bu sefer donanmaya ait Yavuz zırhlısına götürülüp pis bir hücreye kapatıldı. Donanmayı isyana teşvikle suçlandı ve dava da Yavuz zırhlısında görüldü. 10 Ağustos’ta başlayan mahkeme 29 Ağustos’ta Nazım’ı 20 yıl ağır hapse mahkum etti. İki ceza toplanarak, o yıllardaki en yüksek hapis cezası olan 28 yıl 4 aya bağlandı.

CEZAEVİ YILLARI

Karar kesinleştikten bir süre sonra Nazım’ı Çankırı cezaevine götürdüler. Burada Kemal Tahir, Dr. Hikmet Kıvılcımlı’yla birlikte aynı odada kalıyorlardı. Çankırı’dayken daha sonra “Dört Hapishaneden” adıyla kitaplaştırılacağı şiirlerin Çankırı bölümünü yazdı. Bir yandan da, daha İstanbul’dayken başladığı “Kuva-i Milliye Destanı”nı yazmaya devam eden Nazım, bununla da yetinmedi, annesi Celile Hanım’dan resim malzemeleri ve resim tekniği üzerine kitaplar isteyip, resim çalışmaya da başladı. Bütün bunları yaparken kafasındaki asıl

projeyse “Meşhur Adamlar Ansiklopedisi” idi. Bu proje daha sonra değişti. “Kuva-i Milliye Destanını” da içine alarak “Memleketimden İnsan Manzaraları” oldu. Buna daha sonra geleceğiz.

Çankırı hapishanesindeyken Ferit Almar’ın isteği üzerine Nazım, Tosca Operasının çevirisini yapar. Devlet opera ve balesi bu eseri 1941’de sahneye koyar. Nazım’ın çevirisini yaptığı bu eserin prömiyerinde o dönem cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü de yer alır.

Bu tutsaklık sürecinin daha başında önce Ankara sonra da Yavuz zırlılısında kaldığı havasız, nemli hücreler Nazım’ın sağlığını bozmuş, siyatik belasını başına sarmıştır. Zaten daha Ankara’dayken idamı istenince yazdığı “Karıma Mektup” şiirinde siyatikten bahseder. Şimdi Çankırı’nın kötü havası sağlığını daha da kötü etkilemeye başlamıştır. Doktor raporuyla, kaplıcalı bir kente gönderilmesi istenir. Bunun üzerine Bursa Kalesine sevk edilir. 1933-1934’te kısa bir dönem kaldığı Bursa Kalesi’nde bu sefer on yıldan fazla kalacaktır.

Bursa kalesinde kaldığı yıllar boyunca ipekli kumaş dokuyarak, ayna dökerek, çeviri yaparak hem kendi ihtiyaçlarını karşılamış, hem hapishanedeki yoldaşlarına hem de dışarıya Piraye’ye para göndererek ailesinin yaşamını kolaylaştırmaya çalışmıştır.

BİR ŞAHESER: Memleketimden İnsan Manzaraları

Şimdi “Meşhur Adamlar Ansiklopedisi”nin nasıl “memleketimden insan manzaraları” olduğuna bakabiliriz. Bu destan Nazım’ın şaheseridir. “Saman Sarısı” Nazım’ın olgunluk çağında yarattığı bir diğer şaheseri olsa da, “insan manzaraları” onun ustalık belgesidir. 1908-1950 arasındaki 42 yılı, zindanda yatan bir komünistin hem Anadolu’daki hem dünyadaki gelişmeleri ekonomik, politik, toplumsal çalkantılarıyla, II. Dünya savaşını özellikle Sovyetler Birliği’nde yaşananları bazı detaylarıyla, sanki biz-zat orda, cephedeymişçesine canlı bir çizimidir. Nazım bu şaheserinde şiir sanatını ustaca kullandığı kadar, kullandığı sinematografik dille, pek çok sahneyi, detayı, tıpkı bir sinema perdesindeymişçesine okuyucunun gözlerinin önünde canlandırır. Anadolu’da bozkırın ortasında bir hastanede bir bebennin doğuşunu aktardığı aynı ustalıklı, Moskova önlerinde yaşanan çarpışmaları, cephe gerisinde bir Par-

tizan’ın, Zoe’nin, yakalanışından sorgusuna, sorgudan idamına kadar bütün ayrıntılarıyla ustalıklı çizer. Şiir sanatının bütün marifetlerini, coğrafya bilgisini, ekonomi ve politikaya dair gelişmeleri, olayları gerçek nedenleriyle çözümlemedeki ustalığını sinema ve tiyatro sanatının marifetleriyle birleştirip yarattığı bu ölümsüz şaheseri için Nazım şunları söylüyor:

“İnsan Manzaraları”nı 1941 yılında Bursa hapishanesinde yazmaya başladım. Daha önce “Meşhur Adamlar Ansiklopedisi” üzerinde çalışıyordum. Ansiklopedinin kahramanları generaller, sultanlar, seçkin bilginler, sanat adamları ya da güzellik kraliçeleri, katiller, milyarderler değil; işçiler, köylüler, zanaatkarlar, ünleri fabrikaların, işliklerin, köylerin ve işçi mahallelerini dışına taşmamış olan kimse-lerdi. Alman faşizmi Sovyetler Birliği’ne saldırdı bu sırada. Yaşlı bir gardiyandan haberi öğrendiğimde yüreğimin nasıl titrediğini anımsıyorum. Kendi kendime ‘bir yirminci yüzyıl tarihi yazmak gerekli’ dedim. ‘Meşhur Adamlar Ansiklopedisi’, ‘İnsan Manzaraları’na bir bölüm olarak girdi. Ansiklopedinin özlü dili, destanın üslubunu da belirledi.

“İnsan Manzaraları”nda şiirin bir kaç sözle çok şey söyleyebilme olanaklarından yararlandım. Kimi zaman şiire çok yaklaştım, kimi zaman çıplak nesil olarak kaldı yazdıklarım. Tiyatro ve sinema olanaklarından yararlandım.

“Destanımda, yazgıları, düşünceleri ve eylemleriyle üç yüzden fazla insan var. Olay Avrupa’da, Asya’da, Türkiye’de, Fransa’da, Sovyetler Birliği’nde, Çin’de ve diğer ülkelerde geçmektedir. Bu kadar geniş kapsamlı olayları ve bu kadar çok insanı anlatı türünde yazmaya bir insanın ömrü yetmezdi. Fakat şiir özlülüğüyle, yirmi otuz dizide bir insan kişiliğini betimleme, onun yazgısını anlatabilme yeteneğiyle böyle bir işin başarılması olanaklı kılıyor.”

Nazım’ın burda bahsettiği kahramanlardan bazıları bütün kitap boyunca varlıklarını sürdürürken bazıları da bir kaç sayfa içinde görevini yerine getirir ve kaybolurlar. Ancak Nazım bu karakterleri öylesine ustalıklı çizer ki, her biri ölümsüz bir karakter olur, belleklerde yer ederler. Naziler tarafından kurşuna dizilen Gabriel Peri, yine Naziler tarafından işkenceden geçirilip idam edilen partizan Tanya, Karayılan gerçek hayattan alınmış gerçek kişilerdir. Ha keza Halil; Nazım’ın kendisidir.

İnsan manzaraları, Nazım'ın cezaevi yıllarındaki tek ürünü değildir. Bu dönem "Dört hapisshaneden"ın yanı sıra Piraye için yazılan ve daha sonra "21-22 şiirleri" adıyla kitaplaştırılan şiirler vardır. Bu yılların bir diğer eseri de "Rubailer"dir.

Bursa Kalesi, Nazım'ın sadece kendi sanatıyla uğraştığı bir yer olmadı. En az sanatı kadar önemli başka insanlarla ilgilendi. Burada kaldığı süre içinde Orhan Kemal'le, İbrahim Balaban'la ve başka insanlarla da ilgilendi. Bir roman ve öykü ustası Orhan Kemal'i yetiştirdiği gibi, bir köylüden dünya çapında bir ressam yarattı. Üstelik sadece sanat yönünden ilgilenmekle yetinmedi, bir çok insana okuma-yazma öğretti, ekonomi-politik, felsefe, sosyalizm dersleri verdi, öğretmenlik yaptı.

ÖZGÜRLÜĞE DOĞRU:

KAMPANYALAR, AÇLIK GREVLERİ

İkinci emperyalist savaş sona erip Almanya ve faşizm yenilince, dışarda geniş kesimler artık Nazım'ın serbest kalabileceği bir ortamın doğduğunu anladılar. Bu güçlü rüzgarın esmesinde dünyanın yeni konjoktürünün de önemli bir payı var. Zira faşizmin Avrupa'da bir sistem olarak yerleşmesinin engellenmesinde de, faşizmin yenilgisinde de başrolü Sovyetler Birliği oynadı. Savaş sonunda Doğu Avrupa'da irbiri ardına Halk demokrasileri kuruldu; sosyalizm artık bir dünya sistemi haline geldi. Şimdi yeni bir dünya kuruluyordu. Bu durumda Türkiye'nin iç dengelerindeki değişiklik ve gelişmeler de gözönüne alındığında bir af çıkarılması kaçınılmazdı.

Uzun hapisshane yılları, hele de savaş nedeniyle kıtlık ve yokluğun yaygın olduğu, açlığın kol gezdiği bir dönemde hapisshaneler, Nazım'ın sağlığını bozmuş, karaciğerinden kalbine kadar ciddi sağlık problemlerine neden olmuştur.

1948 yılıyla birlikte Nazım'ın özgürlüğü hem Türkiye içinde hem de dünyada daha çok gündemi işgal etmeye başladı. Vatan gazetesinden Ahmet Emin Valman Nazım'ın serbest bırakılması için bir af kampanyası başlattı. Bu kampanya Vatan'ın tirajında bir artış sağlayınca diğer gazeteler de sık sık Nazım'la ilgili yazılar yayımlamaya başladılar. Ama artık Nazım, bırakalım zindanı, Türkiye'de sığmıyor, Uluslar arası arenada gündemi meşgul etmeye başlıyordu. Fransa'dan edebiyat-sanat çevre-

leri konuyu sık sık gündeme getiriyor, ard arda Nazım hikmet şiirleri yayınlıyorlardı. Fransız şair Tristan Tzara'nın girişimiyle dünya çapında tanınmış bilim ve kültür insanları Nazım'ın özgürlüğü için BM'den girişimde bulunmasını istemişlerdi. Yurtiçinde Türkiye Gençler Derneği, Avrupa'da Jön Türkler Birliği gibi ilerici dernek ve çevreler Nazım'a özgürlük kampanyaları düzenliyor; Uluslar arası alanda faaliyet gösteren yazarlar birliğinden hukukçular birliğine kadar bütün ilerici örgütler Nazım'a özgürlük talebini gündemde tutuyorlardı. 10 Ocak 1950'de Jön Türkler Birliği, tıpkı Sabahattin Ali gibi Nazım'ın da öldürülüp yok edileceğine dair kuşkuları olduğunu açıklayan bir bildiri yayınladı.

Hem içerde hem de dışarda sürdürülen kampanyaları elleri kolları bağlı, demir parmaklıklar ardından izlemeyi daha fazla sürdüremeyen Nazım, harekete geçmeye karar verdi. Bir süre daha bekleyecek ve eğer somut bir gelişme olmazsa açlık grevine başlayacaktı. Bu kararını 30 Mart 1850'de dostlarına ve yakınlarına yazdığı mektuplarla bildirdi.

Nurullah Ataç, Halide Edip Adıvar, İbrahim Çallı, Behçet Kemal Çağlar dahil pek çok aydın ve sanatçının imzasıyla 4 Nisan'da Cumhurbaşkanı, başbakan ve millet meclisine Nazım Hikmet'in bir an önce serbest bırakılmasını isteyen bir dilekçe gönderildi.

8 Nisan 1950'de Nazım açlık grevine başladı. Aynı gün Sultan Ahmet cezaevine götürüldü. Ayın 9'unda Ankara'dan bir telgraf aldı. Telgrafi, Ankara'da Nazım'ın serbest bırakılması için uğraşan avukatı Mehmet Ali Sebük yollamıştı. Sebük girişimlerinin sonuna yaklaştığını, bu nedenle de açlık grevini ertelemesini rica ediyordu. Nazım bu ricayı kırmayarak 10 Nisan'da eylemine ara verdi. Aynı gün önce hastaneye, oradan da Üsküdar Paşakapısı cezaevine sevk edildi. Avukatının girişimleri herhangi bir sonuç vermeyince 1 Mayıs 1950'de Nazım yeniden açlık grevine başladı. Kendi el yazısıyla avukatına bir mektup yazarak, açlık grevi boyunca eğer zayıf düşer de kendisine zorla müdahale yapmalarını engelleyemezse, gücü yerine gelir gelmez zorla müdahaleyi -damardan beslenmeyi keseceğini ve eylemine kaldığı yerden devam edeceğini bildirir. Sonra bu eyleminin ya serbest

birakılıncaya ya da ölünceye kadar süreceğini ekler.

Su ve sigara dışında hiçbir şey almayan Nazım, 9 Mayıs'ta Cerrahpaşa hastanesine yatırılır. Ama daha cezaevindeyken 5 Mayıs'ta vasiyetini yazıp avukatına vermiştir. Bu, Nazım'ın eyleminde ne kadar kararlı olduğunu gösterdiği için, bu tarihten itibaren Nazım ve açlık grevi eylemi, bütün gazetelerin önemle üzerinde durduğu bir konu haline geldi. Nazım'ın serbest bırakılması için girişimler yoğunlaştı. Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım, ilerlemiş yaşına ve kendi hastalıklarına aldırmadan Galata Köprüsü'ne çıkıyor, gelen geçen herkesten Nazım'ın özgürlüğü için imza topluyordu. Ayrıca İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği üyesi üniversite öğrencileri bildiriler dağıtıyor, afişler yapıyor, Nazım'a özgürlük istiyorlardı.

14 Mayıs 1950'de milletvekili seçimleri yapılır. Hükümet düşer. DP. Büyük bir çoğunlukla seçimlerin galibidir. 15 Mayıs'ta Nazım'a özgürlük isteyenler, Nazım'la dayanışma amacıyla Laleli'de bir toplantı yaparlar. Toplantıyı faşistler basar, kavga çıkar. 16 Mayıs'ta da Nazım'ın özgürlüğü için emek veren bir grup aydın ve sanatçı Nazım'a gider, sorunla ilgilenen bir hükümet olmadığını, bu nedenle yeni hükümet kuruluncaya kadar eylemine ara vermesini rica ederler. Nazım 19 Mayıs'ta bu insanları kırmak istemediği için azlık grevine ara verdiğini açıklar.

Yeni kurulan DP. Hükümeti 15 Temmuz 1950'de af çıkarınca, 13 yıl 5 ay süren bir tutsaklıktan sonra Nazım yeniden serbest bırakılır.

ÖZGÜRLÜK VE

SOVYETLER BİRLİĞİ'NE KAÇIŞI

Serbest kalan Nazım Hikmet, bir süre, Salacak'ta, eski dostu Va-Nu'nun evinde kalıp dinlendi. Daha sora da annesi Celile Hanım'ın Bahariye'deki evine yerleşti. Bu süreç içinde dışardaki normal yaşantıya yeniden ayak uydurmaya çalışan Nazım, polis tarafından izlenmekte, nereye gitse peşinde polisler adım adım onu takip etmektedir. Nazım cezaevinden çıktıktan sonra toplanan Dünya Barış Konseyi, Uluslararası Barış Ödülünü Nazım'la birlikte ABD'den Paul Robenson'a, İspanya'dan, Pablo Picasso'ya, Polonya'dan Wanda Jakubowska'ya verilmesi kararı alır. Ancak Nazım Hikmet 24 saat takip edildiği ve kendisine pasaport verilmediği için

ödülü almak üzere Kasım 1950'de yapılan ödül törenine gidemez.

Cezaevinden çıktıktan sonra Münevver'le birlikte yaşamaya başlayan Nazım, 23 Mart 1951'de Piraye'den boşanır. Birkaç gün sonra da Münevver, Nazım'ın oğlu Mehmet Fuat'ı dünyaya getirir. Mehmet'in doğumu, zaten zar zor geçinen ailenin geçimini daha da zorlar. İş için her yere başvuran Nazım'a İpek film dışında hiç kimse iş vermez. Nazım bu dönemde hem efekt yapar hem de senaryo yazar. Ancak senaryoları müstear isimlerle yazdığı için çok azı biliniyor. Bilinenleri Üçüncü Selim'in Gözdesi, Barbaros Hayrettin paşa ve Balıkçı Güzeli filmleridir.

Nazım tahliye olmuş olsa da devlet Nazım'ın peşini bırakmaz. 8 Haziran 1951'de askere çağırılır. Deniz subayıken çürüğe ayrılıp ordudan uzaklaştırılan bir insana 50 yaşına gelince sağlam raporu verip askere çağırın devletın niyetinin temiz olmadığı açıktır. Askerlik yapmak üzere Sivas-Zara'ya gitmesi istenen Nazım, kendisini de öldürüp yok edeceklerini anlayınca yurtdışına çıkmaya karar verir. Ve komünist şairin yüzü doğal olarak Sovyetler Birliği'ne dönüktür.

17 Haziran'da Münevver'le, askerlik sorunuyla ilgili görüşmek için Ankara'ya gideceğini söyleyip, sabaha doğru evden çıkar. O saatte çıkmasının nedeni, kapıda bekleyen polislerin o saatlerde uyuyor olmasıdır. Beklediği gibi olur, polisler arabada uyuduğu için Nazım'ın çıktığını farketmezler. Daha önceden sözleştikleri gibi, eniştesi Refik Erduran'la buluşmak üzere Tarabya'ya gider. R.Erduran sürat motorunu ayarlamış Nazım'ı beklemektedir. Nazım gelir gelmez motor hızla hareket edip Karadeniz'e açılır. Amaçları Varna'ya gitmektir. Ancak açık denizde Romanya bandıralı Plekhanov gemisini görünce ona yanaşırlar. Nazım kendisini tanıttıktan sonra gemiye çıkmak istediğini iletir. Kaptan gemiyi durdurup, gerekli yerlerle haberleştikten sonra Nazım'ı gemiye alır. Erduran İstanbul'a dönerken Nazım geminin gittiği Köstence Limanına doğru yol almaya başlar. Nazım gemiye çıkıp mürettebatın yemek yediği yemek salonuna girdiğinde duvardaki "Nazım Hikmet'e Özgürlük" yazısını görüp uygulanır. 20 Haziran 1951'de Bükreş radyosu, Nazım Hikmet'in Romanya'da olduğunu bütün dünyaya ilan eder. 10 gün kadar Romanya'da kalan Nazım 29

Haziran'da Moskova'ya uçar. Onu havaalanında, Sovyet Yazarlar Birliği Başkanı Konstantin Simonov ve bir yazarlar heyeti karşılar. Karşıllayanlar arasında İnsan Manzaraları'nda anlattığı Partizan Tanya'nın yani gerçek adıyla Zoe'nin annesi de vardır ve Nazım'a, kızını anlattığı o güzel şiiri için teşekkür etmeye gelmiştir.

Nazım'ın uzun yıllar sonra yeniden döndüğü Moskova'dan ilk ayrılışı 1951'de Prag yolculuğuyla olur. Daha önce kendisine verilen, ama pasaport verilmediği için alamadığı Barış ödülünü alması için davet edilmiştir. Temmuz ayında gittiği Prag'dan Dünya 3. Gençlik Festivaline katılmak için Berlin'e geçer. Festival sırasında Şili'nin büyük ozanı Pablo Neruda ile tanışır. İki büyük ozanın yolları ilk defa keşişe de aralarında çok sıkı bir dostluk doğar.

Moskova'ya döndükten sonra Çin seyahatine çıkmak ister. Amacı hem Çin devriminin yarattığı değişimi ve yeni Çin'i görmek hem devrimin büyük coşkusu tatmak hem de KUTV'da birlikte okuduğu ve hikayesini Jakond ile Sİ-YA-U'da anlattığı arkadaş, dostu, yoldaşı Emi Siav'yu ziyaret etmektir. Ancık çıktığı seyahati tamamlayamaz. Geçirdiği bir kalp krizi nedeniyle acilen Moskova'ya dönmek zorunda kalır. 4 ay boyunca hastanede yatar, hastaneden sonra da kendisine ayrılan özel doktoru diyebileceğimiz Dr. Galina Grigoryeona 8 yıl boyunca hiç ayrılmadan Nazım'a bakacaktır.

Moskova'ya gittikten sonra yazdığı şiirler arasında barışı işlediği "Japon Balıkçısı", "Kız Çocuğu" gibi şiirlerinin yanında, Sovyetler Birliği'ndeki kadının toplumdaki yerini anlattığı "Sovyet Kadını" ve yine Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri anlattığı "işler Atom Reaktörleri" gibi şiirlerini yazar. Şiirleri artık dünyanın pek çok diline çevrilmekte, pek çok ülkede yayınlanmaktadır. Daha önce cezaevindeyken yazdığı "Ferhat ile Şirin", "Yusuf ile Mefisto" oyunları sahneye konur ve büyük ilgiyle karşılanır. Yeni yeni oyunlar yazar. Özellikle sosyalist ülkelerde ortaya çıkan bürokrasiyi yediği "İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?" bu dönemde yazdığı oyunlardan en çok bilineni olduğu gibi en çok tartışılanı da oldu. Aynı dönem yazdığı "Enayi" de tıpkı İvan İvanoviç gibi Moskova Berlin, Prag, Varşova, Leipzig, Ripa, Aşabat, Bratislava, Krakov gibi pek çok büyük kentte sahnelenir. Çoğu kez kapalı gişe oynayan oyunlar büyük ilgi çeker. İvan İvanoviç, yerden

yere vurduğu bürokrasiyi rahatsız etmiş olmalı ki, Moskova'da sadece beş gün sahnelenir.

1957'de bir süre Bulgaristan'da kalır. Burada "Varna Şiirleri" adıyla bilinen şiirlerini yazar. 1958'de Varşova, Paris, Berlin, Prag gibi kentleri gezer. Her geçtiği yerden Nazım'a yansıyanlar kalıcı şiirler olarak geri döner: "Bach'ın Re Minör Konçertosu", "Prag'da Bahar", "Masalların Masalı" bunların ilk akla gelenleridir. Prag'da, iki yıl önce ölen arkadaşı Nezval için de şiirler yazar.

SAMAN SARISI VE MERHABA KAİNAT

Nazım 1958'de ilk defa Paris'e gider. Paris treni İsviçre'den geçerken camdan seyreden Nazım yol boyunca edindiği izlenimleri "İsviçre'den Geçerken" şiiriyle kalıcılaştırıp bütün dünyayla paylaşır.

Mayıs sonunda geldiği Paris, Nazım'da müthiş duyular uyarır. Onun için Paris demek, annesinin gençliği demektir, Eluard demektir, Aragon demektir, Fransız komünistleri ve illa da Paris Komünü demektir: "O duvar" yani Federeler Duvarı ve kurşuna dizilen Komünarlar demektir.

Ve aşk demektir. Nazım Paris'e geldiğinde yorğun ve çatlak kalbinde yeni bir aşk çiçek açmaya hazırlanmaktaydı. Bu aşkla kalbi de ruhu da yenilenen Nazım için Paris'te her şey "Saman Sarısı"dır, aşk rengindedir. Vera Tulyakova, Nazım'ım son aşkı olacaktır. Ama önce kaçır Vera'dan. Vera kendisinden 30 yaş küçüktür çünkü. Üstelik evlidir ve bir de bu evlilikten çocuğu vardır. Duyularının, aşkını, yüreğini Vera'ya açar ve kaçır. Bu kaçış 9 ay sürer. Moskova'ya döner dönmez ilk işi Vera'yı aramak olur. Vera'da Nazım'a karşı kayıtsız değildir, aşkı karşılık bulur. Ve 1960'tan 1963'e kadar, Nazım ölünceye dek birlikte yaşarlar.

Bu aşk sayesinde canlanan, çoşan, gençleşen Nazım, İnsan Manzaraları'ndan sonra, olgunluk çağında bir şaheser daha yaratır; "Saman Sarısı" Masalsı ve Lirik bir anlatımla yazdığı bu nehir şiirinde Nazım, düşünle gerçeği, dünle bugünü, olmuş olanla olmakta olanı karşılıklı etkileşimleri ve çağrışımlarıyla beraber, içiçe verir.

"Saman Sarısı"nda geliştirdiği aynı teknikle "Havana Röportajı" nı da yazar. Bu, şiir üzerinde durmak gerekiyor. Çünkü Nazım bu şiiri yazmazdan hemen önce gittiği "61 yazı ortalarında" kendi gençlik heyecanını bulmuş, devrimi bütün coşkusuyla bir

kez daha yaşamıştır. Nazım, sosyalizm fikriyle tanıştıktan hemen sonra Sovyetler Birliği'ne gitti. İlk gidişinde 1921-1924 ikincisinde 1925-28 yılları arasında orada yaşadı. Bu yıllar hem Nazım'ın gençlik yılları hem de Ekim Devrimi'nin yarattığı büyük heyecanla ve coşkuyla girilen, daha önce hiç yaşanmamış yepyeni bir dünyanın kuruluşu süreciydi. Nazım, olgunluk çağında gittiği Küba'da kuruluş yıllarının heyecanını, coşkusunu yeniden buldu. O coşkusuyla yenilendi. Küba, Nazım'a gençliğini yeniden verdi. Bu da büyük şairin sanatında yeni bir sıçrama yarattı. "Saman Sarısı'nın da, "Havana Röportajı'nın da yaratımında bu coşkunun önemli bir payı var.

Küba Devrimi Nazım'ı öylesine etkiledi, öylesine coşturdu ki, Küba devrimi'nin ışığında Nazım kendi kendisiyle hesaplaşmak durumunda kaldı. "Ülkemden ayrılmakla hata ettim. Dağlara çıkmak ve çetecilik yapmak gerekirdi. Halkın geleceği için mücadele eden insanın halkıyla canlı bir bağ içinde de olması gerekir. Bugün gerçekçi olan tek yol budur. Öldürülürdük. Fakat ne çıkar bundan? Birkaç yüz şiir daha az yazılmış, ne önemi var bunun? Ülke içinde mücadele etmek gerekir. Ben hata ettim. Buradan onlara yararlı olamazdım" (Vera Tulyakova; Nazım'la Söyleşiler, sy.133) Bu hesaplaşmadan çıkardıklarını Vera'ya böyle anlattı.

Devrimin bütün bir toplumu sardığı, eskiyi yıkıp büyük bir heyecanla yeniyi kurduğu 1961 yazı, Nazım'ın yüreğinde Ekim Devrimi'nin yaktığı ateşi yeniden canlandırdı. Bu ateş Havana Röportajı'ndan sonrada devam etti. "Severmişim Meğer" ve 1963'te yazdığı "Tanganik Röportajı" gibi son şiirlerinde bu ateş açıkça hissedilir.

Nazım Küba'dan döndükten sonra SBKP 22. kongre toplanır. Davetliler arasında Nazım'ın adı yoktur. Buna çok üzülür ve nedenini bir türlü anlayamaz. Bu nedeni ancak bir yıl sonra öğrenir. Aslında Nazım da davetliler arasındadır. Bunu bildirmesi içinde Laz İsmail'e, yani İsmail Bilen'e davetiyesi verilmiştir. Ama Laz İsmail bu daveti Nazım'a bildirmemiş, Kongre'ye katılımını engellemiştir. Bu kötücül davranış sadece Kongre'ye katılımı engellemekle kalmaz. 1963 yılında Nazım'a Lenin nişanı verilmesi gündeme geldiğinde de, TKP Dış Büro şefi olan Laz İsmail yine devreye girer ve bu nişanın verilmesini engeller. Nazım bunları öğren-

diğinde duygularını şu dizelerle yansıtır.

"Artık şaşırtmıyor beni dostun kahpeliği
elimi sıkarken sapladığı bıçak"

Nazım 1962 yılında bir kez daha Paris'e gider. Burada karşılaştıkları Yaşar Kemal'le ilk defa yüz yüze konuşma fırsatı bulurlar. Yaşar Kemal'le yaptığı konuşmalardan sonra, hakkında, Türkiye'deki burjuva gazetelerin yazdıklarına cevap verme ihtiyacı duyar. "Nazım Hikmet Vatan Hainliğine Devam Ediyor Hala" şiirini bir tokat gibi yatladır suratlarında. Arkasından "Türkiye İşçi Sınıfına Selam" diye seslenir. Bu usta işi şiiri, yeni bir başka usta Ruhi Su besteleyip o muhteşem sesiyle söylediği günden beri de Nazım, Türkiye işçi sınıfını selamlamaya devam ediyor. 1962 yılında, ölümün o soğuk nefesini hissetmişcesine kendi yaşamından izler taşıyan romanı "Yaşamak Güzel Şey"i yazar. Ve sonra da kendi cenaze törenini: "Cenaze Merasimim."

1963 yılında Afrika seyahatine çıkar. Döndükten sonra da Tanganika Röportajı'nı kaleme alır. Bundan bir süre sonra, bir sabah, 3 Haziran 1963'te "elveda dünya" ve "merhaba kainat".

Bir keresinde, ölenlerimiz hakkında koşurken şunları söylüyor Nazım: Hayatlarında dövüşenlerin isimleri, ölümlerinden sonra da sağ kalan düşmanlarıyla kavgaya devam ederler. İşte Nazım'da bu kavgayı sürdürmeye devam ediyor. Tıpkı 1977 1 Mayıs'ında proletarya Taksim Meydanı'nı Kızıl Meydan'a çevirirken olduğu gibi, yine haykırıyor Nazım kürsüden bütün dünyaya:

"1 Mayıs
Yaşım yirmi
Lenin sağ
Bir tek Kızıl Meydan
150 milyon insan
35 yıl geçti aradan
Yaşım yine yirmi
Lenin yine sağ
1 milyar insan"

Ve Nazım, ölümünden 50 yıl sonra da, tıpkı yirmi yaşında olduğu gibi sınıf düşmanlarıyla kavgaya devam ediyor hala. Yoldaşlarıyla omuz omuza.

NAZIM'A BİR GÜZ ÇELENĞİ

Neden öldün Nâzım?

Senin türkülerinden yoksun ne yapacağız şimdi?

Senin bizi karşılarkenki gülümseyişin gibi

bir pınar bulabilecek miyiz bir daha?

Senin gururundan, sert sevecenliğinden yoksun ne yapacağız?

Bakişın gibi bir bakışı nereden bulmalı, ateşle suyun birleştiği

Gerçeğe çağıran, acıyla ve gözüpek bir sevinçle dolu?

Kardeşim benim, nice yeni duygular, düşünceler kazandırdın bana

Denizden esen acı rüzgâr katsaydı önüne onları

Bulutlar gibi yaprak gibi uçarlar

Düşerlerdi orada, uzakta,

Yaşarken kendine seçtiğin

Ve ölüm sonrasında seni kucaklayan toprağa

Sana Şili'nin kış krizantemlerinden bir demet sunuyorum

Ve soğuk ay ışığını güney denizleri üstünde parıldaayan

Halkların kavgasını ve kavgamı benim

Ve boğuk uğultusunu acılı davulların, kendi yurdundan...

Kardeşim benim, adanmış asker, dünyada nasıl da yalnızım sensiz

Senin çiçek açmış bir kiraz ağacına benzeyen yüzünden yoksun

Dostluğumuzdan, bana ekmek olan,

Rahmet gibi susuzluğumu gideren ve kanıma güç katan.

Zindanlardan kopup geldiğinde karşılaşmıştık seninle

Kuyu gibi kapkara zindanlardan

Canavarlıkların, zorbalıkların, acıların kuyuları

Ellerinde izi vardı eziyetlerin

Hınc oklarını aradım gözlerinde

Oysa sen parıldaayan bir yürekle geldin

Yaralar ve ışıklar içinde

Şimdi ben ne yapayım? Nasıl tanımlar

Senin her yerden derlediğin çiçekler olmaksızın bu dünya.

Nasıl dövüştür sende örnek almaksızın,

Senin halksal bilgeliğinden ve yüce şair onurundan yoksun?

Teşekkürler, böyle olduğun için! Teşekkürler o ateş için

Türkülerinle tutuşturduğun, sonsuzca.

Pablo Neruda

(Çeviren: Ataoğlu Behramoğlu)

NAZIM İÇİN YOLA DÜŞEN İMGELER

Atila Oğuz

Nazım Hikmet için şiir yazan şairlerin yazmış oldukları birkaç şiiri irdeledim.

Neden bir şair için, şairler şiirler yazar. Bu konuyu anlamak için önce kim için yazıldığı bilirsek nedenini daha kolay anlarız. Eğer şiirler Nazım için yazılıyorsa ve dünyaca bilinen şairler yazıyorsa şiirleri, bu şair tüm dünya üzerinde büyük bir etkiye sahip demektir.

Evet, Nazım dünyaca bilinen ve haklı bir yere sahip olan şairdir. Nazım'ı dünyaca tanınmasını sağlayan sınıfsal tavrı ve diyalektik bakış açısıdır. Nazım için yazarlar da aynı sınıfsal tavra ve bakışa sahiptir. Nazım için yazar bir başka grup daha var ki, onlar sadece kendi durumlarını kurtarmak için Nazım'a saldıranlardır. Onları çizip geçiyorum. Ne de olsa onları hizmet ettikleri devletleri de işleri bitince buruşturup atıyor. Nazım Hikmet'i evrensel yapan şiirlerinde toplumsal tarihin derinliklerinden süzüp topladıklarıdır. Nazım Hikmet ve dönemin şairlerine baktığımızda hepsinde Kemalizmin etkilerini görmek mümkün, buna rağmen Nazım Hikmet sınıfsal tavrı öne çıkarır ve en önemlisi diyalektik bir bakışla örer şiir duvarını.

Pablo Neruda'nın yazmış olduğu "Nazım'a Bir Göz Çelengi" adlı şiirinde "Neden öldün Nazım" diye başlar şair. Neruda bu şiirinde hem Nazım'a olan özlemine, hem de Nazım'ın şiirini anlatır. Şili'den yükselen bu ses Anadolu kokar, Nazım'ın şiirleri de

Şili kokar, bu ortak payda her iki şairi kardeş yapar ve aynı sevdaya sevdalandırıp imgelerini seferber eder.

Gerçeğe çağırın, acıyla ve gözüpek bir sevinçle dolu?/Kardeşim benim, nice yeni duygular, düşünceler/kazandırdın bana..." ..

Bu dizeden de anlaşıldığı gibi şairler birbirlerinden beslenebiliyor. Neruda güçlü bir kaynağını yitirmiş, onun peşinden acıklı imgelerini kanatlandırıp uranosun maviliğine gönderip Nazım'ın mavi gülüşüyle ezilen ve ayaklanan işçi sınıfının umutlarını kanatlandırır.

"...Zindanlardan kopup geldiğinde karşılaşmıştık seninle/Kuyu gibi kapkara zindanlardan..."

Neruda'nın şiirinden anlıyoruz ki Nazım'ın memleketi bir zindan, kapkara bir zindan. Bu zindan Kemalist zindandır ve Nazım gibi daha birçok şaire aynı duyguları yaşatmıştır, yaşatmaktadır. Bu zindan aynı zamanda otuz yıldır Kürt halkına da yaşatmaktadır bu duyguyu.

"Canavarlıkların, zorbalıkların, acıların kuyuları/Ellerinde izi vardı eziyetlerin/Hınç oklarını aradım gözlerinde/Oysa sen parıldayan bir yürekle geldin/Yaralar ve ışıklar içinde"

Neruda'nın bu dizelerinde Nazım'a yapılan türlü türlü işkencelerin maddi ve manevi izleklerini görür ve öfkeyle patlamasını beklerken Nazım geleceğe olan büyük umuduyla ve parıldayan yüzüyle bakar dostu Neruda'nın yüzüne.

“*Senin her yerden derlediğin çiçekler olmaksızın bu dünya/Nasıl dövüşülür senden örnek almaksızın,/Senin halksal bilgeliğinden ve yüce şair onurundan yoksun?/Teşekkürler, böyle olduğun için!/Teşekkürler o ateş içi*”

Yukarıda ki dizelerden de anlaşılacağı gibi Nazım'ın şiiri dünyanın dört bir yanından topladığı imgelerle ve Anadolu'nun zengin kültürünü de dünyanın dört bir yerine ulaştırmış ve bu ekinsel zenginlikten diğer şairlerde yararlanmışlardır.

Nazım'ın Neruda'ya devrettiği o ateş halen yanmakta ve sömürü düzeni yerle bir olana dek dünya üzerinde yanmaya devam edecektir.

Sovyet şair Yevgeni Yevtuşenko “Nazım'ın Yüreği” adlı şiirinde Nazım'ın kederli halinin ince detaylarını anlatır ve bir şair ne için üzülür, der. Birçok şey söylenebilir ama Nazım'ın yüreği bir tek memleket hasreti ama ille de gelecek için çekilen acılar ve çekilecek acılar ancak Nazım'ın yüreğini acıtabilir.

Oysa birçok şair için şiir bir rol ve kazanç kapısıyken Nazım ve yüreğini güneşe koyan şairler için baskı, zulüm, mahpusluk ve ölüm demektir.

“*Usanınca gerçeklerin yalanından,/kaygan, yüz­süz baskıdan,/tunç Nâzım'ı anımsarım/ve sesini/biraz hançerimsi : “Merhaba kardaşım...”*”

Yevgeni Nazım'ın huzursuz yüz ifadesine bakarak bir çare aramak ister. Küçük günlük şeylerin sıkıntısı olabilecek bir yüz ifadesi olmadığını anlar ve şairin yüreğinde derin sancılar yaşadığını ve bu acılı sancılarında ancak yeryüzünün yüzü olunca işçilerin yüzü geçebileceğini anlar ve şu dizelerle anlatır.

“*Oysa asıl kendisinde var bir şey./çini kemiren/yüz çizgilerinden dehşetle akan/”Merhaba kardaşım.../diyemezsek ağrıyor//Varsın ağrısın/hepsi için yüreklerimiz,/tek ağrımâsın Nâzım'ın yüreği*”

A.B.D.'li Yazar Howard Fast, Pablo Neruda ve Yevgeni Yevtuşenko'nun şiirlerinin güçlü bir sentezini yapmıştır. Bir ideal uğruna her türlü tehlikeyi göze alıp sınıf için yazanların bütün amaçları bu dünyayı sömürüden ve sınırlardan kurtarmaktır. Howard Fast'ın şiirini hep birlikte okuyalım.

NAZIM HİKMET'E

Kendi duvarların nasıl tutamadıysa kelimelerini, bizim duvarlarımız da tutamadı, kardeşim, kelimelerin buldu bizi.

O gün cezaevinde geldi yanıma pek iyi bildiğin cezaevi fısıltısıyla o ince yazar, Albert Maltz...

Hayatı anlatan şeyler söylemekti onun suçu da, barışı, umudu, özlenen şeyleri...

Özgür olduğunu söyledi bana.

Özgür, dedi, Nâzım Hikmet özgür artık, özgürlük içinde dolaşılıyor kendi ülkesinde, açık alınla söylüyor türkülerini

bütün insanlar için.

Nasıl anlatırım dostum, yoldaşım, kardeşim, hiç görmediğim ama çok yakından bildiğim, başımın üstünde tuttuğum kardeşim benim...

nasıl anlatırım bunun anlamını sana?

O anda biz de kurtulmuştuk çünkü.

Çünkü seninki gibi

bir türkü tutturmıştu benim kalbim de,

kimseyi senin kadar yakından tanımadım,

senin kadar, senin gibiler, bizim gibiler kadar,

ulusların üstünde bir kardeşlik kuran;

bir de bizi susturacaklarını sanıyorlar;

suspus edeceklerini duvarların ardında.

Senin uğruna ufak bir tokat atmıştık bir zamanlar, ama sen oldun bizi kurtaran

ülkenden millerce ötedeki bir ülkenin iki yazarını,

kötülerin kötü işler çevirdikleri bir ülkenin,

özgürlüğün utançla başını eğdiği bir ülkenin,

ama uyanacak bir ülkenin yazarlarını.

Sen kurtulunca anladık biz

kısa süresini kendi duvarlarımızın,

soytarların, yılışık katillerin kurduğu duvarların;

ışığa, zafere giden yolda kısa bir süredir bu...

ama bunları anlatmanın ne gereği var,

sen zaten biliyorsun yüreğimizin türkülerini!

İşte bir ideal uğruna yazılan şiirler böyle olur ve ülkenin zindanları dahi o güçlü sesi engelleyemez. Baskının, zulmün olduğu her yerde kanat çırpır ve sesini duyurur bütün nasırlı ellere. Umudu yeniden büyütür, çoğaltır, geleceğe yeni yollar açar, gelecek için ve bu yolun yolcuları hiç eksilmez çoğalarak gelirler ve bir gün mutlaka bir olup yıkacaklar zulmün kalelerini bir biri ardına ve yine merhaba diyecek kardaşım bize, merhaba.

*Ben, bir insan,
ben, Türk şairi komünist Nâzım Hikmet ben,
tepeden tırnağa iman,
tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret ben...*

Nazım

KOMÜNİZME SEVDALI BİR ŞAİR

Nazım Akarsu

Şiirlerini okuyan herkes, Nazım'ın aşk, hasret ve ümitle dolu olduğunu bilir. Bir "kavga"sı olduğunu da bilir. Bu "kavga"nın ne olduğu ise, hem şiirlerinden hem de bütün bir yaşamından bellidir. Açık-tır ki, sevdalımız komünisttir. Hem de öyle böyle değil, tepeden tırnağa komünisttir. 1902'de Selanik'te doğduğu ve Halep'te paşa torunluğu ettiği halde, "kıyısından şöyle bir bakıp geçtiği" Anadolu getirmiş-tir onu geldiği yere. Anadolu'nun yoksul, ama bir o denli onurlu insanları Nazım'ı sarsmış, onların yüz-lerinde gördüğü acı, elem ve kederi yaşamı boyunca unutmamıştır. Ve Anadolu insanının yazgısını değiştirmek için düşmüştür yollara.

1920'li yılların başında İstanbul işgal altındadır. Nazım'da ve yakın çevresinde ise, bu dönem mil-liyetçi duygu ve düşünceler ağır basmaktadır. Nazım, muhtemelen bu dönem okuduğu, batmakta olan bir Fransız denizaltısında arkadaşlarını kurtarmak için kendisini makine dairesine kilitleyerek onların ha-yatını kurtaran bir Fransız askerinin öyküsünün etkisi altında kalmıştı; çevresindeki herkese bu denizciyi anlatıyor; onun gibi olma isteğini sık sık yineliyordu (belki bunda kendisinin de ilk gençlik yıllarında Bah-riye Mektebi'nde okumasının etkisi vardır.) O dönemde yurtsever duygulara sahip olan her insan için Anadolu bir çekim merkezidi ve doğal olarak Nazım ve o dönem en yakın arkadaşı olan Vala Nurettin, kendileri gibi yurtsever duygulara sahip Faruk Nafiz (Çamlıbel), Yusuf Ziya (Ortaç) ile birlikte 1921 Ocağında gizlice bir vapurla Anadolu'ya geçiyorlar. Anadolu'da ilk ayak bastıkları yer, bugün Kastamonu sınırları içerisinde olan İnebolu'dur.

Nazım, İnebolu'da sonradan CHP milletvekili olacak olan, Sadık Ahi (Mehmet Eti) ve arkadaşları ile tanışıyor. Sadık Ahi ve arkadaşları Almanya'daki Spartakist hareketten etkilenerek kendilerine Spar-takistler adını veriyorlar (1918 Kasım'ında Almanya'daki Spartakist hareketin liderlerinden Rosa Lu-xemburg ve Karl Liebknecht devlet tarafından hunharca katlediliyor; ama adları tüm dünyada hızla yayılıyor). Bu aynı zamanda Nazım'ın komünistlerle ilk tanışıklığı, sınıflar mücadelesi üzerine ilk ders-

leri aldığı zaman dilimidir. Nazım gibi, “kafası bir yürek gibi çarpan” bir adamın, ömründe ilk defa tanıştığı bu coşkun ve bir o kadar bilimsel düşüncelerden etkilenmemesi mümkün değil. O, artık yalnızca bir yurtsever değil, sosyalisttir de. Zamanla sosyalistliği ağır basacak, Anadolu/memleket sevgisi hep içerisinde olsa da, enternasyonal bilinci gelişecektir. Ocak ayı sonlarında Nazım, çocukluk arkadaşı Vala Nurettin ile birlikte Bolu’ya öğretmen olarak atanıyorlar (diğer ikisi atanmadıkları için geri dönmek zorunda kalıyorlar.) Bolu’da o zaman, Ağır Ceza Mahkemesi Başkan Vekili olan, Ziya Hilmi Bey’le tanışıyorlar. Bu tanışıklık da Nazım üzerinde etkili oluyor; çünkü o zamana kadar duymadığı bir çok şeyi ondan duyuyor, bilmediği bir çok şeyi ondan öğreniyor. Kendisi de sosyalist olan Ziya Hilmi Bey, bu gençlere hem Paris Komünü’nü hem de Bolşevik Devrimi’ni anlatıyor. Bu, iki gencin Rusya’da oluşan sisteme karşı ilgisini uyandırıyor. Daha önce Sadık Ahi’den teorik olarak öğrendikleri şeylerin nasıl hayat bulduğunu bizzat gidip yerinde görmek için dayanılmaz bir istek duyuyorlar. 1921 yılı Eylül ayı sonlarında, o zaman Gürcistan sınırları içerisinde olan Batum’da Sovyet topraklarına ayak basıyorlar. Nazım, Batum’da kaldığı bir otelde kelimenin gerçek anlamında bir iç hesaplaşma yaşıyor. Daha sonra “Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim”adlı anı romanında yapılan bu hesaplaşma “*Oturdum Batum’da Fransız Oteli’nde, masanın başına. Ayakları,yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili, çıkıntılı oval bir masa.*

Rokoko... Üsküdar’daki yalının misafir odasında da rokoko bir masa vardır. Ro-ko-ko. Karadeniz kıyısından Ankara’ya, sonra oradan Bolu’ya yaptığım otuzbeş günlük, otuzbeş yıllık yayan yolculukla, öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lafın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadolu’yla tanışması, bu kere de Batum’da, Fransa Oteli’nde rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli, kanlı bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstüne... Bakıyorum, ağlamak geliyor içimden. Bakıyorum, utaniyorum yine Üsküdar’daki yalıdan. Karar ver oğlum diyorum kendi kendime karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolu’nun

yanı başına. Neyini verebilirsin?Ne verebilirsin?

Her şeyimi, her şeyi... Hürriyetini? Evet! Hapisanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda?.. Gerekirse ömrüm boyunca. İyi ama, sen kadınları seversin, yiyip, içmeyi, temiz giyinmeyi seversin. Avrupa’yı, Asya’yı, Amerika’yı, Afrika’yı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadolu’yu Batum’daki rokoko masanın üstünde bıraktıpta, Tiflis’ten Kars’a oradan da Ankara’ya döndün mü, beş altı yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek içmek, sanat, dünya... Bırak dinlen! Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim. Peki, asılmakta var, boğulmakta komünist olursan, diye sormadın mı kendi kendine Batum’da? Sordum. Öldürülmekten korkuyor musun, diye sordum. Korkmuyorum, dedim. Birden düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa topallığa, sağrılığa razı mısın bu uğurda? diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?.. körlük... Dur, hiç düşünmemiştim körde olunabileceğini bu uğurda. Kalktım. Gözlerimi sımsıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... eşyaları ellerimle yoklayarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım.. iki kere tökezlenip yere kapandım. Ama gözlerimi açmadım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de... Biraz çocukça belki de biraz komik... ama doğrusu bu. Ne kitaplardan, ne ağız propagandasıyla, ne de sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. Kıyısından şöyle bir üstün körü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle...” şeklinde anlatılacaktır. Anlaşıyor ki, bu hınca hınç hesaplaşma Nazım’ın hayatında önemli bir yer tutuyor. Bütün yaşamına yön verecek olan kararları Nazım’ın burada aldığı anlaşılıyor. O, artık sadece bir komünist değil aynı zamanda bir militandır da! Sadece boş gecelerini, hazım zamanlarını değil, boylu boyunca bütün bir ömrünü devrime adanmış bir militan, komünist bir şair... Ama tabii komünistlik sadece yürekle olmuyor. Nazım’ın bilimsel sosyalizmi de öğrenmesi gerekiyor. Ve O, bunun için en uygun yerde bulunuyor. Nazım gibi, yurt dışından gelmiş ve sosyalizme ilgi duyan gençlerin öğrenim gördüğü bir üniversite vardır: KUTV, yani Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesi. TKP Teşkilat Bürosu, du-

rumdan haberdar olduğu için hemen harekete geçiyor ve bu iki gençle İsmail Kadir adında bir militanları aracılığıyla bağ kuruyor ve onları Bakü'ye getiriyor. Ve parti vasıtasıyla Nazım ve Vala, KUTV'da öğrenciliğe başlıyorlar. Nazım daha sonra Otobiyografi adlı eserinde "*Ondokuzunda Moskova'da komünist üniversite öğrenciliği*" diyerek bu döneme atıfta bulunuyor. Sarı Mustafa (Börklüce), bu dönemde TKP'nin Dış Büro üyesi, ve öğrenci örgütlenmesinden sorumlu. Nazım, çok büyük ihtimalle, Börklüce aracılığıyla komünist partisiyle tanışıyor ve örgütleniyor. Nazım artık, örgütlü bir şairdir; partilidir. Bu da Nazım'ın yaşamında bir dönüm noktasıdır. O bütün bir ömrünce sadık kalacağı partisini bulmuştur.

Artık proletaryanın davasını partili bir şair olarak, örgütlü bir şair olarak verecektir. Sonra (1930) yazdığı "19 Yaşım" şiirinde bugünleri "... 24 saatte 24 saat Lenin/24 saat Marks/24 saat Engels" şeklinde ifade edecektir. Yine aynı şiirde devrimi nasıl etinde-kemiğinde hissettiğini "... *Bütün kuvvetinle nefes al.../Kafanda/kalbende/etinde/iskeletinde ihtilal...*" dizeleriyle dile getirecektir. Ve aradan geçen zamanın onun devrimci ve coşkulu düşüncelerini değiştirmediklerini göstermek için "... *Geçti dokuz yıl,/ey benim 19 yaşım,/ormanda çam dalları yaktığımız/hep bir ağızdan şarkılar söyleyerek/aya baktığımız/gecelerin üstünden.../Ben/yine söylüyorum aynı şarkıları/Döndürmedi rüzgar beni havada yaprağa,/ben kattım önüme rüzgarı*" diyecektir.

Bu sırada Ankara'nın çağrısıyla Türkiye'ye dönen TKP kurucu başkanı Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı, Trabzon'da kışkırtıcılar tarafından taşlanıyor; sonra binmek zorunda kaldıkları bir motorda Sürmene açıklarında 28-29 Ocak 1921 tarihinde Ankara'nın adamları tarafından hunharca katlediliyorlar. Bu katliam Türkiye komünist hareketi ve doğal olarak Nazım üzerinde de derin izler bırakıyor. Bu trajik olayı Nazım daha sonra yazdığı "Kalbim" ve "28 Kanunisi" şiirleriyle anlatacaktır.

Suphi'lerin katledilmesi komünist harekette bir dağınıklığa yol açsa da bir süre sonra toparlanma başlıyor. Bu sırada Nazım, bir yandan KUTV'da tanıştığı yabancı ülkelere gelen ve sosyalizm eğitimi alan gençlerle tanışıyor, bir yandan da Dış Büro'ya bağlı olarak faaliyetlerini sürdürüyor. Ama Nazım'ın geçmişi (sınıfsal kökeni)

parti içinde onun peşini hiç bırakmıyor. Bunun üzerine onun coşkulu, hırçın kişiliği de binince (sonradan Ankara'ya yanaşacak olan Şevket Süreyya Aydemir, o yıllardan tanıdığı Nazım için, kendi aralarında yaptıkları tartışmalarda, "en kavgacı olan" ifadesini kullanıyor) parti içinde okların hedefi olmaya başlıyor. Türkiye 'ye gönderilmesine karar veriliyor. Ancak, bu kararı almak parti için hiç de kolay olmuyor; "gidebilir ama orada sıkı bir denetim altında tutulmalıdır" deniliyor. Buna gerekçe olarak da "bireyci, küçük burjuva davranışlara kapılmasından korkulması" gösteriliyor. Nazım, 1924 yılı Ekim ayında gizlice İstanbul'a dönüyor.

Bu yıllar aynı zamanda TKP'nin II. Kongresi'nin de toplanacağı yıllardır. 15 Şubat 1925 yılında Şefik Hüsnü'nün İstanbul Beşiktaş'ta Akaretler semtindeki evinde toplanan kongreye Nazım, KUTV delegesi olarak katılıyor. Kongre'de Nazım, Merkez Komitesi'ne seçiliyor. Bu kongreden sonra TKP, işçi sınıfının ekonomik ve sendikal mücadelesine hız veriyor. Nazım, partinin yasal yayın organlarından Aydınlık gazetesinde çalışmalarını sürdürüyor. Aynı zamanda Aydınlık gazetesini ve "haftalık siyasi amele ve köylü gazetesi" olan Orak-Çekiç'i sokakta dağıtıyor (Nazım daha sonra bunları, yazmış olduğu "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" adlı otobiyografik romanda anlatacaktır.)

Bu yıllar Takrir-i Sükun Kanunu'nun çıktığı yıllardır. Ankara, hızla Aydınlık ve Orak-Çekiç gazetelerini kapatıyor. Nazım'ı ve diğer komünistleri izlemeye alıyor. Önce İzmir'e geçiyor; burada bir yoldaşına ait bir gecekonuda kalıyor. Gizli bir matbaa kuruyor. Bu kulübenin tabanını kazarak matbaayı oraya yerleştiriyor. Komünistlere karşı tutuklamalar yoğunlaşınca, kılık değiştiriyor, başka bir kimlikle önce İstanbul'a geliyor; sonra buradan partinin ayarladığı bir takayla Boğazı geçerek yeniden Sovyetler Birliği'ne gidiyor. 1925 yılında Nazım, İstiklal Mahkemelerinde gıyabında yargılanıyor ve 15 yıla mahkum ediliyor. 1926 yılında TKP, Avusturya'nın başkenti Viyana'da bir parti konferansı topluyor. Şefik Hüsnü'nün liderliğinde yapılan bu konferansa Nazım Hikmet de katılıyor ve Şefik Hüsnü ile aralarında sert tartışmalar yaşanıyor. Daha sonraki yıllarda partinin genel sekre-

teri olacak olan İsmail Bilen (Marat), bu konferansta Nazım ve yanındakilerin Leninist ilkeleri savduğunu söylüyor.

Nazım, kongrenin bir an önce toplanması ve Merkez Komite üyelerinin bundan sonra atamayla değil seçimle belirlenmesi konularında ısrarcı oluyor ve bunlar karar haline geliyor.

Ne yazık ki, bu konferansta alınan bu kararlar pratikte işlemiyor ya da işletilmiyor. Ve deyim yerindeyse partide bu tarihten sonra bir “Nazım Muhalefeti” başlıyor. Bu sırada 1927 yılında Türkiye’de meşhur “Komünist Tevkifatı” başlıyor. Nazım, Vedat Nedim Tör’ün çözülmesiyle, Nazım’ın deyimleriyle bir muhbir haline gelmesiyle başlayan bu tevkifatta kovuşturmaya uğruyor;” firari sanık” olarak aranıyor. Daha sonra da 3 ay hapis ve 5 lira da para cezasına çarptırılıyor. 1928 yılında Laz İsmail (Marat) ile birlikte gizlice Hopa’ya geliyorlar; burada yakalanıyorlar; İstanbul’a getiriliyorlar; sonra Ankara Cezaevine götürülerek hapsediliyorlar. Mahkemeleri devam ederken, daha önce Ankara İstiklal mahkemesinin verdiği 15 yıllık kürek cezası bozuluyor; yattıkları süre göz önünde bulundurulur serbest bırakılıyorlar. Nazım, serbest kaldıktan sonra Sabiha ve Zekeriya Sertel çiftinin çıkardığı Babıali’deki Resimli Ay dergisinde redaktör (düzeltmen) olarak çalışıyor. Bu sürede partili faaliyetlerini de düzenli bir şekilde sürdürüyor. 1929 İzmir Tevkifatı’nda soruşturma kapsamında ifadesi alınarak serbest bırakılıyor.(Bu tevkifat sırasında Laz İsmail de gözaltına alınıyor. Nazım’ın bazı eylemleri ona malediliyor. Laz İsmail, buna itiraz etmiyor. Ve bu sayede Nazım tutuklanmıyor. Bunun üzerine Telefoncu Ferit adında bir partili Nazım’ın polis olduğunu iddia ediyor (bu kişi kendisi de H.Kıvılcımlı ile birlikte direniyor ve kimseyi ele vermiyor); 3. enternasyonalin bu nedenle Nazımlar hakkında soruşturma yaptığını ve Sarı Mustafa, Hamdi Şamilof ve Nazım Hikmet’in bu nedenle partiden uzaklaştırıldığını iddia ediyor. (Bu tevkifatta Hikmet Kıvılcımlı, Laz İsmail ve Hüsamettin Özdoğu -üç MK üyesi- en ağır cezaya çarptırılıyorlar). Bu, kara çalma Nazım’ı derinden yaralıyor. Bu durumu daha sonra yazacağı “Benerci Kendini Niçin Öldürdü?” adlı eserinde konu ediniyor. KUTV’da tanıştığı Hintli bir genç olan Benerci adı altında

kendisini anlatıyor. “*En eski günlerin en yakın arkadaşlarının*” gözünde içine düştüğü durumdan kurtulmanın yolunu Benerci yine kendisi buluyor: “*Başındaki melun düğüm/çözülene kadar/onların taşlamaya hakkı var/senin ah demeye hakkın yok*” Nazım, doğru bildiği yoldan şaşmıyor; Resimli Ay dergisinde çalışmaya devam ediyor.

Bu dergide o dönem edebiyat dünyasında köşe başlarını tutmuş, adeta hükümlerini ilan etmiş olanlara karşı “Putları Kırıyoruz” adı altında bir kampanya başlatıyor. Sanat hayatına hem içerik hem de biçim yönünden yeni bir soluk taşıyor. 1929 yılında parti içindeki muhaliflerle birlikte İstanbul’da Pendik önlerinde Pavli adasında bir toplantı yapıyor ve “muhafiz Türkiye Komünist Partisi” örgütüyor. Nazım, bu toplantıda genel sekreterliğe seçiliyor. Yapmaya çalıştığı şey, parti işleyişine aykırı olmakla birlikte Şefik Hüsnü önderliğinde tamamen ataletle düşmüş, işlemez hale gelmiş olan partiye yeni bir ruh verme çabası olarak görülüyor. Aslında Nazım ile TKP yönetimi arasında ciddi ayrılıklar yok; ama çalışma yöntemleri konusunda farklılaşıyorlar. “Muhafiz TKP” çalışmalarına hızlı başlıyor; Şoför Ragıp adında bir partili otomobilini satarak, elde ettiği parayı partiye aktarıyor. Bu parayla gizli bir matbaa kurup, illegal bir yayın çıkarıyorlar. Resmi TKP tarafından aforoz ediliyorlar; bir çok yerde ağır eleştirilere uğruyorlar. (Komintern, Nazım Hikmet ve arkadaşlarını “Troçkist Muhalefet” olarak damgalıyor. Nazım, yaşamının hiç bir döneminde Troçkist vb olmadığı halde, parti yönetiminin keyfi tutumlarına karşı demokratik merkezîyetçiliği savunduğu için böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalmış olmaktan büyük bir üzüntü duyuyor.) Eski yoldaşları işçi ve emekçilere, onlardan gördükleri yerde başarılarını çevirmelerini söylüyorlar. Nazım, bu arada politik şiirler yazmaya devam ediyor. 1931’de yayınlan Sesini Kaybeden Şehir adlı kitabıyla birlikte 4 şiir kitabında “halkı suç işlemeye kıskırtma” suçlamasıyla İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde yargılanıyor. Savunmasında “Evet ben komünistim, bu muhakkaktır. Komünist şair olmaya çalışıyorum. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mucibince, ben komünist şair olmakla bir cürüm işlemiş olmam. Komünistlik bir tarzı telakkidir... Komünistlik mefkuresi de cürüm değildir” diyor. 1933’te Gece

Gelen Telgraf kitabındaki aynı adlı şiirde “komünist tahrikçiliği” yaptığı gerekçesiyle hakkında dava açılıyor ve 18 Mart 1933’te tutuklanıyor. Daha sonra 6 ay 3 gün hapis cezasına çarptırılıyor. Cumhuriyetin 10.yılı dolayısıyla cezası affediliyor.

Nazım, her defasında partiye dönmek istiyor; 1935 1 Mayıs’ında İstanbul emniyet müdürlüğü müteferrikasında karşılaştıklarında Hikmet Kıvılcımlı’ya partiden kovulmuş olmaktan duyduğu üzüntüsünü ve buna bir çare bulunması isteğini iletiyor; ama polis ajanı olmak vb. suçlamalarla kabul edilmiyor.

Komünizme yürekten bağlı olduğu halde, sahip olduğu coşkun duygular onu kimi hatalar yapmaya itse de, bütün bir ömrü boyunca bir sanatçının örgütlü olması gerektiği düşüncesinden ödün vermiyor. 1936 yılında Komintern Türkiye seksiyonu “desantralizasyon” kararı alıyor; ama Nazım ve arkadaşları hakkında alınan kararda bir düzeltmeye gidilmiyor. Nazım, uzun yıllar, parti dışında kalıyor. 26 Aralık 1936 yılında polis tarafından gözaltına alınıyor ve tutuklanıyor. Daha sonra bu davadan beraat ediyor. Tan gazetesinde ve İpek Film stüdyolarında çalışmaya devam ediyor.

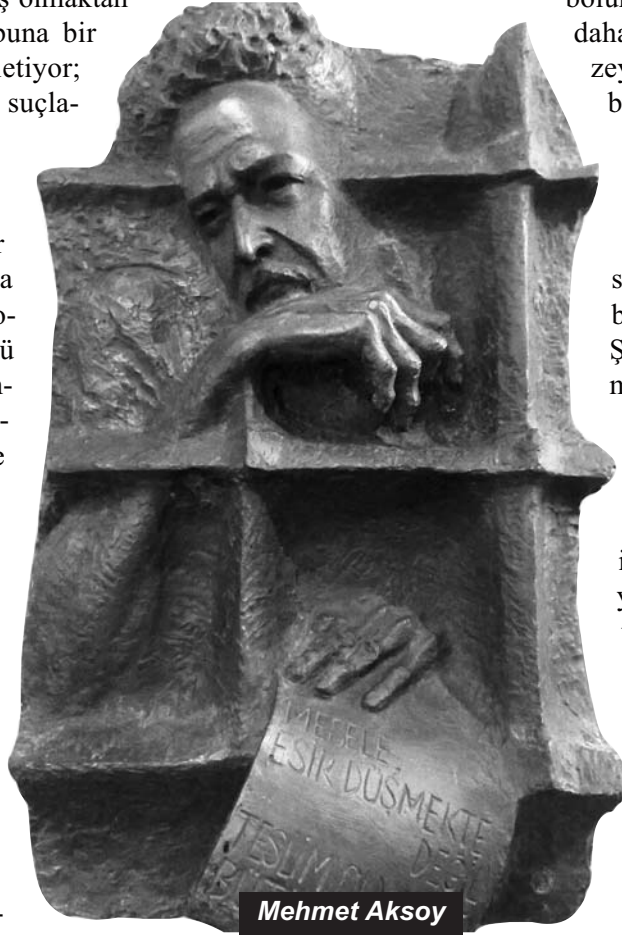
17 Ocak 1938’de İstanbul Emniyet Müdürlüğü polislerince gözaltına alınıyor. Suçu Ömer Deniz adlı bir Kara Harp okulu öğrencisiyle konuşup askeri öğrencileri isyana teşvik etmek. Mahkemede yaptığı savunmada, sonraki yıllarda üzerinde çok tartışılan şu sözleri söylüyor: “Ben cumhuriyetin, Mustafa Kemal’in Türkiye’ye getirdiklerinin ne büyük hizmetler olduğunun idraki içindeyim. Komünist olmam, Mustafa Kemal Paşa’ya saygı duymama, Anayasadaki altı umdeye sahip çıkmama mani değildir” (Burada uzun sayılabilecek bir pa-

rantez açık şunları belirtmemiz gerekiyor: Öyle anlaşılıyor ki, Nazım Hikmet de dönemin bir çok aydını gibi, Kemalist hareketin gerçek içeriğini tam anlamıyla çözümleyemiyor. Mustafa Kemal etrafında toplanan yoksul halkın durumuna bakarak, onun sınıfsal durumunu görmezden gelme eğilimi içerisine giriyor. Daha önce “burjuva Kemal” dediği Mustafa Kemal’i, belli ki ömrünün ilerleyen

bölümlerinde kendisi için daha kabullenilir bir düzeye çıkarıyor. Sanırım bunda Mustafa Kemal’in her zaman yakınlarında olmuş dayısı Ali Fuat Cebesoy’un ve onu her fırsatta Ankara ile barıştırmaya çalışan Şevket Süreyya Aydemir’in belli bir payı oluyor. Bu iş daha sonra Atatürk’e hasta yatağında mektup yazıp, affedilmesini istemeye kadar gidiyor. “Türk inkılabının ve senin adına and içirim ki, suçsuzum; askeri isyana teşvik etmedim” diyor. Bu mektup, Atatürk’e ulaştırılmıyor.)

15 sene ağır hapse mahkum oluyor. Askeri Cezaevi’nden Ankara Cebeci Ceza-

evi’ne oradan da İstanbul Sultanahmet Cezaevine sevk ediliyor. Sonra Donanmayı isyana teşvik suçlamasıyla buradan alınıp Marmara Denizi’ndeki Erkin gemisine götürülüyor. Bir hücreye kapatılıyor. Bu davadan da hakkında 13 yıl 4 ay ağır hapis cezası veriliyor. Toplam 28 yıl 4 ay ağır hapis cezasıyla cezalandırılmış oluyor. Sağlık durumu nedeniyle cezası 6 ay erteleniyor; serbest bırakılıyor. Kaçırılması ya da gizlenmesi için partiye başvuruyor. Parti, “tekrar tutuklayacak olsalar niye serbest bıraksınlar” diyerek kaçırılmalarına gerek olmadı-

ğına hükmediyor. Yeniden rapor alamadığı için tutuklanıyor ve önce Sultanahmet, ardından da Çankırı cezaevine gönderiliyor.

Bu yıllar boyunca Nazım'ın partisiyle olan ilişkisi yok denecek kadar azdır. Nazım Şefik Hüsnü liderliğindeki TKP ile yıldızının bir türlü barışamayacağını neredeyse kabulleniyor. Nazım, artık küskün, kırgın bir ruh hali içerisinde. Hep parti tarafından kendisine yakılacak yeşil ışığı bekliyor. Neyse ki, bu bekleyiş uzun sürmüyor; Nazım'ın partiden atıldığında Şefik Hüsnü'nün doğrudan Stalin'e mektup yazıp onu ve arkadaşlarını "Troçkist" olmakla suçladığı söylentileri ortalığı kaplıyor. Bunun üzerine Şefik Hüsnü hakkında "burjuva entrikacısı" suçlaması yapılıyor. Şefik Hüsnü tasfiye ediliyor; onun adına Kominternde kayıtlı TKP de likide ediliyor. Bu sırada Nazım'ın "muhalif TKP" si varlığını koruyor. Nazım TKP Genel Sekreteri olarak bu kısa dönem boyunca muhatap alınıyor. 1946 yılında genel sekreterliği kendi isteği ile Sarı Mustafaya (Börklüce) bırakıyor.

1949 sonbaharında onun için Uluslararası bir af kampanyası başlatılıyor. Yurt dışında Nazım Hikmet'i Kurtarma Komitesi kuruluyor. Başkanlığını Romanyalı şair Tristan Tzara üstleniyor. Nazım serbest kalmak için içeride açlık grevine başlıyor. İlki 2 gün, ikincisi 19 gün olmak üzere iki kez açlık grevi yapıyor. Ve TKP, açlık grevinde olmasının da etkisiyle Nazım'a karşı tutumunu yumuşatıyor. Nazım'la ilişkiler yeniden kuruluyor. Nazım, sürdürülen af kampanyaları ve 1951'de çıkarılan af yasası ile cezaevinden çıkıyor. Açlık grevleri sırasında onu yalnız bırakmayan dayısı kızı Münevver'e aşık oluyor ve cezaevinden çıkınca onunla evleniyor. Bir çocukları oluyor; adını Mehmet koyuyorlar (Nazım, ilerleyen yıllarda Mehmet'e mektup gibi yazdığı bir şiirinde "oğlum/seni TKP'ye emanet ediyorum" diyecek ve hayatı boyunca övünebileceği şeylerden biri olarak TKP'ye üye olmasını gösterecektir.) Nazım, bu dönem, İpek film stüdyolarında çalışıyor; şiirler yazmaya, mücadelesini partili bir şair olarak vermeye devam ediyor. Devlet, onun sanatıyla, komünist mücadeleye kattıklarını iyi biliyor. Bu nedenle Nazım'ın peşini bir an olsun bırakmıyorlar. En sonunda onu askere çağırıyorlar. Daha önce askerden çürük almış olmasına rağmen Nazım'a askerlik yaptır-

mak istemelerinin altında yatan onu öldürme isteğini iyi sezen Nazım, akrabası olan Refik Erduran'ın ayarladığı bir motorla Türkiye'den kaçıyor. 17 Haziran 1951 Pazar günü, İstanbul Boğazı'ndan çıkıyorlar. Karadeniz girişinde tesadüfen karşılaştıkları Romanya'nın Plekhanov şilebine alınıyor. Romanya'nın Köstence Limanı'na gidiyorlar. 20 Haziran'da Bükreş Radyosu Nazım Hikmet'in ülkelerinde olduğunu duyuruyor. 29 Haziran 1951'de Moskova'ya gönderiliyor.

Havaalanında Sovyet Yazarlar Birliğinin düzenlediği bir törenle karşılanıyor. Nazım için artık memleketine özlemle geçecek olan yıllar başlamıştır. Hasretini ancak, sosyalizmin anavatanında olmakla dindirebiliyor. Burada İsmail Bilen'le (Laz İsmail-Marat) bağlantılı faaliyetlere katılıyor.

TKP Dış Büro üyesi oluyor. Bu yıllarda TKP'ye hitaben "*Seni düşünüyorum/TKP'm benim*" diye uzun bir şiir yazıyor. Sınıf bilinci ve örgütlülüğe olan inancı, her şeye ağır basıyor. Tabii o, kendine has coşkulu halinden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Sovyetler Birliği'nde karşılaştığı ve kafasındaki sosyalizmle bağdaştıramadığı kimi uygulamaları eleştirmekten geri durmuyor. 1957'de "*İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?*" adlı bir tiyatro oyunu yazıyor ve sistemde karşılaştığı aksaklıkları eleştiriyor. Oyun, önceleri bir çok yerde oynanıyor; ama sonra gösterimden kaldırılıyor. Nazım'ın uslanmaz şair yüreği buna isyan ediyor; ama hiç bir zaman "rejim muhalifi" denen döküntü yazar-çizerlerin arasına katılmıyor. 1960 yılında Küba'ya gidiyor; orada sosyalimin filizlenişi Nazım'ı derinden etkiliyor. Fidel Kastro ve yoldaşlarına hayranlık duyuyor. Bunu hem "Havana Röportajı" hem de "Saman Sarısı" şiirinde en güzel şekilde ifade ediyor. "*somos sosyalistas palente palente*" (biz sosyalistiz ileri ileri!) diyerek bitiriyor sözlerini. Büyük şair, yaşamı boyunca kimi hayal kırıklıkları yaşasa da, sosyalizme olan inancını hiçbir zaman kaybetmiyor; her zaman "sevda bir komünist" olarak kalıyor. Yaşamının son yıllarında yazdığı bir şiirde "yeniden vurdum mihenge inandığım şeyleri/çoğu katıksız çıktı çok şükür" diyerek aslında tüm yaşamını özetliyor.

PARTİLİ ŞAİR NÂZIM HİKMET

Mehmet Özer

Herkesin bir Nazım Hikmet'i var. Vatan şairi Nazım, devrimci Nâzım Hikmet, partili şair Nâzım Hikmet, yurtsever şair Nâzım Hikmet. Sadece bu kadar mı? Hayır. Devrimci bir şair çoğaltarak söyleyebileceğiniz her şeydir. Çünkü hayatın tüm akarsuları dolaşır onların bilincinde.

Burjuvazi örgütlü mücadeleye, ve onun örgütlü sanatçılara karşı uzlaşmaz sınıf tavrını sürdürüyor ve sınıf kını azalmadan devam ediyor. Yenemediği, etkisini kıramadığı ya da satın alamadığı örgütlü aydınları örgüt bilincinden kopartarak sadece "sanatın" içinde değerlendirmeye ve öyle anlamamızı sağlamaya çalışıyor. Sınıf aydını olmak egemenlerin tahammül edemediği bir durumdur. Çünkü kitlelerin bilincinde, yaşamın soluk aldığı her yerde üretilen değerler hayatı örgütlemeyi sürdürüyor. Örgütlü mücadelenin uzağına düşmüş şairler ve yazarlar da bizim aşkımıza ilişkin yazmakta ama, örgütlü mücadele konusunda burjuvaziden pek de farklı şeyler söylemiyorlar.

Nâzım Hikmet'in partili bir aydın olması çok da dillendirilmiyor. Burjuvazinin korkusu aydının örgütlü olmasıdır. Muhalef olması değil. Örgütlü mücadeleye uzak durarak, örgütlü olmanın sanatçı yaratıcılığını baskı altına aldığı, yaratıcılığın engellendiği, örgütlü olarak sadece bir çevreye seslendikleri oysa ki, örgütsüz olarak söyledikleri ve yazdıklarının daha geniş kitleler tarafından kabul görüldüğünü durmadan söylerler. Bunlar burjuvaziden ödünç alınmış safsatalardır. Gerçek durum bu değildir. Kavganın getirdiği yükleri taşıyamama, kendisi için bencil küçük dünyalar yaratma, sorumluluk duygusunun feda ruhunun zayıflayarak "eski solcu" olmayı seçmeleridir. Bu telaş kendi korkularını gizleme telaşından başka bir şey değildir. Örgütlü aydınları küçümsedikleri gibi kendileri de bu çemberin dışında dururlar. Oysa geçtiğimiz yüzyıla damgasını vuran aydın-

lar, sanatçılar, şairler örgütlü partili sanatçılardır. Herkes Nâzım Hikmet'ten bahsederken onun bir partili aydın olma özelliğine vurgu yapmaktan kaçınırlar. Çünkü bu kendi konumlarını yadsıyan bir durumdur. Nâzım Hikmet birçok şiirinde partisinden, yoldaşlarından söz eder. TKP tarihi bir anlamda Nâzım Hikmet kavranarak anlaşılabilir. Nazım Hikmet'in eksikleri, hataları ve başarıları, şiir serüveni, bu partili süreç içinde değerlendirilmelidir. Bu bahiste Nazım'ın sanat-parti ile ilgili düşüncelerini aktarmak istiyorum. Nâzım Hikmet'in şiirlerini tahlil ederek değil doğrudan doğruya kendi söyledikleri aktararak yapacağım bunu. Bunun için başvurduğum kaynak; Nâzım Hikmet, "Sie Haben Angst vor Unseren Liedern". "Türkülerimizden Korkuyorlar" kitabından yararlanacağım. Bu kitabın 1. Baskısı 1977 yılında yapılmış ve kitap, Türkischer Akademiker und Künstlerverein e.v", "Türkiye Akademikerler ve Sanatçılar Derneği" tarafından hazırlanmış. Bu derneğin başkanı Mehmet Aksoy kitabın editörlüğünü yapmış. Aslında kitabı yeniden basmak gerekiyor. Nazım Hikmet'e adanmış bu çalışmanın içinde Nâzım Hikmet tüm yönleriyle incelenmiş. Değerli bir çalışma Nâzım fotoğrafları, desenler ve afişler fotoğraflarla şiirle görselliğin öne çıktığı bir çalışmaya dönüşmüş. Almancaya çevrilen şiirlerin yanı sıra birçok yazarın Nâzım'ın ölümü ve kavgasıyla ilgili değerlendirmeleri sunuyor bize. Bu çalışma içinde benim açımdan öne çıkan 1958 yılında Paris'te Charles Dobzynski'nin Nâzım Hikmet'le yaptığı söyleşi öne çıkıyor. Söyleşi çeşitli konularda derinlikli bir tartışmadan sonra siyaset ve ozan tavrına geliyor ve Charles Dobzynski soruyor;

"- Az önce, aynı zamanda ozan da olan siyasi bir yöneticinin, özel bir yazınsal sorun karşısındaki tutumundan söz ediyordunuz. Tersine, size göre siyasi sorunlar karşısında ozanın tutumu ne olmalı? Onun da oynayacak bir rolü, yerine getirilecek bir görevi olduğunu düşünür müsünüz? Kısacası, haksız olarak "bağlanma" (engagement) adı verilen şeyin zorunluluğuna inanır mısınız?"

-Biliyorsunuz, 1923'ten beri Komünist Partisi üyesiyim. ÖVÜNDÜĞÜM TEK ŞEY BU (ben büyük yazdım). Bana öyle geliyor ki, devletler arasındaki ilişkilerde yansızlık politikası yararlı ve etkili olabilir, ama yazarlarda olmaz. Dünya tarihinde, çağının sorunları karşısında büsbütün yansız ve edilgin kalmış

bir tek büyük yazar göstermek kuşkusuz güç olacaktır. Yansız olduğu sanılabilir ve söylenebilir, ama nesnel olarak hiçbir zaman yansız olunamaz. Bana gelince ben kesinlikle yan tutmayı yeğlerim.

Evet doğru, geçtiğimiz yüzyıla damgasını vuran şairler, ressamlar, müzisyenler, edebiyatçılar bilim-sanat insanların hepsi de örgütlü bir kavgaın aydınlarıdır. Elbette ki onları büyük kılan sadece yetenekleri değildir, örgütlü olmak yaratıcılıklarını geliştirdiği gibi, insanın özgürleşme mücadelesi sanatlarını biçimlendirdi aynı zamanda.

Asıl fırtına "PARTİLİ EDEBİYAT" konusunda kopuyor ve partili olsun olmasın herkesin hücumu kalktığı. Çünkü burjuvazın karşısına yeni bir edebiyatı koyuyorsunuz.

Söyleşi sürüyor ve birçok konu yalın biçimde yanıtlanırken Nâzım "kendi payıma ben kesinlikle bir parti edebiyatından yanayım" diyor ve Charles Dobzynski son sorusunu soruyor;

"- Parti edebiyatından ne anlıyorsunuz?"

Nazım yanıtlıyor

"-Ben konuyu Lenin'in anladığı gibi düşünmeye çalışıyorum. İşte bu da çok güç; çünkü tüm derin düşünceler gibi, Lenin'in düşüncesi görünüşte çok yalın. Önce yazar olarak, Parti üyesi olarak, parti ile benim aramda kurulan bağ, hiç de edilgin değil, ama etkin bir bağ var. Bir değişim var: Parti bana bir şeyler verir ve sıram gelince ben de ona bir şeyler vermeliyim.

"Ben partiye Kongre tarafından onaylanmış bulunan tüzük ve programı ile bağlıyım. Bu belli ilkeler dışında kimseden buyruk almam. Kuşkusuz partinin belgelerinden, tüm belgelerinden, onları halka yaymak için, esinlenirim: ama onları gerçekten sanatsal bir düzeye yükseltmeye çalışarak.

"Öte yandan Partinin halkımın ruhunu benim yapıtlarımdan öğrenip kavrayabileceği bir biçimde yazmaya çalışırım. "ozanlar geleceği önceden sezerler" diyordu Engels eğer onlar geleceği önceden sezmeye yetenekli iseler, o zaman bugünün sorunlarını haydi haydi sezinleyebilirler. Parti tarafından önerilen genel konular ile ozanın duyduğu şey arasında çelişki olamaz."

Yasadır bu, yeryüzünün her yerinde dalgalar kıyıları dövmeye, aşındırmaya devam ediyor. Biz de karanlığın kapılarını dövmeye devam edeceğiz, kapılar kırılana kadar.

NÂZIM'IN YÜREĞİ

Usanınca gerçeklerin yalanından,
kaygan, yüzüstü baskıdan,
tunç Nâzım'ı anımsarım
ve sesini

biraz hançerimsi :

"Merhaba kardaşım...

Ne o, neden yüzün asık öyle

Boş ver!

Yoksa şiir mi takıldı bir yerde?

Gel, birlikte bitirelim.

Paran mı yok?

Bakarız bir çaresine, dert değil.

Kız mı?

Aldırma bulunur..."

Oysa asıl kendisinde var bir şey,

içini kemiren

yüz çizgilerinden dehşetle akan :

"Hepsi iyi de,

şu yürek ağrısı...

Adam sen de

ağrıyadursun, yaşıyoruz ya..."

Kimisi için şiir bir roldür,

Kimisine bir dükkân,

kazançtır.

Onun içinse ağrıdır şiir,

rol değil.

Nâzım'ın yüreği de ağrıyı durdu işte.

Üzerine titreyen doktoru bir gün,

hani pek de güvenemiyerek,

tembih etmişti bana :

"Bakan" demişti,

"Keskin konulardan kaçmın ki
ağrımın Nâzım'ın yüreği..."

Hey gidi doktor...

Hastanız gitti.

Yaramadı çabalarınız.

Yüreğiye onun

gizli gizli çarparak

sürdüdü ağrısını

ölümünden sonra da.

İçimdeki acı için ağrıyor,

Türkler için, Ruslar için ağrıyor,

kendisi gibi mapusta özgür olanlar için

özgürlükte mapus gibiler için

ağrıyor.

Hapisane acılarıyla yanan o yürek

- ölümünden sonra bile -

dinlemiyor doktorları,

korkak olduğumuz zaman

ağrıyor.

neme gerek dersek

ağrıyor.

onun gibi açık yürekle :

"Merhaba kardaşım..."

diyemezsek ağrıyor...

Varsın ağrısın

hepsi için yüreklerimiz,

tek ağrımın Nâzım'ın yüreği.

Yevgeni YEVTUŞENKO

Çeviri: Ziya YAMAÇ

Nazım'ın Dizelerinin Devrimci Dönüştürücü Etkisi

C.Dağlı

Mücadelesi ve eserleriyle, sosyalizm kavgasına güçlü bir destek veren sanatçılardan biri de Nazım Hikmet'tir. Nazım'ın şiirleriyle, yeni bir dünya kurma mücadelesine desteği artarak sürüyor. Şairi okuyanlar ondan etkileniyorlar; bu etki sömürü ve baskı dünyasına karşı oluşan potansiyeli büyütüyor.

Son yüzyıl içinde dünyada büyük etki yaratan roman, şiir, edebiyat, sosyalist sanatçılar tarafından yazıldı. Toplumcu gerçekçi sanatın etkilerini sadece halk üzerinde değil, toplumun tüm bireylerinin üstünde görebiliriz. Büyük yazarların, şairlerin eserlerine birçok yerde rastlayabiliriz.

Burjuva devrimleri çağında da büyük yazar ve sanatçılar çıktı. Bunlar, tüm burjuva sınırlılıklara rağmen büyük eserler verdiler. Bu dönemin edebiyatçıları, nesnel gerçeklik olduğu için, toplumda yaşanan çelişki ve çatışmalara belli bir yer vermek durumunda kaldılar. Burjuva çağının edebiyatçılarını ve sanatçılarını, büyük sanatçı yapan, toplumda yaşananları yapıtlarında yansıtmış olmalarıdır.

Sosyalist sanatçılar, toplumcu gerçekçiler ise, eserlerinde proleter devrimler çağının içeriğini yansıttılar ve eleştirel gerçekçilerden daha ileriye gittiler. Çalışmalarında yeni bir farkındalık, yeni bir bilinç biçimi ortaya koydular. Romanda, şiirde toplumcu gerçekçilik temelinde verilen yapıtlar, burjuva dönem sanatçıları çok geride bıraktılar.

İnsanların sosyalizme yönelmelerinde bu sanat eserlerinin büyük payı var. Toplumcu gerçekçi edebiyat, sanat bir yüzyıldır, sosyalizm saflarına yeni yeni taraftarlar kazandırıyor. Bugün de, aynı rolü oynuyor. Bu eserlerin okurlar üzerindeki etkisi dönüştürücü olmuştur. Ama biz, sosyalist sanatçıların, dünyayı dönüştürme mücadelesinde ne denli önemli bir rol oynadıklarını yeterince kavramış değiliz.

19. yüzyılda, sosyalizm, ne kitleler içinde bu denli yaygındı ne de geniş bir sanatçı desteğine sahipti. Sosyalizm yüzyıldır dünyada nesnel bir güç durumunda. Sosyalizm anlayışının geniş halk kitleleri içinde bu kadar yaygın ve etkin olmasında, sanatçıların desteğinin olduğunu görmek gerekir. Sosyalizmin büyük birikimini, sanat alanında verilen destek olmadan düşünemeyiz. Günümüzün Marksist hareketleri son derece zengin toplumcu gerçekçi sanat ve edebiyat birikimine sahiptir. Dolayısıyla böylesine büyük bir güç ve desteğe sahip olan komünistler çok daha ileri gidebilir.

Nazım'ı ve tüm toplumcu gerçekçileri, geniş halk kitlelerine, gerçek nitelikleriyle, komünist ve devrimci yönleriyle tanıtmalıyız. Burjuvazi Nazım Hikmet'in Komünist niteliğini silikleştirmeye ve dolayısıyla onun, halk

kitleleri üzerindeki devrimci etkisini kırmaya çabılıyor. Nazım'ın yapıtlarının devrimci, dönüştürücü içeriğini kitlelere anlatarak, daha çok insanı sosyalizmin tarafına çekebiliriz.

Nazım'ın şiirleri, bugün de okuyanların üzerinde yaşama sevinci, insancıl duygular yaratıyor, onları heyecandırıyor, coşturuyor, ateşliyor ve insanca bir gelecek için harekete geçme duygusu ve isteği oluşturuyor. Kuşkusuz bunda, şairin, sanat gücünün büyük bir payı var, fakat, asıl etkiyi yapan şiirlerin devrimci, insani içeriğidir.

Nazım Hikmet'in şiirlerinde geleceğe büyük bir güven var. Şairi esinlendiren, özgür ve insani bir geleceğe duyulan büyük güvendir. İnsanların yeni bir geleceğine, sömürücünün ve sınıfların olmadığı, emekçilerin sömürülmediği, ezilmediği; işsiz bırakıldığı, yaşam araçlarından yoksun bırakıldığı, dışlandığı, sefalet içinde yaşadığı günlerin gerilerde kaldığı; insanın kendisiyle ilgili kararları kendisinin özgürce aldığı, kendi aralarındaki ilişkileri yeniden belirlediği gelecek topluma olan güveni boş bir güven değil, diyalektik ve tarihsel materyalizme dayanır. Nazım'ın yayımlanan mektuplarına, yazılarına bakılırsa, şairin Marksist yöntemi ne denli doğru kavradığı açık olarak görülür.

Nazım, insanın özgür, mutlu ve yaşanılabilir geleceği için, çok heyecanlı, coşkulu şiirler yazıyor, fakat o, bir komünist olarak, böylesi bir yaşamın kendiliğinden doğmayacağını, ama bu doğumun uzun, sancılı ve çetin bir mücadele sürecinin sonucu olacağını biliyor ve bunun büyük kavgasını şiirlerinde yansıtıyor. Hümanist olmak, insani bir toplum özlemini ortaya koymak, böylesi bir toplumun tarafında yer almak yetmez, bu büyük amaç için, her koşulda mücadele edilmelidir. Nazım, yazmış ve yazdıklarına uygun davranmıştır. Hayatı boyunca mücadele etmiş ve bedel ödemiştir.

Kapitalist toplum, kendi yadsımasına doğru, kendi yerini alacak topluma doğru ilerler. Kapitalist toplumun ilerlemesi, çelişki ve çatışma içinde yol alır. Kapitalizmin evrimiyle birlikte, toplumun ekonomik gücünü tekeline alanlar, çok daha büyüyüp, güçlenirken, işçi sınıfı ise tam bir gerileme içine girer. Burada karşıt sınıfların birliği ve mücadelesi diyalektiği işliyor. Dolayısıyla, burjuva toplum altında ilerleme, sınıflar arasındaki karşıtlığı ve çelişkileri derinleştirerek en ileri noktaya varır. İnsanca bir toplumun kurulabil-

mesi için, toplumsal karşıtlıkların ve çelişkilerin çözülmesi zorunlu koşuldur. Çelişkileri çözecek olan sınıf, devrimci bir sınıf olarak proletaryadır. Nazım, şiirlerinde, yazışmalarında bunu açık olarak ifade eder. Toplumsal gelişmelere bakarak, gelmekte olanı göstermek yeterli değildir. Bir toplumun itici güçlerini net olarak göstermek ve hangi sınıfsal güçlerin bizi geleceğe taşıyacağını da göstermek gerekiyor. Komünist bir sanatçı, proletaryanın sanatçısı, bunu açık olarak ortaya koyar.

Nazım'ın coşkulu, etkileyici, devrimci dizelerini çeşitli kitle etkinliklerinde okuyanların tümünün, şairin söylediklerini anladığı ve ona uygun düşünüp, davranacağı söylenemez. Bugün, bu topraklarda devrimin birçok koşulu biraraya gelmesine rağmen, kitlelere devrimci bir ajitasyon bile yapmayanlar, onları devrime hazarlamayan ve eylemleriyle, çalışmalarıyla devrime hız vermeyenler, Nazım'ı hiç anlamamışlardır. Nazım, bulunduğu koşullarda, halkı iktidarı ele geçirmeye çağırıyor. Nazım'ın dizeleriyle bugünkü mücadele arasında bir bağ kurulacaksa, ancak, kitleleri iktidarı zorla ele geçirme, devrimi bugünden örgütleme politik görevini, pratik olarak önüne koyarak olabilir.

Burjuva çevrelerin tam da silikleştirmeye ve unutturmaya çalıştığı Nazım'ın komünist ve devrimci kişiliğidir. Onlar bunu Nazım'ı, proletaryanın bir şairi değil, egemen sınıfların ve ezilen sınıfların ozanı, bir "vatan şairi" kimliğine büründürerek yapıyorlar. Oysa ki o daima ezen sınıflara karşı, ezilen sınıfların kavgasını vermiştir ve tüm sanatçıları bu kavga etrafında "taraf" olmaya çağırmıştır. Ne denli çabalarsa çabalasınlar onlar Nazım'ı burjuva düzene karşı mücadeleye etmiş biri olarak, unutturamazlar.

Amaç apaçık ortada, Nazım Hikmet'in kitleleri devrimcileştirici, dönüştürücü ve sosyalizme kazanıcı içeriğini soluklaştırmak ve belirsizleştirmek. Burjuva çevrelerin, Nazım'ın sanatına bir itirazları yoktur. Onların asıl karşı oldukları ve unutturmaları istedikleri, şiirlerindeki "aşırılıklar"dır, yani devrimci olandır. Bu yönleri çıkar, onlar, şairin diğer yönlerini kabul ederler. Tüm çabalarına rağmen, Nazım Hikmet'in sosyalist gerçekçi bir sanatçı oluşunu, onun devrimci bir şair oluşunu unutturamadılar. Nazım Hikmet'in şiirleri ve şiirlerinin devrimci özü, işçi sınıfı hareketinde ezilen sınıfların kavgasında capcanlı.

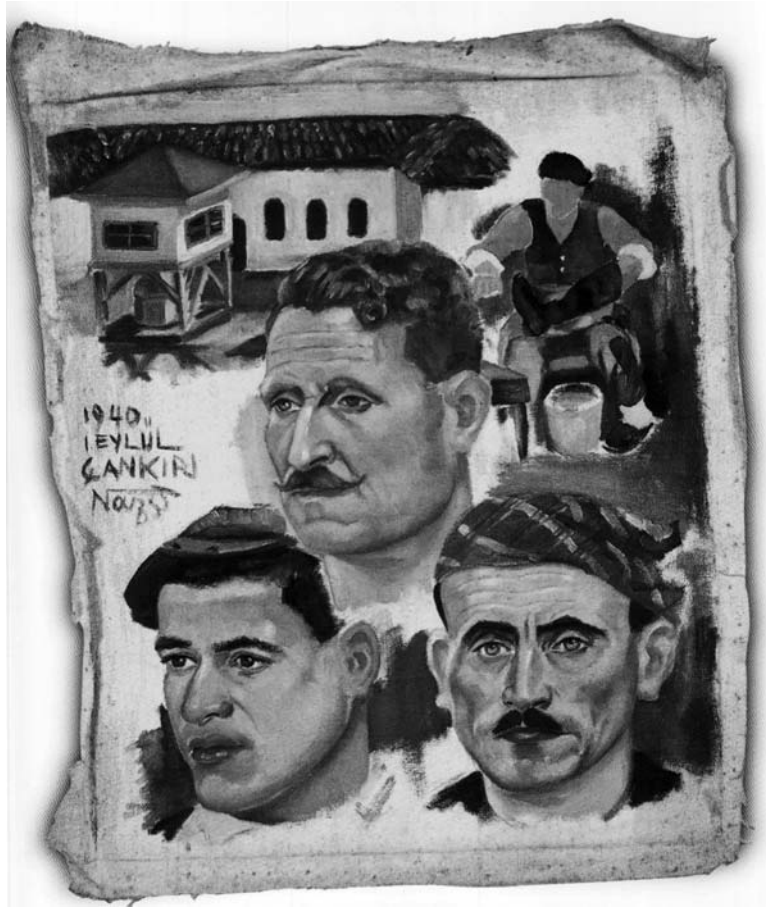
BİR AD MÜZİK VE EVRENE DÖNÜŞÜNCE

Nâzım kardeşim
mavi gözlü Nâzım
mavi yüreğin
ve daha da mavi düşlerinle
sen ki karanlığa derin derin
baktığın zaman
en ufak bir kin duymadan
karanlığı bile mavileştirirsin
Nâzım
Sen ki bir kadeh şarap
ve güzel bir kadının diziyile
üzerinde sevdanın halk bayrağı
dalgalanan bir deniz köşesiyle
ufukları ağartır bir pencere açarsın
her şeyin yok olduğu yerde
ve tepelerden taşlar yuvarlanır keyifle
kayıklara kadar
ve sokak fenerinin altında
bir köpek dişlere dalar
Nâzım
senin küçük sokak çalgıcılarını gördüm
Galata köprüsü üstünde
senden birkaç dize saklıydı
keman kutularının içinde
söylemeye izinli olduklarından başka
birkaç dize
bulutlara bakarak bekliyorlardı
onları söyleyebilecekleri günü
(bazen bir keman Nâzım
sıkılmış bir yumruk gibidir
ve sıkılmış yumruğun içinde
bir kanat gizlidir)
Nâzım
grevci dok işçilerini gördüm
vinçler direkler şiirler arasında
çuvallar sandıklar güller arasında
ve büyük geminin yanında
bekleyen iki mavi ışık
demir almak üzereydi gemi
(Kim bilir hangi yolculuğa?)
kavgaydı bu sevdâydı bu
ve sen Nâzım kaptanyydın
sınırlardan öteye yönelen
bu yolculuğun

Nâzım
biri çıkıyordu geminin merdiveninden
kafeste kanaryalarıyla
pabuçlarının bağları çözüük
“günaydın” demesi gerekirken
“kırmızı“ diyen biri
bir kadın ağlıyordu kapıda
balıkçı geçti
kimsenin gözüne ilişmeden
saatinin içinde
tozlu camın altında
küçük bir balık bağırtıyordu
sen duydun onu ben duydum
ve istedim ki
en karanlık sözcüğü vereyim de
apak olsun yeniden
dirttim bugünkü gibi
her zamanki gibi
hepimiz gibi
işte böyle, Nâzım
Ama sen Nâzım
hangi zindandan
gecenin hangi köşesinden
hangi ölümden olursa olsun
gülümseyorsun
dünyanın gülümseyişini koruyan
o masmavi gülümseyişinle
Nâzım kardeşim yoldaşımız bizim
Merhaba Nâzım
Nâzım
sen bizi öyle çok sevdiğin
biz seni öyle çok sevdiğin ki
küçük adınla çağırır herkes seni
herkes sen der sana
Fransa da Rusya da Yunanistan da
Aragon da Nâzım
Neruda da Nâzım
ben de Nâzım
özgürlük ki adlarından biridir senin
o senin en güzel adın
Merhaba Nâzım

Yannis Ritsos

Çeviren: Cevat Çapan

Nazım Hikmet Şiirleri

Afşar Timuçin

DESTANLARI

Destanlar, gerçek ya da kurgusal büyük aşkları ve büyük kahramanlıkları dile getiren, belli bir konusu ve bu konuyu kapsayabilecek bir genişliği olan, bazen nesirle bazen nazımla bazen nesir-nazım karışımıyla, bazen sözlü bazen yazılı olarak gerçekleştirilen, olağanüstülük ögesine yer veren, çok zaman elden ele dilden dile geçerek sayısız değişiklikler ve çeşitlilikler kazanan anlatılardır. Bu geniş ve uzun tanım, destanın yere ve zamana, kişiye ve topluma göre ne değişik anlamlar kazanabileceğini gösteriyor.

Aşk ve kahramanlık temalarını işleyen karmaşık konulu ortak halk masallarını destan diye belirlerken, herhangi bir yazarın bu temaları işleyen konulu çalışmalarını da destan diye adlandırabiliriz,

yeter ki bunlar olağanüstülük ögesini belli bir insanlık durumuna, belli bir insan gerçeğine daha yalın ve daha belirgin açıklamalar getirebilmekte kullanmış olsunlar. Bu olağanüstülük bazen örneğin bir insanın aynı anda bir başka yerde görülebilmesi ölçüsünde büyük olur, bazen bu olağanüstülük zaten kolay kolay gerçekleşmez olan bir olayın, kırk yılda bir gerçekleşebilecek bir olayın, bir gerçekleşmiş olayın gerçekliğini yüksek seslerle ve kalın çizgilerle vurgulamak düzeyinde belirlenir.

Bir şairin destan yazmaya kalkması oldukça güç bir çabayı göze alması demektir. Tema şiirselliği ne ölçüde çağrılarsa, konu şiirselliği o ölçüde yadırgar. Konuyla şiirselliğin gerçek uyumuna ulaşabilmek için şairin büyük bir ustalığa varmış olması gerekir. Biz zaman zaman romanla uzun hikayeyi boylarına

bakarak karıştırdığımız gibi, destanla uzun şiiri de boylarına bakarak karıştırırız ve uzun şiirler yazan bir şaire destansı ürünler veren bir şair deyip çıkabiliriz. Oysa Nazım Hikmet, şiir serüveni boyunca, özellikle 1951 -1963 döneminde, oldukça uzun ve çoğu nesre yaklaşan- şiirler yazmıştır ama, bunlara birer destan dememiz doğru olmaz. Uzun şiirin destan olabilmesi için, onda konu bütünlüğünün temel öge olarak belirlenmiş olması gerekir. Yoksa bazı planların anlatıldığı bir uzun şiir hiçbir zaman bir destan değildir.

Nazım Hikmet, birazdan ele alacağımız pek değerli destanlar bıraktı bize. Onun bu destanları şiirsellik pek yüksek noktalara ulaştığı, konu bütünlüğüyle anlatım ustalığıyla, insan yorumuyla, dünya görüşünün açık ve aydınlık bir biçimde ortaya konuşuyla bizi saran yapıtlardır. Bu yapıtlar Türk şiirinin ölmez yapıtları arasında yer almaktadır. Nazım Hikmet'in destanları, yaratılış sırasıyla, Jakond ile Si-Ya-U (1929), Benerci kendini niçin öldürdü (1932), Taranta Babu'ya mektuplar (1935), Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı' dır (1936). 1941' de Bursa Hapishanesinde başladığı Memleketimden İnsan Manzaraları (1966-1967) gerçek bir destan olmaktan çok, destansı parçaları olan bir olaylar ve portreler kitabıdır, onun bu kitabını da biz bu bölümde ele alacağız.

JAKOND İLE Sİ-YA-U

Jakond ile Si-Ya-U olağanüstülük öğeleriyle dolu imgelemse1 bir olayı anlatır ve bu yanıyla tam bir destan özelliği gösterir. Akıcı bir dille yazılmış, şiir yükü yer yer çok yoğun olan bu destanda başlıca anlatımcılar Jakond ve "destanın yazarı"dır: Jakond, bilindiği gibi, ünlü Fransalı ressam, yontucu, mimar, mühendis, yazar, müzikçi, anatomici Leonardo da Vinci'nin (1452-1519) en ünlü tablolarından biridir, daha doğrusu çok ünlü iki tablosundan biridir. Asıl adı La Gioconda (1503-1506) olan bu yapıt, büyük bir olasılıkla Fransalı Francesco del Giocondo'nun karısı Mona Lisa'nın portresidir, bu yüzden Mona Lisa diye de bilinir.

Vinci bu değerli yapıtı Fransa Kralı François I'e satmıştı. 1911 'de Louvre (Paris) Müzesi'nden alınan La Gioconda 1913 'te bulundu ve yerine yerleştirildi. Jakond ile Si-Ya-U'da Jakond'un gizlice müzeden alınması motifi bu çalınma olayının etki-

siyle konmuş olmalıdır. O Jakond'un Louvre'da canı sıkılmaktadır. Yüzünün bir yanındaki hafif ve tatlı gülümseyişle ünlü Jakond'un sıkıntısı müzelik olmanın, devinimsiz, etkisiz kalmanın sıkıntısıdır. Müzeler güzeldir, müzelik olmak kötü. Jakond da müzeliktir. Jakond, yüzündeki o duru ve ılık gülüşten de bıkmıştır, gülümsemek göreviyle yükümlüdür çünkü. "Çatlarken sıkıntıdan yüzümde yağlı boya / mecburum durup dinlenmeden sırtıma." "Ve Jakond, sıkıntısını unutmak için, bir anılar defteri tutmaya karar verir. Anılarını muşambanın tersine yazacaktır. "Yazıyorum sırtıma, / tebessümü meşhur olmanın elemi." Jakond, kendisi gibi ünlü birçok yapıtla yan yana yaşamaktadır. Oysa, örneğin ne kendi gülüşü, örneğin ne Felemenk ressamlarının çizdiği tanrısal görünümlü çıplak kadınlar ona artık bir şey söylemektedir. Felemenk ressamlarının çizdiği kadınlar da boş yaratıklardır. Bu kadınlar çıplak olmasalar da ipekli don giymiş olsalar ne çıkacak: "inek+ipekli don=inek. " Bir gün bir Çinli gelir müzeye: Si-Ya-U ("Nazım Hikmet'in destan kahramanının prototipi Moskova'da Doğu Halkları Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde okurken tanıştığı Çinli komünist şair Emi Syao'dur. (...) Syao, Leonardo'nun büyük yaratıcılığına o denli hayranmış ki, arkadaşları, şaka olarak, Jakond'un sevgilisi diye adlandırmışlar onu." Ekber Babayef, Yaşamı ve yapıtlarıyla Nazım Hikmet, çev.: Atal Behramoğlu, Cem Yayınevi, 1970, s. 146.)) Jakond ve Si-Ya-U göz göze konuşurlar. Gündüzleri kumaş dokuyan, geceleri okuyan bu adam Jakond'a tutkundur. Jakond tumbul Rönesans ressamlarının adını unutmaya, Çinli nakkaşları merak etmeye başlar. İki sevgiliden biri sömürgeci bir toplumun tarihsel ürünüdür, öbürü sömürgeciye karşı savaşan bir toplumun savaşçısı. Bir gün Si- Ya-U sorar Jakond' a:

*Tankların kırk ayaklı tekerlekleriyle
pirinç tarlalarımızı ezer,
şehirlerimizde
Cehennem imparatorları gibi gezenler
senin
seni yaratanın nesli mi?*

Çinli müzeye gelmez olur. Burada Nazım Hikmet bekleyişin, ayrı düşüşün acısını pek güzel bir bezetmeyle anlatır Jakond'un ağzından:

*Benziyor günlerim
bir istasyonun
bekleme salonuna.
Gözlerim dikili
demiryoluna...*

Jakond, sevgilisinin sınırdışı edildiğini öğreniyor, o zaman kendisini böyle bir gülüşle, böyle acıların, kavgaların dışında bir varlık olarak yaratan yaratıcısına lanet ediyor. Bu arada pek olağanüstü bir olayla karşılaşılıyor. Destanı yazan kişi, Jakond'u, "tek satırlı" bir uçakla müzeden kaçırıyor. Jakond, epeyce yol aldıktan sonra, fırtınayla cebelleşen bir İngiliz gemisine biniyor. Deniz duruluyor. Jakond, Şang-Hay kentine çıkıyor. Si- Ya-U'yu aramaya başlıyor. Jakond, Si- Ya-U'yu görüyor, ama onu görmesiyle yitirmesi bir oluyor. Çan-Kay-Şi'nin celladı Si- Ya-U'nun başını uçuruyor.

*İşte böyle bir ölüm günü
Şang-Hay'da kaybetti Floransalı Jakond
Floransa'dan daha meşhur olan tebessümünü.*

Jakond artık o güzel gülüşlü Jakond değil, kavgacı Jakond'dur, yüreği insan için çarpan, yumruğu insan için sıkılmış Jakond'dur. O artık günümüzün savaştan insanından, halk insanından biridir.

*Jakond'u
düşman elinde
bir şehrin kapısından*

*gece gizli çıkarken gördüm.
Onu süngülerin çatıştığı bir kapışmada
bir Britanya zabitanın
gırtlığını sıkarken gördüm.
Onu
içinde yıldızlar yüzen mavi bir su başında
bitli kirli gömleğini yıkarken gördüm...*

*.....
Son vagonda gördüm onu
başında tüyleri yoluk bir kuzu kalpak
ayaklarında çizmeler
sırtında meşin ceket
bekliyor nöbet...*

Şimdi Şang-Hay' da Fransız divanı harbindeyiz. Sanık: Jakond. Evet, Jakond idam edilecektir.

*Jakond'u yaktılar:
Kıpkırmızı bir aleve boyandı Jakond.
Güldü içten gelen bir tebessümle
gülerek yandı Jakond.*

Nazım Hikmet destanının başında, bize, insanlık için yükümlülükler taşımayan sanatın bir sıkıntı, bir bunalım, bir kendine ağır gelme sanatı olduğunu öğretir. Buradan genel olarak şu fikri çıkarabiliriz: insan için gerçek güzellik ancak bir eylem içinde ve bir amaca göre yaratılan güzelliştir. Buradan, sanatın işlevi sorununa ulaşırız. Nazım Hikmet'in Moskova'da tasarlamış olduğu bu destan Marx'çı sanat anlayışının temel ilkesini açıklayan savlı bir yapıttır. Buna göre, bir sanat yapıtı, belli bir duygunun, belli bir düşüncenin bireysellik düzeyinde ortaya konularak belli bir güzelliğin, belli bir mutlak güzelliğin gerçekleştirildiği bir yapı, ancak dolaylı olarak etkin olabilen bir yapı demek değildir; bir sanat yapıtı, belli bir duygunun ya da belli bir düşüncenin, belli bir temanın ya da belli bir konunun toplumsal düzeyde ve evrensel bir uzanımda ele alındığı doğrudan doğruya etkin bir yapıdır, güzelliği yapısal özelliğini oluşturan toplumsallığıyla koşullanmıştır ve toplumla sanatçı arasındaki sürekli etkileşimin ürünü olmakla toplumsal-tarihsel bir önem ve değer taşır. Gerçek sanat yapıtı, toplumculuk savı taşıyan sanat yapıtı toplumda yapıların dönüştürülmesine doğrudan doğruya katkıda bulunarak, geleceğin mutlu, kurtulmuş insanını yaratma çabasının gerçekleştirilmesine katkıda bulunur. Jakond'un Şang-Hay'da yakılışı, sanatın insanlık uğruna ne büyük yükümlülük taşıdığını anlatmak bakımından pek ilgi çekicidir: elbette ölmekle görevli değildi Jakond, ama savaştan, ama ölüme gülebilen, ölümler gülümseyebilen bir insan olmakla görevliydi. Gülerek ölme motifi, daha doğrusu ölümler gülebilmeye motifi toplumcu sanatın sık sık kullandığı bir motiftir ve savaştan sanatçının inancılığını, dirençliliğini, yolundan dönmezliğini, başkaları için yaşamaya ve gerektiği zaman başkaları için ölmeye tutkunluğunu simgeler.

Nazım Hikmet, Jakond ile Si- Ya-U'da Çin'deki devrimci mücadeleyi de dolaylı olarak anlatmıştır, konunun ayrıntılarına girmeden. Çan-Kay-Şi'de, Jakond'u yargılayan Fransız divanı harbi de oldukça bulanık olarak konmuştur bu destanda. Ama gerçekte, Nazım Hikmet'in bu yapıtta gerçekleştirmek

istediği fikir, Çin'deki mücadeleyi anlatmak fikri değil, daha genel düzeydeki bir temayı, sanatçının toplumsal yükümlülüğü temasını işlemektir.

Jakond ile Si-Ya-U destanına dikkatli bakmazsak, Nazım Hikmet'in ünlü bir yapıtı aşağıladığı görüşüne saplanabiliriz. Bu, elbette, bizim açımızdan yanlışla düşmek olur, ayrıca tarih bilincine ermiş bir kişiyi yanlış yargılamış oluruz. Nazım Hikmet bu yapıtında o ünlü tabloyu elbette aşağılamaz, çünkü Nazım Hikmet sanatın da, düşüncenin de bugün her tek yanlı bakışımızda bize ters gelen, yabancı görünen bazı evrim noktalarından geçerek bugüne geldiğini biliyordu. Çok basit bir gerçeği, XVI. yüzyılda Picasso, XX. yüzyılda Vinci olunamayacağı gerçeğini biliyordu. Nazım Hikmet burada böyle bir yargılama çabası içinde değildir. Tersine, sanatın nerelerden geçerek bugüne geldiğini, dünkü işleviyle bugünkü işlevi arasında dağlar kadar uzaklık bulunduğunu anlatmak istemiştir. Jakond'un ölümün eşiğindeki gülümseyişi, kuşkusuz o eski gülümseyişinden çok değişiktir: sevinç ve acı bütün çağların bütün insanların ortak olsa da, duygularımız yaşama biçimimizle, daha doğrusu içinde bulunduğumuz toplumsal-tarihsel koşullarla belirlenmiş olduğundan, acılarımızın ve sevinçlerimizin anlamı ve dolayısıyla bir davranış biçimi olarak dışa vuruşu değişik olacaktır.

Jakond ile Si-Ya-U'nun bildirisini kısaca şöyle özetleyebiliriz: çağımızın sanatçısı için -çağımızın sanatçısı artık zorunlu olarak toplumcu sanatçıdır, sanat artık toplumsallığın dışında düşünülemez- insanları eğlendiren, dinlendiren, onların gözüne hoş görünen, onları ruhsallığın derin ve öznel kıvrımlarında oyalayan sanat yoktur, ama topluma katılan, toplumu dönüştüren, eylemci, yükümlü sanat vardır. Nazım Hikmet bu destanında çağdaş toplumcu sanatçının sanat görüşünü açıklar.

ŞEYH BEDREDDİN DESTANI

Kısaca Şeyh Bedreddin destanı diye anılan Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin destanı, Nazım Hikmet'in 1933 'te hapisanedeyken tasarlamış olduğu bir çalışmadır, Türkiye'den ayrılmadan önce Türkiye'de yayımlayabildiği son kitabıdır. Destanda XV. yüzyılın ünlü köylü ayaklanmacısı Şeyh Bedreddin'in ve çömezlerinin amaçları ve eylemleri anlatılır. 1936'da yayımlanır yayımlanmaz soldan ve

sağdan yıldırımlar çekmiş olan Şeyh Bedreddin destanı, Marx'çı dünya görüşünün herhangi bir yorumu olmaktan çok, tarihteki bir köylü ayaklanması olayını Marx'çı dünya görüşü içinde değerlendirmeyi amaçlayan bir açıklamadır. Destanın yayımlanmasıyla gelen sert yargılara karşı Nazım Hikmet yapıtının sonuna Şeyh Bedreddin destanına zeyl adlı bir bölüm koymuş ve büyük ölçüde Lenin'in görüşlerini özetlediği bu zeylde yani ekte saldırılara Lenin'in ağızından karşılık vermiştir.

Şeyh Bedreddin olayını Nazım Hikmet "Darülfünun İlahiyat Fakültesi tarihi kalem müderrisi Mehmed Şerafeddin Efendinin 1925 senesinde Evkafı İslamiye matbaasında basılan Simavna kadısı oğlu Bedreddin isimli risalesini" okuyarak öğrenmiştir. Bu risalede verilen bilgiye göre Şeyh Bedreddin yıllarca Mısır'da kalmış, burada iyi bir öğrenim gördükten sonra Edirne'ye dönmüş, Çelebi Sultan Mehmet kardeşlerini yenip tahta geçince Şeyh Bedreddin'i İznik'te "ikamete memur" eylemiştir. Şeyh Bedreddin İznik'te yaşamaya başlamış, burada Varidat adlı kitabını yazmış, daha sonra eyleme geçmiştir. Şeyh Bedreddin'in eylemini çömezleri başlatmışlardır: Çömezi Börklüce Mustafa Aydın'a, Torlak Kemal Manisa'ya geçmiştir. Her ikisi de hocalarının görüşlerini yaymaya başlamışlardır: Kadınların dışında tüm mal ve mülk insanların ortak malıdır. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal kendilerine çok sayıda yandaş bulmuşlardır. Bu arada Şeyh Bedreddin de İznik'ten kaçmıştır. Ancak bir süre sonra, üçü de, Osmanlı kuvvetlerine yenilerek idam edilmişlerdir. Nazım Hikmet bu destanda işte bu olayı anlatır.

Kahramanlık ögesine baş yeri veren bu destan, Nazım Hikmet'in bundan önceki destanlarına göre daha arı bir dille yazılmıştır, onlara göre daha lirik ve daha yalın bir anlatıma sahiptir. Destanda kahramanlık ögesi konu gereği birinci yeri almış olmakla birlikte, olağanüstülük ögesi gene konu gereği bir ölçüde geriye atılmış, çarpıcı imgeler kullanılmış ama süslemecilikten kesinlikle kaçınılmıştır, daha çok tanıtlamalara, basit ve yapmacıksız tanıtlamalara öncelik verilmiştir. Ses ve söz tam bir uyum içinde bağdaştırılmış, yüksek sesli anlatıma pek az yer verilmiştir. Benzetmeler oldukça çarpıcı bir biçimde kullanılmıştır:

*Sapı kanlı, demiri kör bir bıçağı
sıcak.*

.....

*Neredeyse tatlı bir söz gibi
ilk damla düşecekti yere.*

Destanın nesirle yazılmış bölümlerinde yer yer masalsi bir söyleyişe, yer yer tekerlemeci bir anlatıma rastlarız. Nazımla yazılmış bölümlerde de zaman zaman Osmanlı döneminin anlatım biçimini bulmaktayız: “Torlak Kemal’i anda bulup anı dahi anda asmış“ vb. Şeyh Bedreddin Destanı’nda şiir açısından ve fikir açısından çarpıcı bölümler azdır.

Ancak, Şeyh Bedreddin ve arkadaşlarının düşüncelerini özetleyen şu bölüm eşsiz bir güzelliştir:

*Hep bir ağızdan türkü söyleyip
hep beraber sulardan çekmek ağı,
demiri oya gibi işleyip hep beraber,
hep beraber sürebilmek toprağı,
ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,
yarın yanağından gayrı her şeyde
her yerde,
hep beraber!
diyebilmek
için
on binler verdi sekiz binini.*

Destanın bir yerinde Nazım Hikmet şu görüşü ortaya koyar: Şeyh Bedreddin ve adamlarının yenilmesi elbette tarihsel, toplumsal, iktisadi koşulların sonucudur, elbette akıl bunu böyle kabul ediyor, ama yürek onların yenilgisini benimsemiyor. Bu görüşü ortaya koyduktan sonra Nazım Hikmet bir dip notuyla savunuya geçer, bazılarının bu görüş karşısında kafayla yürek ayrılmaz görüşünü öne süreceklerini, oysa insanın, yürek taşıyan bir varlık olarak, doğruları doğru diye belirlerken, doğruların getirdiği değişik duyguları yaşamaktan geri kalamayacağını belirtir. İstemediğimiz bir sonuç aklımıza yatsa da bize acı verecektir.

Zeyl bölümünde, Lenin’in sözlerine dayanarak, şu görüşü işler Nazım Hikmet: Bir ulusun insanı, tarihindeki yüz ağartıcı olaylardan onur duymalı, evrensellik adına bundan sakınmaya kalkmamalıdır. Buradan şu temel görüşe ulaşır: Başka ulusları ezen ulus özgür olamaz.

Şeyh Bedreddin Destanı’nın düşünsel yanı biraz dağınık ve biraz eksik kalmıştır. Nazım Hikmet’i bu çalışmasında Şeyh Bedreddin olayından ulusallık sorununa bağlayan etkinin ne olduğu açıkça görülüyor. Nazım Hikmet de bu eksikliği anlamış, Zeyl’de şöyle demiştir: “Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin destanı adlı risaleme bir önsöz yazmak istemişim. Bedreddin hareketinin doğuş ve oluşundeki sosyalekonomik şartlar ve sebepleri tetkik edeyim, Bedreddin’in materyalizmiyle Spinoza’nın materyalizmi arasında bir mukayese yapayım demişim. Olmadı.” Gerçekte, zorluk, sanırız, böylesine önemli bir tarihsel olguyu tarihsel belge yokluğundan ötürü iyi değerlendirememekten gelmektedir. Osmanlı tarihiyle ilgili kaynakların çok az ve sallantılı oluşu bizi toplumumuzun uzak geçmişine ilgili araştırmalarda her zaman eksik bırakacaktır. Tarihsel bir olguyu değerlendirebilmek için, sağlam bir bakış açısına sahip olmak kadar nesnel verilere sahip olmak da önemlidir.

Nazım Hikmet, yapıtının sonunda, Bedreddin’in girişimini bütün büyüklüğü içinde inceleyecek kalın bilim kitaplarının yazılması gerektiğini belirtir bu yüzden. Bu tür kalın kitapların yazılması olanağı var mıdır? Şeyh Bedreddin’in Varidat’ını bugünkü dile çeviren ve çevirinin başına geniş bir inceleme koyan Cemil Yener şöyle demektedir: “Şeyh Bedreddin Mahmut, günümüzden tam beş yüz elli yıl önce asılmış. Onu yakalayıp getirenlerin, yargılayanların, asanların hiçbiri, gördüklerini yaptıklarını yazmamışlar. Onunla konuşmuş olanların, onun hakkında yazdıklarından birkaç cümle gelmiş. Bunlar da yuvarlak sözler. (..) Bedreddin hakkında bilgi veren en eski tarih belgelerinden biri Aşıkpaşazade tarihi’dir. Bilgisiz bir derviş olan Aşıkpaşazade, ya bir çıkar umduğu kimseye yaranmak için ya da Şeyhin düşüncelerini çok aykırı bulduğu için yazdıklarını kinle yoğurmuş. (..) Bedreddin hakkında bilgi veren tarihçiler, ya hükümdarın adamıdır, onun ekmeği ile besleniyor; ya da ondan bir şeyler bekliyordu. Bilgilerini ise, kendi sınıflarından almışlardı. Bu yazarların bilgi düzeyleri de şöyle böyle idi. (...) Şeyhi tanımak da zor. Elde bulunan eserlerinin çoğu dinle ilgili. Din kitabı yazan, eserine kendi kişiliğinden bir şey katamaz pek. Dolayısıyla Bedreddin’in gerçek çehresini onlarda aramakla önemli bir sonuca ereceğimizi sanmam” (Şeyh Bedreddin, Varidat, İnceleme ve çeviri: Cemil Yener, Elif yayımları, 1970, s.5-7.)

Şeyh Bedreddin’le ilgili tarihsel kaynakların zayıflığından ötürü düşünsel yanı ister istemez bulanık kalmış olan Şeyh Bedreddin destanı, tutarlı bakış açısıyla, abartılmamış duygu yüküyle, arı ve güçlü anlatım örgüsüyle dikkatimizi çekmektedir.

MEMLEKETİMDEN İNSAN MANZARALARI

Memleketimden İnsan Manzaraları Nazım Hikmet’ in şiir yaşamında oldukça eski bir tasarımın ve uzun sürmüş bir çabanın ürünüdür. Şair bir zamanlar “Ünlü Adamlar Ansiklopedisi” adlı bir kitap yazmayı düşünmüş. Bu kitapta ünlü generalleri, sultanları, sanat adamlarını, bilginleri, güzellik kraliçelerini, kâtileri, milyarderleri değil, işçileri, köylüleri, esnaf-ları anlatacakmış. Almanlar Rusya’ya saldırdınca, şair de bir XX. yüzyıl tarihi yazmayı kurmuş. Çeşitli uluslardan, çeşitli sınıflardan insanların yaşamı anlatılacakmış bu tarih kitabında da. Ve bu kitapta kurgusal kişiler yaşamış kişilerle yan yana bulunacakmış.

Bunları Memleketimden İnsan Manzaraları’nın Kasım 1961 tarihli önsözünden öğreniyoruz. önsözde bir de şu bilgiler var:

Bu tarihin adını “İnsan manzaraları“ olarak düşünmüş şair. Ve bir de bu tarihi “ne sırf nesir, ne sırf şiirle yazmak olur” diye düşünmüş. Amacı, şiir tekniğini temel almak ve ayrıca nazımın bütün olanaklarını kullanmakmış. Bu büyük yapıt işte bu tasarıya göre gerçekleşmiş. “Hapisten çıktığım zaman altmış altı bin satır yazılmıştı. Hürriyete kavuşuşumdan bir yıl kadar sonra memleketten ayrılmak zorunda kaldım. İnsan manzaralarını yanıma alamadım, yakaladıysam yok ederler kaygısına kapıldım. (..) İstanbul’da kalan biricik sayı parçalara bölünerek dost evlerine dağıtılmıştı. Moskova’ya geldikten biraz sonra bunların ya polisin eline geçtiğini ya da yakıldığını haber aldım. Bazı parçalar daha ben hapisteyken Paris’e gidebilmiş, basılabilmmişti. Altmış altı bin satırdan yalnız bunlar kalmıştı. Aradan yıllar geçti ve 1956’da polisten ve ateşten kurtulan bazı parçalar Moskova’ya gelmeye başladı. Bugün elimde on yedi bin satır var.” Memleketimden insan manzaraları sonradan eklenen bazı parçalarla yirmi üç bin satıra ulaşmıştır. Ama bu sayılar acı bir gerçeği, yapıtın aşağı yukarı onda yedisinin yitirilmiş olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Nazım Hikmet, Memleketimden İnsan Manzaraları’nda kurgusal ya da gerçek olayı ya da kişiyi, soyutlamalar yapmadan, somut konumları içinde ele alır, bu olayları ve kişileri sıkı bir mantıksal olay örgüsü düzeni kaygısına kapılmadan birbirine bağlar, her bir olayda ve her bir kişide bir insanlık durumunu saptar, böylece insanın yücelikleriyle zayıflıklarını yan yana koyarak insan dünyasının özel bir toplamına ve genel bir görünümüne gerçekçi bir tutumla ulaşmaya çalışır; ortaya koyduğu şey bir toplumun, daha doğrusu bütün bir insanlığın güçlülükleri ve güçsüzlükleridir, özellikle İyi’nin Kötü’yle kıyasıya bir çarpışmasıdır. İnsan dünyasına daha çok ahlak açısından yorumlar getiren bu büyük yapıtta kişiler ve hatta olaylar her şeyden önce sivri yanlarıyla ele alınırlar, en büyük çirkinlikleriyle ve en büyük güzellikleriyle, büyük yanlışlarıyla ve büyük doğrularıyla. Böylece, olay örgüsüne ve kişilerin kişilikler ve hatta tipler olarak belirmesine ağırlık veren roman anlatımından çok, tek tek insanlık durumlarını saptamaya dayanan öykü anlatımına ya da belgesel sinema anlatımına ulaşır. Kişileri sivri yanlarıyla ele alma tutumu insan manzaralarını ülkücü bir çizgiye oturtmaz, tersine gerçekçi bir çizgiye yerleştirir, çünkü bu aşırılıklar gerçekliği bulandıracak biçimde değil, gerçekliğin açıklanmasına kolaylık sağlayacak biçimde, gözden kaçan durumların büyütle gözlenmesi biçiminde konulmuştur. İnsanın varolan yanını büyük büyük göstermek gerçekliği daha rahat görmemizi sağlayacaktır. Bu yüzden, insan manzaralarındaki bildiriye ya da bildiriler bütününü, bir aracı-yorumcuyu gerektirmeyecek biçimde kolay kavrarız.

Memleketimden İnsan Manzaraları’nda tek tek insanlar çıkar karşımıza. Her yanından görülmeyen sayısız olayın bazı yanlarıyla belirgin sayısız kahramanı birbiri ardınca geçer gözlerimizin önünden. Herbiri belli bir durumu, belli bir insanlık durumunu saptayarak, adlandırarak yerini bir başkasına bırakır. Bir namusluyu bir satılmış, bir yoksulu bir zengin izleyiverir. Bu kişiler ya yaşamış kişilerdir ya da yaşama olasılığı, yaşamış olma olasılığı olan kişilerdir. Ancak bu kahramanların bazıları yapıt boyunca daha önemli bir belirleyicilik işlevini yerine getirmek üzere sık sık görünürler, öbürleri ikincil bir önem taşırlar ve görünüp silinirler. Bu arada, olağanüstü olanla, şaşırtıcı ve çarpıcı olan düz ve sıradan olanla karışır ya da daha doğrusu bir karşıtlaşma uyumu kurar. Karşıtlıkların ya da daha genel anlamda çeliş-

kilerin genel görünümü içinde, doğru saptamalara ulaşmaya çalışılmaktadır. Kahramanlık ögesi sık sık birinci plana getirilir, böylece yaşamın en büyük yükü olağanın sınırını zorlamaya çalışan ya da zorlayan insanların omzuna yükletilir. Gerçek de böyle değil midir, gerçekte yaşamın en büyük yükünü kahramanlar çekmezler mi? Belki de yaşamın en canlı en taze yanı olağanın sınırlarını zorlayan insanların varlığıyla gerçekleşmektedir, öne atılan, gözünü budaktan canını bıçaktan esirgemeyen insanların varlığında.

Memleketimden İnsan Manzaraları'nda Nazım Hikmet nazımla nesir arası bir anlatımı dener, daha doğrusu nazımla nesir birbirine yaklaştırarak yeni bir anlatıma ulaşır. Daha önceki destanlarında rastladığımız kuyu şiirsellik burada durulur, hatta yer yer çok aza indirgenir. Öyküyle şiirin buluştuğu yerdir burası. Tek tek görüntülerden, somut belirlenimlerden giderek temel gerçeği ya da gerçeklerin temelini gösterebilme yolunda en güzel anlatım bu olmalı. Tek tek görüntülerin, olayların, durumların sözkonusu olduğu yerde yalnızca nazmı, su katılmamış nazmı kullanmak anlatım olanağını çokça zorlamak olurdu, hele böylesine büyük bir çalışmada. Toplumcu gerçekçi bir destanın dili elbette tüm anlatım olanaklarını kullanan bir dil olacaktır, çünkü böyle bir destan insanı bütün genişliği ve derinliği içinde göstermek zorundadır, ama insan manzaralarındaki duru, yalın dili, şiirsizliğin şiirine ulaşmış dili yaratmak daha başka bir şeydir. Gene de sonuç ortada bir sonuç olmamış, ortaya çıkan ürün nesirden çok nazma yakın düşmüştür; uyaklarla, benzetmelerle kurulmuştur, dilin müzikli anlatımına bağlı kalınarak kurulmuştur, imgelerle, çağrışımlarla örülmüştür. Çünkü, amaç, bir olguyu ya da bir durumu kendi yapısı içinde saptamak değil, bir olguyu ya da bir durumu bireysel ve toplumsal bağlamları içinde irdelemek, açıklamak ve yorumlamaktır; saptayıcılıktan öteye geçemeyen kaba gerçekçi tutum böyle bir görevin üstesinden elbette gelemeyecektir. Amaç, gerçekliğin uygun bir çevirisini yapmak değil, gerçek olanın en üst düzeydeki anlatımına ulaşmaktır. Ancak, burada gerçekliğin alanı uçsuz bucaksız bir alan olmasa da oldukça geniş bir alan olarak belirlenmiştir. Çok malzemeye çok geniş anlatım olanağı yaratmak: insan manzaralarında gözetilen yol budur.

Memleketimden İnsan Manzaraları, bu derinlikli ve incelikli gerçekçilik anlayışı içinde, halkın çileli yaşayışını ve halkı sömürenlerin çirkin dünyasını yan

yana ortaya çıkarır. Doğrularıyla ve yanlışlarıyla, gerilikleriyle, saplantılarıyla, doğaüstüne bağlanışıyla, kahramanlıklarıyla, efendilikleriyle, açlıklarıyla ve açmazlarıyla koskoca bir toplum çıkar karşımıza. Bunun yanında, sermaye sömürsünün temsilcileriyle ve toplumdan soyutlanmış ve hiçbir yere oturamamış insanlarla da karşılaşırız. Bütün bunlar, bize, öbür destanlarda yer yer açık yer yer örtülü sunulan bildiriye, insanın her şeyden önce insan olmakla insan olmamak arasında bir seçim yapmak zorunda olduğu görüşünü bir kere daha ama biraz daha değişik bir biçimde duyurur: ‘) “insanda yürek dediğin taştan olacak / yahut da dehşetli namuslu olacak yüreğin. “ Buradaki seçim bir dünya görüşünün, bir öğretinin seçimi olmaktan önce ahlaki bir seçimdir, ama elbette çıkış noktası da varış noktası da toplumsal olan bir seçimdir. Ya taşıyürekliği seçeceğiz, o zaman tüm insanlardan ayrı tuttuğumuz benimizi her şeye karşın korunulması ve savunulması, doyurulması ve sürdürülmesi gereken bir varlık olarak göreceğiz. O zaman iyilikçi tutumu kesinlikle yoksaymışızdır. O zaman biz de Şahende Hanım gibi davranabiliriz: Gebe kadına bir avuç kiraz vermeme için kiraz sepetini tirenin penceresinden boşaltabiliriz. Ya da hiçbir yerin insanı olmamayı seçmek, soyut bir insancılık, soyut bir insan sevgisi anlayışı içinde toplumdan soyutlanıp bir kıyıya çekilmek var. Bu da bir bunaltı kaynağı olacaktır bizim için, çünkü tek başına değerli ve tek başına önemli kimse yoktur, insan başkalarıyla olan ilişkileri içinde değer kazanır ancak, ve insan bunaltı duygusunu başkaları için bir ölçüde önemli olduğunu sezebildiği zaman aşar. Dr. Faik, soyutlanmışlık bunaltısının en güzel örneğini ortaya koyar: Gerçekte, şu ya da bu nedenle koştığı burjuva sınıfının karşısına geçmek, halkın yanında, içinde yer almak düşer ona. Oysa o beceremez bunu ve zorunlu olarak çıkmaz yola düşüverir: Kendini öldürür. Önemli olan ne Dr. Faik gibi yüreksiz, ne Şahende hanım gibi taşıyürekli olmaktır. Önemli olan yürekli olmaktır, yüreğini insanlık yoluna koymuş olmaktır.

Memleketimden İnsan Manzaraları, öteden beri büyük değer bunaltımları yaşayan toplumun derin kesitini koyar ortaya. Bu yapıt, bir destan, bir ansiklopedi olmaktan çok, her tür insanı tanımlayan ve örnekleyen bir sözlüktür, bireyselliklerin ilginç örnekleriyle, şaşırtıcı görüntüleriyle resimlendirilmiş büyük bir sözlük.

Nazım Hikmet'in Şiiri adlı kitaptan alınmıştır.

“ Sen Prometenin çığlıklarını
kaba kıyım tütün gibi piposuna dolduran adam
Sen benim mavi gözlü arkadaşım
Kabil değil unutmam seni
26 Eylül 1943
seni yapayalnız bırakıp hapisanede
bir üçüncü mevki kompartımanda pupa yelken
koşacağım memlekete
Tren bir güvercin gibi çırpınarak istasyona girecek
Gözü yaşlı bir genç kadına beş senenin ardından
kocasını getirecek
O dem ki boş verip istasyon halkına
Yanaklarından öperken sevgilimi
Sen neşeli mavi gözleriyle bakacaksın içimden
bana
O dem ki yürekte her şey atılacak
Ekmek, kin, hasret, fakat Nazım Hikmet
Sen şu kadar kilometre uzakta kalmama rağmen
Aydınlık yüreğimin duvarına dayayıp sarı saçlı başını
Batan bir yaz güneşi hüznüyle ağlatacaksın arkadaşımı
Günler geçecek ekmek derdi çökecek omuzlarıma
Fabrika, makinalar tezgahım
Sana şeker kamışı, portakal yollayacağım
Karım yün çorap örecektir, her hafta mektup yazacağız
Askere almazlarsa eğer
Unutabilir miyim seni
Tahtakurusu ayıkladığımız hapisane gecelerini
Ve radyoda şark cephesinden haber beklediğimiz
Müthiş anların küfürünü
Radyonun yanındaki duvara
Kurşun kalemiyle abus insan yüzleri çizmiştin
Unutabilir miyim seni hiç?
Hala beton malta boylarında duyuyorum
Takunyaların sesini!
Unutabilir miyim seni?
Dünyayı ve insanlarımızı sevmeyi senden öğrendim
Hikaye şiir yazmayı
Ve erkekçe kavga etmeyi, senden!”

Orhan Kemal

TC'nin Nazım Hikmet'e Ettikleri

Mehmet Esatoğlu

6 Mayıs 1931 günü Nazım mahkemeye çıkarılıyor. İddianamede bir dolu suçlama vardır. Bunlarda biri de Nazım'ın komünist oluşunu ilan etmesini suç saymaktadır. Nazım'ın yanıtı ise oldukça nettir "Komünist şairim ve daha esaslı komünist olmaya çalışıyorum"

"50 yıl önce o sabah... 3 Haziran 1963 yani...Nazım Hikmet, sabah erkenden kalkıyor. Önce mutfakta çayın suyunu koyuyor. Sonra tuvalete gidiyor. Tuvaletten çıkınca kapıya yöneliyor. Kapıyı tam açmıyor. Üstü çıplak. Elini uzatıyor, kapının dışında, posta kutusundaki mektupları alıyor. Tam kapıyı kapatacakken kalp kriziyle sarsılıyor. Kapının dibine öküyor. Yeryüzünün dört bir yanından gelmiş mektuplar üstüne saçılıyor. Şiirimizin büyük öksüzlüğü o saat başlıyor."

1902'de başlamış büyük bir serüvenin bittiği anı böyle anlatıyor Nazım'ın dostları.

Geçtiğimiz yüzyılın en tartışmalı insanlarından biri Nazım Hikmet. Kimine göre "memleket Nazım Hikmet", kimine göre "vatan haini"

Nazım'ın yaşadığı günler dünyanın büyük değişim yaşadığı bir dönem. İmparatorlukların çöküp kapitalist bir dünyanın kurulduğu ama hemen yanı başında da proletaryanın sınıfsız dünya hedefiyle ayaklandığı bir dönem.

Tek başına bir Nazım ne yapabilir böyle bir çağda, böyle bir dünyada?

Nazım, gözlerini açıp dünyaya baktığında palazlanmaya çalışan emperyalist ülkelerin işgalinde bir vatan buluyor. Ülke halkı silahlanarak büyük bir dövüşe hazırlanıyor. O da bu dövüşe katılmak üzere düşüyor yollara. İstanbul'dan Ankara'ya gitmek için yollar kat ediyor. Bir kısmını denizden, geri kalanını ise karadan yürüyerek.

Ankara'da yeni bir Türkiye için kollarını sıvayanlar önce heyecanla karşıyorlar Nazım'ı. Ama onun büyük isyan duygusunun yanında güdük kalıyorlar. Cepheye savaşmaya gitmek isteyen Nazım'ı oyalamaya çalışıyorlar.

Gençliği mücadeleye çağırın bir şiir yazmasını istiyorlar. Yazdığı şiiri okuyunca ödleri kopuyor. "Siz de mi Satıldınız" başlıklı şiirde Osmanlı Padişah'ına söylenen "satılmış hünkar" sözcüğünden ürküyorlar. Şiiri sansürlüyorlar.

Aykırı bir Nazım var karşılarında. Sözü nü sakınmayan. Gördüğünü tüm çıplaklığıyla ortaya koyan. TC'yi kurmaya çalışan yöneticiler onu cepheye yollamaktan çekiniyorlar. Bir süre oyalayıp sonunda da önüne "Elaziz (Elazığ) ya da Bolu" seçenekli öğretmenlik önerisi koyuyorlar.

Bolu'da öğretmenliği seçen Nazım Hikmet arkadaşı Vala Nureddin'le yollara düşüyorlar. Bolu'da onları gerici bir çevre beklemektedir. Namaz kılmamalarından saç biçimlerine, paylaştıkları şiirlere kadar her şeyleri aykırı geliyor oradaki insanlara.

Nazım'ın kafası ise yeni dünya düşleriyle doludur. Bolu'da kendisini gerici kesime karşı korumaya alan Ağır Ceza Reisi Ziya Hilmi Bey'den dinledikleriyle yepyeni coşkulara kapılıyor.

Kuzeyde başlayan bir devrimi konuşuyorlar geceler boyu. Bu devrim eşit bir dünya yaratmaya soyunmuş bir devrimdir. Sömürünün baskının olmadığı bir dünya hedefiyle yürüyen bir devrimdir. Bu devrim Büyük Ekim Devrimi'dir.

Öğretmen maaşlarını ceplerine koyan Nazım Hikmet ile Vala Nureddin devrimle buluşmak üzere yollara düşüyorlar. Paranın geçerli olmadığı bir dünyaya doğru gittikleri düşüyle ellerindeki paraları rastgele harcıyorlar.

Uzun serüvenlerin ardından Moskova'ya vardıklarında onları Marksizmi-Leninizm'i öğrenecekleri bir okul, KUTV beklemektedir.

Nazım KUTV'da izler bırakan bir öğrenci olacaktır. 84 ayrı ulustan öğrencilerle bir yandan tartışmalar yapıyor, sahne gösterileri hazırlıyor, öte yandan da bilimsel sosyalizm üzerine bilgilerini geliştiriyor ve derinleştiriyor.

Bir yanıyla olgunlaşan bir adam var Nazım'ın içinde, bir yanıyla çocuk. Bir gün soruyor kendi kendine öldürülmekten korkuyor musun?

"Korkmuyorum. Birden düşünmeden.. Hayır, önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sakatlığa, topallığa, sağırığa razı mısın bu uğurda, verem illetine, yürek hastalıklarına? Evet, razıyım. Ya Körlüğe? Körlük mü? Körlük. Dur, hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda. Kalktım, gözlerimi sımsıkı yumdum, dolaştım odanın içinde, eşyaları, ellerimle yoklayarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım, İki kez tökezleyip yere kapandım ama gözlerimi açmadım, sonra masanın başında durdum, gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de."

Nazım KUTV eğitimi sonrası mücadeleye atılmak üzere ülkesine döndüğünde Osmanlı köhneliği üzerine oturtulmaya çalışılan bir cumhuriyetle karşılaşılıyor.

Emperyalist işbirlikçiliğinden başka bir yol seçemeyen egemen sınıflar ülkede çarpık bir kapitalizm inşa etmektedirler.

Ülkede bir kesim olup bitenden mutludur. Cumhuriyet yönetimin getirdiği yenilikleri övüp duruyorlar. Bunların bir kısmı da Atatürk sofrasının "hık" deycileridir. Ekim Devrimi'ni görmüş, yaşamış Nazım'a ise bunları yutturmak mümkün değildir.

Nazım'ın açtığı "putları yıkıyoruz" savaşımı karşısında tir tir titremeye başlıyorlar. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan Hamdullah Suphi Tanrıöver'e düzenin aydınları Nazım'a karşı büyük bir saldırı başlatıyorlar. Yakup Kadri "Nazım Hikmet'in şiirlerinin bugünkü Türk cemiyetinde hiç yeri olmadığını zannediyorum" diye yazarken Hamdullah Suphi "...Bunlar putları değil, milli ediplerimizi, dâhilerimizi yıkmak istiyorlar. Bu edebiyat tartışması değil komünizm propagandasıdır" diyerek Türk Ocağı'ndaki milliyetçi gençleri kışkırtmaya çalışıyor.

7 Temmuz 1929'da aralarına iki sivil polisin sokulduğu 30 genç "putları yıkıyoruz" kampanyası yazılarının çıktığı "Resimli Ay" Dergisi'ne geliyorlar. Amaçları dergiyi kırıp döküp dağıtmak. Ancak Zeke-riya Sertel ve Nazım Hikmet gençlerin karşısına çıkıyorlar. Onlarla yüz yüze konuşuyorlar. Böylece provokasyon boşa çıkarılmış oluyor.

Nazım bir yanda "put"ları yerle bir ederken bu toprakların devrimci şiirinden de örnekler ortaya koyuyor. "835 Satır", "Jokond İle Sİ-YA-U", "1+1=1", "Sesini Kaybeden Şehir" kitapları peşpeşe çıkmaya başlayınca Ankara'da CHP çevrelerinde bir huzursuzluk başlıyor. Nazım'ın "sınıf edebiyatı" yaptığı "grevi öven şiirler yazdığı ve elini kolunu sallaya sallaya dolaştığı" konuşuluyor. Bu konuşmaların hemen ardından 1 Mayıs 1931 günü polis elinde evrakıyla dayanıyor Nazım'ın kapısına. Ertesi gün de Nazım sorgu yargıcının karşısındadır.

6 Mayıs 1931 günü Nazım mahkemeye çıkarılıyor. İddianamede bir dolu suçlama vardır. Bunlarda biri de Nazım'ın komünist oluşunu ilan etmesini suç saymaktadır. Nazım'ın yanıtı ise oldukça nettir "Komünist şairim ve daha esaslı komünist olmaya çalışıyorum"

Bu kararlı duruş içindeki bir sanatçıya TC'nin yapaçağı tek şey vardır o da onu bezdirene kadar üstüne gitmek, onu engellemek, mahkemelerde, hapislerde süründürmek ve yok etmek.

Çünkü Nazım aykırıydı. Yazdığı her satırı onların uyduruk sisteminin köküne kibrit suyu ekiyordu. Onun için de engellenmesi gerekiyordu.

Yakın dostu İstanbul Şehir Tiyatrosu yönetmeni Muhsin Ertuğrul bir gün evine gelerek hep oyun yazmaya teşvik ettiği Nazım Hikmet'ten bir oyun istiyor. Nazım da "Kafatası" oyununu yazıyor. Oyunu okuyan Ertuğrul çok beğeniyor. Başrol, doktor Dalbanezo'yu da kendisi oynamak üzere oyunu sahneliyor. Oyun kapitalist sistem içinde bilimin duruşunu irdelemektedir.

Her şeyin paraya endeksli olduğu bir dünyanın ür-kütücü yüzünü doktor Dalbanezo'nun yaşam öyküsünde anlatıyor Nazım. Oyun ancak beş gece sahnelenebiliyor. Kimilerince bugünlerde yere göğe konulamayan Atatürk Cumhuriyet'inde oyun engelleniyor ve gösterimden kaldırılıyor.

1930'ların ikinci yarısında Hitler yönetiminin baskıcılığına özenen TC 1938 yılına kadar Nazım'ın her çıkardığı kitabına birer dava açıyor. "Bu gün dünya edebiyatının baş yapıtlarından sayılan "Benerci Kendini Niçin Öldürdü", "Gece Gelen Telgraf" gibi tüm yapıtlar bu yargılamalardan nasibini alıyor.

1937'den sonra ise Nazım üzerine baskılar bir çığ gibi yağmaya başlıyor. "Harp Okulu Davası" diye ünlenen davadan 15, askeri isyana kıskırtmaktan 20 sene hapis verilerek ona son darbelerini indiriyorlar.

Nazım Hikmet 13 yıl uydurulmuş suçlardan dolayı hapis yatıyor. TC'nin yöneticileri 40'lı yılların sonunda çıkardıkları aftan Nazım Hikmet yararlanmasın diye ona atılan suçları af kapsamı dışında tutuyorlar.

Nazım bu haksızlığa karşı 1950 yılında açlık eylemi yapmaya başlıyor. Eylem giderek ülkede yazarlar ve halk arasında dünyada ise yüzlerce aydın ve sanatçının desteğiyle büyüyor.

Nazım hapisten çıkıyor ama TC ona son darbesini de askerlikle hiçbir ilişkisi olmamasına karşın askere çağırarak yapıyor. Yazar Sabahattin Ali'nin katledildiği günlere denk gelen bu girişimin ardında kendisine yönelik bir katliam planı olduğunu anlayan Nazım'a ülkeyi terk etmekten başka bir yol kalmıyor.

Nazım Hikmet doğruları, yanlışları bir yana yaşamını eşit ve özgür bir dünyaya adanmış bir sanat insanıydı. Karşısında ise köhnemiş düzenini her türlü entrika ile yönetmeye soyunmuş bir TC ve onun yöneticileri vardı.

Nazım Hikmet öleli 50 yıl oldu. Yazdıkları, yapıtları ülke halkının ellerinde ve belleğinde yaşıyor. TC'nin yöneticileri ise onun karşı durduğu emperyalizme hizmete devam ediyor hala.

Nazım'a Ağıt

Karalı bir haber düşmüş geliyor

Bakır antenlere kardeş gümüş tellere

Ne bir ezan sesi ne çan çalıyor

Sabahın seheri kardeş, çıkmış yollara

Sabahın seheri Nazım Kardeş, çıkmış yollara

Her hali aklımda, aklımdan gitmez

Sol yanım unutsa kardeş sağım unutmaz

Böylesi bir cana ölüm kar etmez

Sürer tazelenir kardeş, gelir dallara

Sürer tazelenir Nazım Kardeş, gelir dallara

Dedim ki bozkırda bir sarı ota

Ateşin sönmeye kardeş, dumanın tüte

Ola ki bir sabah bir horoz öte

Bu bizim türkümüz kardeş, düşer dillere

Bu bizim türkümüz Nazım Kardeş, düşer dillere

Ruhi Su

Yılmaz Onay

Bu yazı başlığını ilk anda yadırgayabilirsiniz. Hani, onun gibi bir yazarın herhangi bir daldaki yazarlığı için “kötü” demek düşünülebilir mi ki zaten, sorusu akla gelebilir, vbg. Oysa, gerçekte pekâlâ bir dalda dünyanın en önde gelenlerinden olan bir sanatçının, başka sanat dallarında verdiği ürünler, yalnızca aynı düzeyde olmamakla kalmayıp, düpedüz kötü ürünler de olabilir. Burada kararı ön yargılarla vermektir yanlış olan. Dikkat edilirse başlıkta şöyle bir sav yok: Nazım Hikmet, şairliği kadar iyi bir oyun yazarıdır da! Hayır, böyle bir iddia getirmiyorum. Bir defa başlık, Nazım’ın oyun yazarlığını bizim oyun yazarlarımızla karşılaştırarak - “en iyi” de değil “iyi” niteliğini koyuyor. İkincisi de, bu niteliği, kendisinin bir başka daldaki yaratışı ile karşılaştırma yapmaksızın belirliyor.

Neden daha başta bu sorunu ortaya getiriyorum? Çünkü, tiyatro dünyamızda, belki farkında olmaksızın Nazım’ın oyun yazarlığını, onun şairliği ile karşılaştırarak, sırf aynı düzeyde görmediği için, “kötüdür” yargısını verip yok sayma tutumunda olan pek çok kişi var. Üstelik bu kişiler, Nazım’ın oyunlarına “iyi” denmesini, sırf Nazım’ın hatırına yapılan bir değerlendirme gibi alarak, sanki eserin altında onun imzası olmasa kötü dermiş gibi bakıyorlar. Oysa biz, tam tersine, sürekli şunu savunuyoruz: Bir; Nazım’ın oyunlarını değerlendirirken, onun şairliğinin düzeyini neredeyse unutarak, herhangi bir oyun yazarımız gibi ele almaya çalışmalıyız. İki; bunu yaparken de, Nazım’a ilişkin bir görev sorumluluğundan ziyade, tiyatro dünyamızın ihtiyaçlarına ilişkin bir görev sorumluluğuyla yaklaşmamız gerek, diyoruz. Bu demektir ki, bir yandan Nazım’ın şairliğinin düzeyini neredeyse unutmaya çalışırken, öbür yandan, o oyunların altındaki imzanın N. Hikmet olduğunu da bir an için unutarak bakabilmeliyiz.

Bütün bunları da niçin söylüyoruz: Asıl bu tür komplekslerden kurtulunca N. Hikmet'in oyunlarının gerçek güzellikleri görünür oluyor, öyle ki, tüm tiyatrosuna toplu bakınca bizim yazarlarımız içinde en iyi olmakla kalmıyor, günümüz dünya tiyatrosunun eser kıtlığı açısından da uluslararası düzeyde bir değer olarak ortaya çıkacağı görülüyor da ondan. Peki, bu iddiaları neye dayanarak getirebildiğim sorulacaktır. Yanıtım açık: Evet ben Nazım'ın oyunlarının ancak üç tanesini sahneleme şansına kavuşabildim: Biri "Yusuf ile Menofis" oyunu. Öbürü, "Tartüf 59", üçüncüsü ise, "İnek" adlı oyun. Dikkat ederseniz, daha bu üç oyun bile Nazım'ın tiyatrosunda, nasıl bir konu ve ona uygun üslup çeşitliliği ve zenginliği bulunduğunu göstermeye yetiyor. İlki, bildiğiniz gibi, Tivrattaki Hz. Yusuf öyküsünü, önüne bir duvar işçisi çıkararak yabancılaştıran ve iki figürün çatışmasını, neredeyse bütün bir sınıf mücadeleleri tarihçesi gibi işlemeyi başarmış bir büyük dram. Öteki, Moliere'in bildiğimiz ünlü Tartüf'ün yanına, günümüzden bir modern Tartüf ışınlayarak, modern Tartüf'ün teknolojiyi nasıl kötüye kullanıp geçmişteki Tartüf'e taş çıkartırcasına, onu alt edişini ve tüm aileyi avucunun içine alışımlı işlediği çağdaş bir komedyadır. "İnek" ise, sosyalist bir düzende hâlâ varlığını sürdürebilen kâr ve vurgun merakını, İonesco'vari bir absürd üslûpla işliyor ve sonunda o merakın simgeleştiği İnek'in tüm ailenin – hatta çevrenin – üstünde bir hegemonya haline gelişini, öldükten sonra bile ondan kurtulamama esprisi ile vurguluyor.

Bunlardan ilkinin 1976'da Ankara Çağdaş Sahne'de sahnelediğimizde, hiç unutmam, önce devrimci öğrenci örgütleri Nazım'ın oyunu olduğu için toplu satışlarla doldurma sözü verdikleri halde bunu yapmamışlardı, nedenini sorduğumda ise, onların sözcüsü bana: "Abi, oyun çok estetik", demişti.

Tartüf 59'u, Tartüf 2000 adıyla ve çok küçük değişikliklerle yaptığım dramaturji çalışması sonucu, Berlin'deki Türk tiyatrosunda sahnelemiştik; oyun Türkçe oynandığı halde anlaşılmaya yeterli olan zengin tiyatro dili ve politik komedisi sayesinde, o zamana kadar Türk tiyatrosu ile hiç ilgilenmeyen Alman eleştirmenlere bile kendini kanıtlamıştı.

Nihayet İnek oyununu, ancak Eskişehir Anadolu Üniversitesi Konservatuarı'nda bir sınıfa verdiğim sahne dersi çerçevesinde, okulun olanaklarıyla sınırlı olarak sahnelediğimiz halde, oyun kendini ortaya koymuştu, öyle ki, bundan hoşlanmayan yönetici, oyunun, doğal olarak her yıl katılan ODTÜ şenliğine

olsun, başka şenliklere olsun, katılmasını engelledi.

Bu kadarlık bir deneyimle, yukarıda sıraladığım iddiaları kanıtlayamam kuşkusuz. Ama biz bununla yetinmedik. İstanbul Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nde, Nazım'ın oyunlarını, her yıl bir tanesi olmak üzere okuma tiyatrosu tarzında seyirciye sunduk. Okuma tiyatrosu, biliyorsunuz, metni dümdüz oturup kıraat etmek değildir. Evet, elde tekslerle oynanır ama yine de - adı üstünde - tiyatro olmak zorundadır. Dolayısıyla oyunların tiyatro değerleri için daha da kritik bir ölçüttür. Çünkü normal oynanışın getirdiği illuzyonların hiçbiri yoktur. Dolayısıyla, okuma tiyatrosu'nda oyunun metninin sunumuna yoğunlaşmıştır tiyatro. Yani örneğin, metin kötüyse eğer, sahnede oynanışın getirebildiği süslemelerle veya rejî türükleriyle bu örtbas edilip de iyi bir oyunmuş izlenimi yaratılmaz. Buna karşılık eğer metin iyiye, bu kez de kimi rejisörlerin sırf kendilerini öne çıkarmak adına kuş kondurmak için güzelim metni berbat etmeleri, okuma tiyatrosunda mümkün değildir. İşte bu özellikleriyle oyun metinlerini sınava sokan okuma tiyatrosu tarzında, ama az provayla ve az sayıda oynandığı için çok geniş profesyonel kadroların katılabilmeleriyle, yıllardır Nazım Hikmet'in hemen bütün oyunları bu sınava girdi. Ve inanır mısınız, bir tanesi bile mırın kırınla karşılanmadı. Tam tersine, hemen hepsinde seyirci, o oyunu bilmediğini itirafla, "meğer ne kadar güzelmiş", diyerek karşıladı.

Hangi oyun yazarımızın bütün oyunları böyle bir sınavı bu kadar başarı ile geçebilir? Ama ne kadar ilginçtir ki - ve tabii tiyatro dünyamız adına da ne kadar öfkelenirici ve utanç vericidir ki - yazımın başında sözünü ettiğim o Nazım'ın oyun yazarlığı için "kötüdür" deyip geçivermeye alışmış önyargılılar takımından hemen hiçbiri bu uygulamalarımızı izlemeye gelmedi; önyargılarının değişmesinden korktukları ve o güne kadarki beğenmeyip burun kıvrırma rahatlığını sürdüremeyecekleri için midir bilinmez tabii. Ama belki biz de yeterince duyuramıyoruz ve o zaman onların bu rahatını bozmak için yeterli zorlayıcı çabayı göstermemiş oluyoruz. Oysa bu eleştirmenlere ve tiyatroculara, böyle "bilmiyordum", "haber verilmedi" gibi bahanelerin kapısını açık bırakmamak, ardı arkasına özel davetlerle, gelmeyince de icabında sitemlerle mahcup etmek falan gerekir, sanıyorum. Neyse bunlar da olacaktır elbette. Yahut gün gelip bunlara gerek kalmaksızın önyargıların ortadan kalktığını göreceğiz belki de, neden olmasın?

HAZİRANDA ÖLMEK ZOR

(...)
kökü burda
 yüreğimde
yaprakları uzaklarda bir çınar
ıslık çala çala göçtü bir çınar
 göçtü memet diye diye
 şafak vakti bir çınar
 silkeledi kuşlarını
 güneşlerini:
«oğlum sana sesleniyorum işitiyor musun, memet,
memet!»
gece leylâk
 ve tomurcuk kokuyor
üstümbaşım elim yüzüm gazete
vurmuşum sokaklara
vurmuşum karanlığa
 uy anam anam
 haziranda ölmek zor!

bu acılar
bu ağrılar
 bu yürek
neyi kimden esirgiyor bu buz gibi sokaklar
bu ağaçlar niçin böyle yapraksız
bu geceler niçin böyle insansız
bu insanlar niçin böyle yarınsız
bu niçinler niçin böyle yanısız?
kim bu korku
 kim bu umut
ne adına
 kim için?

«uyarına gelirse
 tepemde bir de çınar»
 demişti on yıl önce
demek ki on yıl sonra
demek ki sabah sabah
demek ki «manda gönü»
demek ki «şile bezi»

demek ki «yeşil biber»
bir de memet'in yüzü
bir de güzel istanbul
bir de «saman sarısı»
bir de özlem kırmızısı
demek ki göçtü usta
kaldı yürek sızısı
 geride kalanlara

nerdeyim ben
 nerdeyim?
kimsiniz siz
 kimsiniz?

yıllar var ki ter içinde
 taşıdım ben bu yükü
bıraktım acının alkışlarına
 3 haziran '63'ü
bir kırmızı gül dalı
 şimdi uzakta
bir kırmızı gül dalı
 iğilmiş üzerine
yatıyor oralarda
bir eski gömütlükte
 yatıyor usta
bir kırmızı gül dalı
 iğilmiş üzerine
okşar yanan alnını
bir kırmızı gül dalı
 nâzım ustanın

gece leylâk
 ve tomurcuk kokuyor
bir basın işçisiyim
elim yüzüm üstümbaşım gazete
geçsem de gölgesinden tankların tomsonların
 şuramda bir çalığışu ötüyor
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

Hasan Hüseyin

Nazım Hikmet ve Halk

Yaşar Kemal

*Onlar ki toprakta karınca
suda balık
havada kuş kadar çokturlar
korkak
cesur
cahil
hakim
ve çocukturlar,
ve kahreden
yaratan
ki onlardır...*

Yüzyılımızın en büyük insanlarından biri olan Nazım Hikmet üstüne çok düşünmemiz gerek. Biz her şeyde bir kısırdöngüde olduğumuz için Nazım Hikmet olayına da gereken önemi vermedik. koskocaman Nazım Hikmet neredeyse bir hayranlık sevdasında yitip gidecek. Nazım Hikmet yüzlerce genç için, her bir yönüyle bir araştırma kaynağı olabilirdi. Nazım Hikmeti sevmek, ona hayran olmak demek, onu araştırmak, onu anlamak demektir. İşin kötü, acı yanı Nazım Hikmetin hayatını bile orta güçte bir Rus yazarı yazıyor ve biz onu Türkçeye çevirmek zorunda kalıyoruz. Olacak iş değil.... Bu kadar şair, bu kadar genç hikayeci ellerini kollarını bağlamışlar öylece durup duruyorlar. Nazım Hikmetin öylesine zengin, öylesine renkli, öylesine acı bir hayatı var ki, iyice bir yazar o hayattan çağımızın en ilginç yapıtlarından birini çıkarabilirdi. Bursada, Çorumda, köylerde kentlerde Nazım Hikmetin arkadaşları daha canlı anılarıyla yaşıyorlar. Her birinden bir yeni Nazım Hikmet öğrenmek olanağı daha var. Sonra akrabaları, evi, yurdu,

dostları el değmemiş, öylesine durup durur... Sonra Nazım Hikmetin halkla ilişkileri.... Halk adamlarına davranışları...

Türkiyede, başıboş da olsa, birtakım sosyalist gözükenler, genç sosyalistlere başıboşluğu, örgüt düşmanlığını, halk düşmanlığını öğütleseler de, sosyalizme doğru hızlı bir yöneliş var. Büyük bir kaynaşma içindeyiz. Memleketimize özgü bir sosyalizmi kurma direnci güç kazanıyor. Bu işte de Nazım Hikmete başvurmak en sağlam yollardan biri. Nazım Hikmet bütün hayatında esaslı bir düşünceye ölünceye kadar bağlı kalmıştır. Bir tek sosyalizm vardır. O da halkın kurduğu, halkın kuracağı sosyalizm. Ondaki halk inancı sonsuz bir inançtır. Onca halkın katılmadığı her güzellik, iyilik yarım, yanlıştır. Biz, “her milletin kendine özgü sosyalizmi olacak” derken, her milletin halkı o sosyalizme damgasını vuracak demiştik. Birtakım kaz kafalara halk gerçeğini anlatmak zor.

Nazım Hikmeti Nazım Hikmet yapan, onu çağın en büyük şairlerinden biri eyleyen, onu çağın en ilginç kişilerinden biri kılan elbette ondaki büyük sanatçı ve insanlık gücüdür. Ama bunun da üstünde onun en büyük özelliği, ondaki sonsuz halk inancı ve halk sevgisidir.

O, halkı yıllarca iyi, kötü yönleriyle derinlemesine yaşamış kişidir. Onun elinde halktan nefret etmek, halkı sevmek olanakları vardır. Halktan nefret edecek kadar halkı tanıyordu. Sevecek kadar da.... Halkı yaşamış sanatçılar, kişiler çoğu zaman ya halktan nefret ederler, ya onu sonsuz severler. Dostoyevski'nin ve Nazım Hikmetin halkı derinlemesine yaşamaları onlara tükenmeyecek bir halk sevgisi vermiştir. Bu iki

dev sanatçıyı böylesine yücelten onlardaki halk sevgisidir. Dostoyevski’de olsun, Nazım Hikmette olsun, inanılmaz bir halk sevgisi vardır. Bu her iki büyük kişi de halk sevgisinden dolup dolup taşarlar. Bu iki ayrı cins sanatçı, iki karşıt kişilik bir yerde el ele, yürek yüreğe gelirler, halk sevgisinde...

Nazım Hikmet en büyük eserinin adına boşuna Memleketimden İnsan Manzaraları dememiş. Bunun büyük bir anlamı var. Bu eser büyük bir halk destanıdır. Parça parça bütünlüğüyle halkımızı, çizer... Halka canlı doğaya bakar gibi bakar. Doğanın yaratıcılığı, güzelliği, büyüklüğü halkta da vardır. Doğanın belası, zelzelesi, kar kışı, zulmü halkta da vardır... Nazım halka gözü kapalı bir hayranlıkla bakmaz. Onun için halk da, doğa gibi bir yaratıcılıktır. Dostoyevski’nin elyordamıyla bulduğu halk sevgisi onda bir bilinçtir. Nazım Hikmet başka bir destan da yazmıştır. Memleketimden Manzaralar. işte bu iki manzaralar bütün şiirlerine dağılmıştır. Bu ikinci manzaralar da ötekinin aynıdır. Birinde memleketin insanları, ötekinde memleketin doğası... Nazım Hikmette bu iki sevgi, iki hayranlık, bu iki güzellik iç içe, can canadır. Birbirinden ayıramaz.

Nazım Hikmet bir ömür boyunca sevginin, dostluğun, aydınlığın, güzelliğin türküsünü söylemiştir. Bu sanatın derinlemesine halkla birlikte varmıştır. “Yürekte acımak olacak, insanlık yani, yavrurum.”

Sanatta olsun, politikada olsun halkla birlikte yürürsen, onun sevgisini, dostluğunu, yaratıcılığını esas alırsan aldanmazsın. Ta Homerostan Yunus Emreye, Yunus Emre’den Nazım’a kadar bu böyle olmuştur. Halk insana, “Biz buradan gider olduk. Kalanlara selam olsun” dedirtecek bir yürek verir. Alabilene aşkolsun.

Biz gözlerimizi kör etmişiz. Bizler yozlaşmanın eşiğindedeyiz. Önümüzde duran Nazım Hikmet gerçeğine bakmıyoruz. Alnımızda balkımış bu ışığı görmüyoruz bile...

Halkın eli böylesine elinde, halkın sevgisi böylesine yüreğinde olmasıydı Nazım Hikmet, Nazım Hikmet olamazdı. Yunus da, Homeros da öyle... Dostoyevski de... İnsanlığın yüreğine girmiş her büyük insanın elinde halkın eli var. Bundan sonra da başka türlü mümkün değil.

03.06.1969

...

*Ben bir yolculuk yaptım,
yepyeni yapılar vardı şantiyelerde,
genç bir çam gibi yemyeşildi ümit,
ve bin metre yerin altında
insanların ahında yanıyordu grizu lambaları.
Ben bir yolculuk yaptım,
ayı ışığında, gün ışığında,
yağmurun ışığında,
dört mevsimle ve bütün zamanlarla birlikte,
böceklerle, otlarla, yıldızlarla birlikte
ve en namushu insanlarıyla yeryüzününün,
yani bir keman gibi şefkatli,
henüz konuşamayan bir çocuk gibi merhametsiz,
henüz konuşamayan bir çocuk gibi cesur,
yani bir kuş kolaylığıyla ölmeye de
bin yıl yaşamaya da hazır...*

Nazım Hikmet

Genco Erkal'ın oynadığı, uyarladığı ve yönettiği oyunun turnesinin İzmir ayağını izlerken böyle bir coşku ve duygu selini nasıl yazıya dökeriz diye uzun süre düşündük. Nazım Hikmet şiirlerinden oluşan oyunları onlarca kez seyretmiş olmamıza rağmen Genco Erkal bize tekrar ve tekrar bambaşka bir haz yaşattı.

Genco Erkal'ın o muhteşem yorumu ile nasıl mest olduğumuzu belirterek başlamak istiyoruz. Fazıl Say ve Zülfü Livaneli'nin de bestelerini içeren ve bir violansel ve piyanonun eşlik ettiği oyun; genel olarak Nazım Hikmet'in Bursa Cezaevinde hissettikleri ve elbette saat 21-22 şiirleri ile bizi bizden alan eşi Piraye'ye duyduğu aşkı konu alıyor. Sonrasında sürgün edilmesine ve vatan hasretine şahit oluyoruz ustanın. Nazım'ın yaşamı algılayışını 80 dakika boyunca gösteriyor bize. Bize daha önce sorsalar şahsi hayranı olarak kimseyi Genco Erkal'ın yanında sahneye yakıştıramam. Hatta Fazıl Say'ı bile kabullenmekte güçlük çektiğimi itiraf etmeliyim. Ama Nazım'ın eşi Piraye'yi oynayan Tülay Günel bu hislerimi bir kalemde silip attı.

Cezaevinde geçen aslında durgun ve sıkıcı olmasını beklediğimiz oyunda bir an bile başka bir yöne bakmaya fırsatımız ve dahası isteğimiz olmadı.

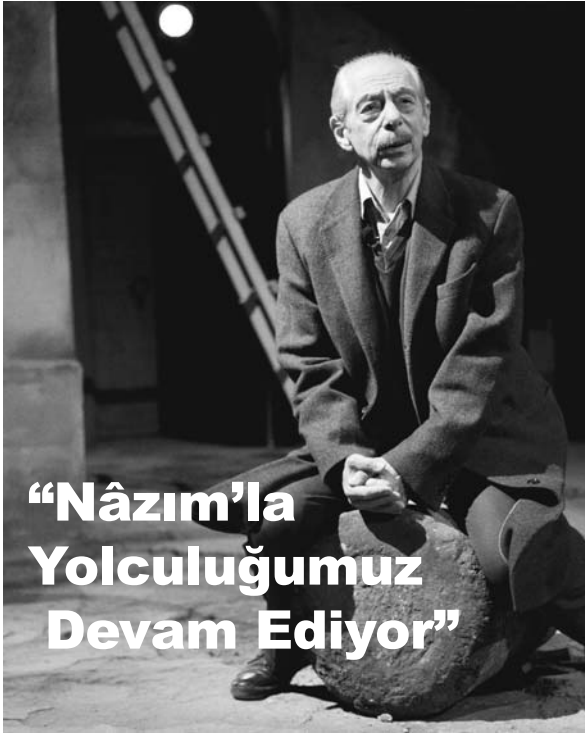
Yaşamaya dair, vatan haini gibi artık hayatımızda bile yer etmiş satırları ve elbette Bursa Cezaevi mektuplarından da birkaç satırı içerdi bu güzel eser. Erkal, tabureye zıpladı koştu, durdu ve uzandı.

Son derece spontane gelen tavrı ve yaşından beklenmeyecek bir dinamizm ile coşkusuna coşku kattı. Böylece seyircinin bir kısmından şiir mırıltıları duymak mümkün hale geldi. Oyunun içindeydik. Nazım'la yaşadık. Özellikle "ben bir ceviz ağacıyım" derken o gözlerinin parıltısı inanıyoruz ki en arka sıradan gayet net görülebiliyor ve hissedilebiliyordu. Elbette Tülay Günel'in muhteşem sesi ve oyunculuğundan bahsetmeden geçmemek gerekiyor. Ranzalara tırmandı merdivenlerden koştu ve bize "Tahir olmanın da Zühre olmanın da ayıp olmadığını" söyledi.

Oyun sona erdiğinde sanki birkaç dakika ancak geçmiş gibi hissedildi. Her birimiz hiç tereddüt etmeden ayağa kalkıp öyle alkışladık muhteşem gösteriyi. Bir gösteriyi, oyunu, filmi veya müzikali değerlendirmenin yolunun biraz daha salon içinde oyalanıp seyircilerin tepkilerini dinlemek olduğu söylenir. Biz de öyle yaptık. Bizi oldukça şaşırtan ve tebessüm ettiren şey ise gözü yaşlı olmayan kimsenin olmamasıydı. Müzisyenlerden birisinin ailesi olduğunu zannettiğimiz çift anladığımız kadarıyla beşinci kez seyrettiği oyunda tekrar ağladı. Elbette ki bu ortak yüreğe biz de dahildik.

Bize bu hazzı yaşattığı ve günlerce ayaklarımızın bulutlarda olma hissini korumayı başardığı için öncelikle Genco Erkal'a sonra Tülay Günel'a ve elbette tüm sahne arkası görevlilerine minnettarız.

Teşekkür Ederiz ...

“Nâzım’la Yolculuğumuz Devam Ediyor”

Genco Erkal

Lise birdeydim Nâzım’ın adını ilk duyduğumda. “Kızıl şair” Moskova’ya kaçmış orada “Rus toprağını öpmüştü. Vatan Haini!” Gazeteler vahşi manşetler atıyordu. Onun şiiriyle tanışmam için on yıl kadar geçecek, 27 Mayıs Anayasasının getirdiği görece özgürlük ortamında şiirleri yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayacaktı. Nâzım Hikmet’ten okuduğum ilk kitap Kuvâyi Milliye’ydi. 60’lı yılların başı. “Onlar ki/ toprakta karınca./ suda balık./ havada kuş kadar/ çokturlar” diye başlayan destan aklımı başımdan aldı desem abartmış olmam. O günden başlayarak onun şiirlerini sahneden izleyiciyle nasıl paylaşabileceğimin yollarını düşünmeye başladım. Şiirler yakamı bırakmıyor, beni sahneye çıkar diye yalvarıyordu.

(...)

Kerem Gibi’den sonra Nâzım, Brecht, Aziz Nesin ve Haldun Taner’in yapıtlarından oluşan iki oyun var: *Her Gün Yeni Baştan* (1980) ve *Merhaba* (1989). Daha sonra Mehmet Ulusoy’un yönetiminde gerçekleşen *Sevdalı Bulut* (1991-1992). Türkiye’deki gösterimlerden sonra, *Sevdalı Bulut*’u ertesi yıl Fransız ve Martinik’li oyuncularla Paris’te Fransızca oynadık ve Le Monde gazetesinde Fransız tiyatro eleştirmenlerinin en güç beğenenlerinden biri olan Michel Cournot bizim için “Üç Türk her gece ayakta alkışlanıyor” diye başlık attı. (Nâzım, Mehmet, Genco).

Arkadan bir başka uzun soluklu oyun geliyor: *İnsanlarım*. Nâzım’ın Bursa Cezaevi günlerini anlatan bu oyun... Yalnız ülkemizde değil New York’ta, Toronto’da, Sydney, Melbourne, Londra, Paris, Amsterdam, Selanik, Kopenhag, Stockholm ve Almanya’nın, İsviçre’nin hemen her kentinde. Fransızca oynadık, Almanca altyazılı oynadık, oynuyoruz.

(...)

Nâzım’la yolculuğumuz devam ediyor. (...) Zaten bu uzun yolculuk öteden beri sadece sahneye sınırlı kalmadı. 1 Mayıs meydanları şahidimdir. Özellikle 70’li yıllarda Türkiye İşçi Partisi toplantılarında, DİSK gecelerinde, DGM’ye Hayır mitinglerinde, Barış Derneği etkinliklerinde, onun doğum ya da ölüm günü anmalarında hep birlikteydik. Şiirler binlerce kişiye söylendi, binlerce kişiyle birlikte söylendi. Koca bir Taksim Meydanı dolusu insanın bir ağızdan “Ben yanmasam, sen yanmasan, biz yanmasak nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa” diye haykırması muhteşem bir olaydı. Ona yaraşan da buydu zaten.

Gün geldi *Kerem Gibi* oyunu yargılandı, aklandı. Gün geldi bir gece vakti kelepçeli olarak otobüsle, iki sivil polis eşliğinde İzmir DGM’ye ifade vermeye götürüldüm, demokratik kitle örgütlerinin ortaklaşa düzenledikleri bir gecede şiir söylediğim için. *Her Gün Yeni Baştan* 12 Eylül sıkıyönetimi tarafından yasaklandı, gözaltına alındım. Orada siyasi polis tarafından hakkımda tutulan bütün raporları içeren heybetli bir klasör gösterdiler bana. Kimi raporlara o koşullarda bile gülmek elde değildi. Hiç unutmuyorum “Aşık Genco saziyla çıktı, halkı isyana çağırın türküler okudu” gibisinden yalan yanlış bilgiler. Oradaki memurlardan biri ötekine, “Amirim, pişman olmuş, bir daha yapmayacakmış” dedi, ben sesimi çıkarmadım. Sonuçta Barış 2 davasına eklediler beni, aklandım ama 8 yıl pasaportsuz kaldım. Fazla abartılacak bir şey yok burada. Nâzım’la yolculuğun doğal duraklarıydı bunlar.

İnsanlar hâlâ Nâzım’ı okuyor, onun şiirlerindeki coşkuyu, iyimserliği, umudu ve gelecek güzel günlere olan inancını, mücadele gücünü duyumsuyor mu, önemli olan budur. Onu yasaklamak isteyenler, yargılayıp mahkum edenleri hatırlayan var mı? Ben de onun sesini, özellikle günümüzün gençlerine hâlâ duyurabiliyor muyum, benim için de en önemlisi budur. Karanlıkları aydınlığa dönüştürmek elimizde.

(Genco Erkal’ın Kerem Gibi adlı kitabına önsözden kısaltılarak alınmıştır.)

Nazım Hikmet

Şükran Kurdakul

*Çağdaş Türk Edebiyatı Cumhuriyet Dönemi kitabından alınmıştır.

...

Nazım Hikmet hapisanede idi.

Tutsaklar, tecrit kamplarında ölümü bekleyenler yaşamlarına, özgürlüklerine kavuştu.

Nazım Hikmet hapisanede idi. Reşat Fuat Baraner, H. İ. Dinamo, Esat Adil Müstecaplıoğlu, Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Şükran Kurdakul yatıp çıktılar.

Nazım Hikmet hapisanede idi.

Bu, yaşanmakla tükenmeyecek sanılan direnç yıllarında yaşadığı tarihsel sürece en geniş açılardan bakarak eski toplumsal yapıdaki yeni güçleri görmesini bilen şair, “hapisteki adam” gerçeğini gizlemeden soyutlamadan yansıttı şiirlerinde.

Bu genel saptama, 1938-1950 yıllarının yaratılarını şöyle değerlendirme olanağı verir bizlere:

1- Kendisi ile yaşadığı çevrenin önemli saydığı özelliklerini vurgularken “ben” “onlar”, ve “biz”in simgelediği insansal durumda kendi bireyselliğine özgü dalgalanmaları yansıtan şiirler

2- Toplumsal duyarlıkların işlendiği şiirler.

3- Destanlar...

Nazım Hikmet’in **Dört Hapishaneden** adlı kitapta yayımlanan şiirlerinde, bireyselliğe özgü dalgalanmalar, yaşanan günün getirdiği kendince önemli olaylara bağlı görünür. Postadan çıkan mektup, görüşme günü sevinci ve ayrılımların kederi, okunan bir kitap, bir ajans haberi, hapishane avlusunda atılan volta, gazetede bir fotoğraf gibi hayatın o gününde bölük pörçük yaşananlar bütünlük kazanır bu dalgalarda. O yaşanan gün, “Güneşli bir gün”, “yağmurlu bir gün”, “Bugün Çarşamba biliyorsun”, “terziler ıhlamur içiyorlar/kış geldi demektir”, “günler ağır / günler ölüm haberleriyle geçiyor”, “apansız gece olacaktır” dizelerindeki gibi, içerdeki adamı ilgilendiren özellikleriyle yeni psikolojik değişmelerin ortaya çıkmasına neden olur.

Bu dönem ürünlerinden Bugün Pazar şiirinde ir-

deleyebiliriz bu yargıyı:

“Bugün Pazar / Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar” dizeleriyle hapisteki adam için yaşamsal önemi olan bir olay anlatılmakta, sonra “Ve ben ömrümde ilk defa gökyüzünün benden bu kadar uzak / bu kadar geniş olduğuna şaşarak / Kımıldamadan durdum...” dizeleriyle durum değişmesinin yarattığı ilk psikolojik değişim verilmektedir.

Güneşe çıkma olayından kaynaklanan durum değişmesi, şiirin öteki dizelerinde başka psikolojik öğelerle tamamlanacaktır:

Sonra saygıyla toprağa oturdum

Dayadım sırtımı duvara

Bu anda ne düşmek dalgalara

Bu anda, ne kavga, ne hürriyet, ne karım

Toprak, güneş ve ben

Bahtiyarım.

Bu değişmeler, yaşanmış olanla, yaşanmakta olanın kesiştiği yerlerde de aydınlık – karanlık, çirkin – güzel, özgürlük – tutsaklık, emek – sermaye, savaş – barış, ölüm – yaşam gibi karşıtlıkları yeniden ortaya çıkarmıştır. Ölümüne Dair, Yine Ölümüne Dair, Çankırı Hapishanesinden Mektuplar’da bu karşıtlığa bağlı duyarlıklar kendi yaşamı ve ölümü ile ilgili sorulara yol açar.

Bir gün

kar yağarken,

Yahut

bir gece

Yahut

bir öğle sıcağında,

Hangimiz ilkönce

nasıl
ve nerede öleceği
Nasıl
ve ne olacak
Ölenin son duyduğu ses
son gördüğü renk

(Yine Ölüme Dair)

Ama ölüm düşüncesi, Yahya Kemal, Ahmet Haşım, Necip Fazıl, Ziya Osman'da gördüğümüz "ahiret kokusu" tüten duyarlıklarla yansımaz bu şiir-
lere. Çünkü evrensel sürekliliğin ölümü yendiği dü-
şüncesindedir Nazım Hikmet.

Ahmet Hamdi, "Ölüm şifasıdır her üzüntünün"
diyordu. Nazım, "Fevkalade memnunum dünyaya
geldiğime / Toprağını, aydınlığını, kavgasını ve ek-
meğini seviyorum..." der.

İyimserlik onun tutkusudur. Ve "bu dünyada
yalnız olmadığının" bilinci ile akılcı bir düşünüş bi-
çimi olarak gelişir.

Bir altı yüz adet
kadınsız erkeğiz
Alınmış elimizden
doğurtmak imkanımız.
Bu müthiş kudretim yasak bana:
yeni bir hayat aşulamak,
bereketli bir rahimde yenmek ölümü,
yaratmak seninle beraber.
Sevgilik, yasak bana etine dokunmak senin

(Lodos)

dizelerinde gördüğümüz, beyninin içinde pusu
kuran, özlemlere karşı tutunduğu güçtür iyimserlik.
Özellikle Tebahhur Suresi, Zafere Dair, 20. Asra
Dair, "Ekim 1945, 5 Aralık 1945, 6 Aralık 1945, 14
Aralık 1945 şiirlerinde bu ağacın yaprakları ışıltar
durur:

Rüzgar akar gider
Aynı kiraz dalı bir defa daha sallanmaz yanı rüz-
garla
Ağaçta kuşlar cıvıldaşır
Kanatlar uçmak ister.
Kapı kapalı

Zorlayıp açmak ister.
Ben seni isterim
Senin gibi güzel,
Dost
Ve sevgili olsun hayat...
Biliyorum henüz bitmedi
Sefaletin ziyafeti
Bitecek fakat.

(2 Ekim 1945)

(...)

Memleket özlemi, barış, ölüm, aşk ve kentler
Nazım Hikmet'in 1950-63 yılları arasındaki ürünle-
rinde egemen tema olarak görünmektedir. Çoğun bir-
birlerini bütünler biçimde işlenir bu temalar. Aşk,
ölüm kaygısı, memleket özlemi ya da kentler, barış –
savaş birlikte geliştirirler şiiri.

Yeditepelî şehrimde
Bıraktım gonca gülümü
Ne ölümden korkmak ayıp
Ne de düşünmek ölümü.

Dizelerinde gördüğümüz gibi, şairin iç dünyas-
ına egemen olan üç olgu (memleket, sevgili ve ölüm
kaygısı) birbiriyle zıtlaşmadan duyarlılığın temelinde-
deki gerçeği sergiler.

"Bulutlar Adam Öldürmesin", "Japon
Balıkçısı", "Umut" gibi şiirlerdeyse temel öge olan
barış, kendi özünde çeşitlenerek ikincil temalarla
zenginleşmiştir.

Nazım Hikmet'in iç dünyasında bir yara gibi
işleyen memleket özlemi, bu dönemin şiirlerinde
güncel, eskimez ve mutlulukları acıya dönüştürme
simgesi gibidir. "Yine Memleketim Üzerine Söylen-
miştir", "Tuna Üstüne Söylenmiştir", "Ceviz Ağacı",
"Sofra", "Balkon", "Vapur", "Bor Otel" doğrudan
bu duygudan kaynaklanır. "Saman Sarısı", "Sevir
mişim Meğer", "Kavak", "Sofya'da", "Slavya Kah-
vesinde Dostum Tefverle Yarenlik" gibi şiirlerde
çağrışımlara bağlı olarak birdenbire çıkar:

Prag şehri yaldızlı bir dumandır
Vltava suyunun köpüklerine
Martı kuşlarıyla gelir İstanbul.

(Slavya Kahvesi...)

İki şey var ancak ölümle unutulur
Anamızın yüzüyle şehrimizin yüzü
Ve koparmış ipini eski kayıklar gibi yüzer
Kışın sabaha karşı rüzgarda tahta cumbalar

Ve bir saç mangalın küllerinde
Uyanır uykudan büyük
İstanbulum

İki şey var ancak ölümle unutulur
(Saman Sarısı)

Nazım Hikmet hapislik yıllarında ölümü düşünürken dirilişe inanmadığını ortay koyan şiirler yazmıştı. Ama hastalığına karşı yakın bir olasılık olarak görmüyordu ölümünü.

Bu döneminde, hastalığının derinliğini algılayarak, kendini ölümü karşılamaya hazırlar gibidir. “Durup dinlenmeden ölümü düşünüyorum / Sıram yakın demek” (10 Eylül 1961), “İyice yaklaştı bana büyük karanlık” (Son Otobüs), “Ölüm kendinden önce bana yalnızlığı yolladı” (Kocalmaya Çalışıyorum), “Bizi burada mı bastırarak ölüm / biz bu şehirden gülüm / çıkamayacak mıyız?” (Laypzig) vb. dizelerde görebiliriz bu kabul etme durumunu. Belki, angina pectoris ağrı zarının ara verdiği günlerde, psikolojisi değişerek iyimser olabilir: “Ölüm düşüncesinden soyundum / giyindim haziran yapraklarını” (24 Mayıs 1962)

Öleceğini düşünmenin yarattığı duyarlıklar da, memleket özlemi gibi, kimi şiirlerinde birdenbire çıkar karşımıza. Çoğun durumunu belirtme gereksinimine bağlı olarak. Duygusal. Ama son yıllarında da, felsefesi doğrultusunda, kişinin yok olması biçiminde anlar ölümü.

Geliyor sıram

Ansızın atlayacağım boşluğa
Ne çüreyen etimden haberim olacak
Ne gözlerimin çukurunda dolaşan

böceklerden...

(19 Eylül 1961, Laypzig)

Nazım Hikmet, son döneminde İstanbul, Moskova, Sofya, Roma, Paris, Prag, Baki vb. kentlerin yarattığı etkilerle de duygulanmıştır. Özellikle eski ile yeninin birlikte yansıdığı Paris şiirlerinde görebiliriz bunu. Önce de belirttiğimiz gibi, tarih, sürekliliktir Nazım Hikmet şiirinde. Bu akış içinde kendisinde de değişenleri görmek olasıdır. Gezilerinde kentlere bakarken, sokaklarda, caddelerde, evlerde birikmiş olanın gizlerini okuyarak şiirinin temel öğelerini bulmuştur.

Paris'te kime çiçek götürdüm yoldaşım

Komünarların duvarına

Bir de dal gibi bir dilbere.

Paris'te kim gördün şenliklerden

Namık Kemal'i, Ziya Paşa'yı, Mustafa Suphi'yi.

1959'dan sonraki aşk şiirlerindeyse yaşanmakta olanı bir dakikasından ötekilere doğru genişleterek tüm zamanı etkileyen, bir atmosfer yarattığı söylenebilir Nazım Hikmet'in.

Onunla ve onsuz.

Onunla, nasıl istiyorsa öyle varolmanın güzelliğini duyar. Onsuz kalmak, geçmişle, soyutlanmış olanlarla yetinmek zorunluluğudur. Ama Onunla da, gerçekliğinin ötelere sızramış sanarak, değişik “bir alemde” bulur kendini.

Sen benim sarhoşluğumsun

Ne ayıldım

Ne ayılabirim

Ne ayılmak isterim.

(10 Temmuz 1959)

Çok şeye bu tanımın yarattığı perspektiften bakmaya alışmış gibi görünür son yıllarının kimi aşk şiirlerinde. Nasıl istiyorsa öyle var olmak, başta umursamazlığın boşverişini getirmiştir.

İçimde mis kokulu

Kızıl bir gül gibi duruyor zaman,

Ama bugün Cumaymış, yarın Cumartesiymiş

Çoğum gitmiş azım kalmış umurumda değil.

(Vera'ya)

Oysa Türkiye'den Tanganika'ya, Sibiryaya içlerinden Havana'ya kadar yaprak kıvılda duyan adam, yaşamını dipdiri sürdürmektedir içinde. Dünyayı ve insanları omuzlarında taşıyor gibi kederlenir, kaygılanır, mutlu olur, öfkelenir, hesap sorar. Hesap verir. “Kan ter içinde yükselen yapılar”ı (Yapı Yeri) yaratanlarla duygulanır. Çelme takmalara, arkadan vurmalara içerler. “Putların ormanından geçmiş”, ne kolay yıkıldıklarını görmüştür. “Dünyayı telaşsız ve rahat seyredebildiği” aşamadan kendine de, yaşamının biriktirdiği tarihe de bakarak, bu alabildiğine zengin ve görkemli evrenden seslenir insanlığa.

Hatıralardan şikâyetçi değilim

Hiçbir şeyden şikâyetim yok zaten

Yüreğimin durup dinlenmeden

Kocaman bir diş gibi ağrımından bile.

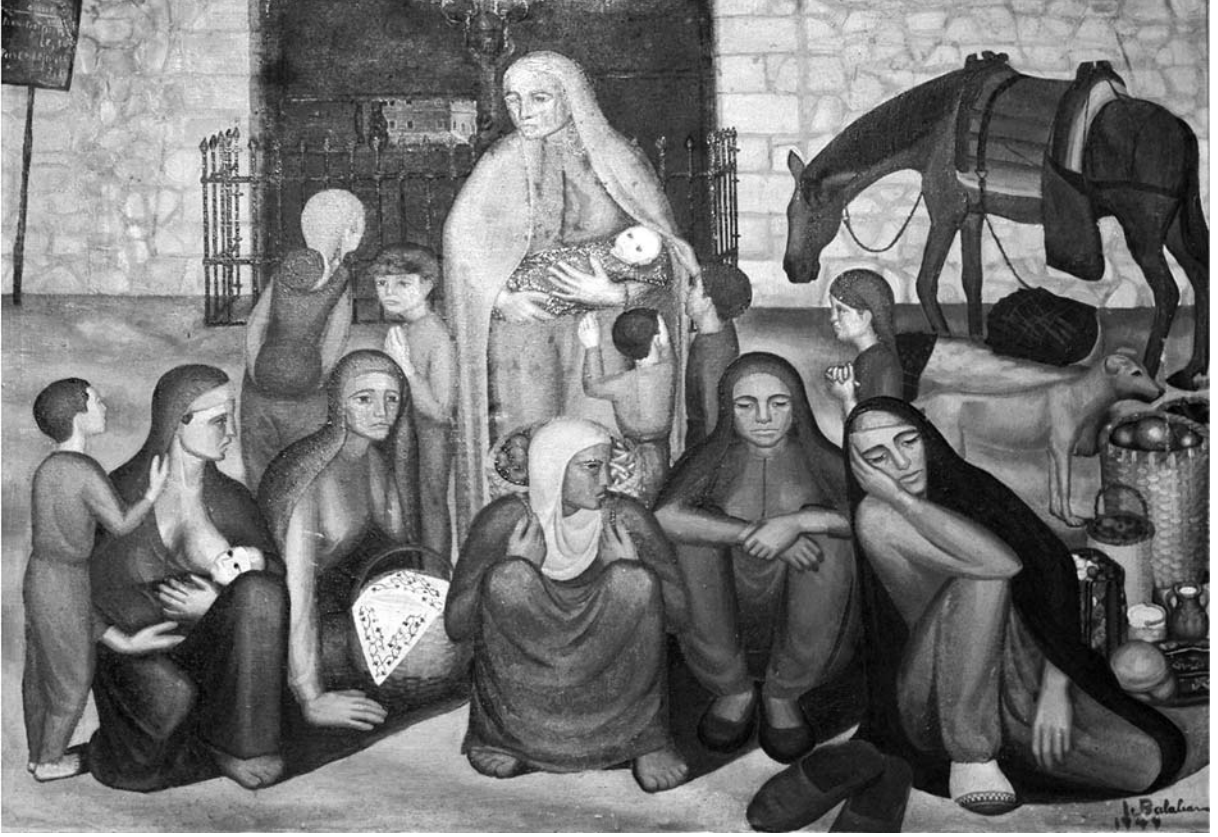
İyice yaklaştı bana büyük karanlık,

Artık ne kibri nazırın, ne kâtibin şakşağı.

Tas tas ışık dökünüyorum başımdan aşağı

Güneşe bakabiliyorum gözüm kamaşmadan.

(Son Otobüs)

N. Hikmet'in zincirini kırmamış insanı

Berrin TAŞ

N. Hikmet'in şiirini ilişkin pek konuşulmuyor ülkemizde. Çoğunlukla N. Hikmet şiirini sevenlerin her birinin diline doladığı şiirler gezinir ortalıkta. Kimileri N. Hikmet'in kavga şiirlerini sever. Kimileri onun ilk gençlik yıllarında yazdığı milliyetçi ögeler barındıran şiirlerini sever. Buraya kadar sorun yok. Biz yalnızca sevdiğimiz şiirleri okuruz. Şiirlerindeki dünyayla ilgilenmeyiz. Ben de N. Hikmet'in şiirlerindeki insanı irdelemeyi sorun edindim. İlk gençlik yıllarımdan başlayarak N. Hikmet'in şiirlerini irdeliyoruz atölye çalışmalarında. Bu yazıda da seçtiğim kimi şiirler aracılığıyla N. Hikmet'in şiir dünyasına sokulmayı amaçlıyorum.

1920'lerde Alemdar gazetesinde yayımlanmış "İki Dert" şiirinden söz etmek isterim.

İKİ DERT

Yusuf Ziya'ya

Gönülden inledi, içten inledi,
Ben anlatayım da bir dinle, dedi,
Sonra sen istersen, bu halime gül:
“Evde üç kişiyiz, üç dertli gönül;
“Hepimiz elemle uğraşıyoruz,
“Kör dolaşıyoruz, kör yaşıyoruz,
“Bir gün anlamadık birbirimizi,
“Sade bir damla kan bağlıyor bizi,
“Annem düşünceli, daima küskün,
“Yok ömrümde onu şen gördüğüm gün;
“Kardeşim neş'esiz, durgun bir çocuk,
“Hep gözleri yaşlı, hep benzi uçuk,
“Ben vakitten evveli ihtiyarlayan,
“Sevgisiz, emelsiz, günleri sayan,
“Maziye ağlayan bedbaht, bir deli,
“Her gün biraz daha gönlüm kederli,
“Onların içinde ben de sessizim;
“Düşün ki: Ne hazin oluyor bizim
“Aynı dam altında toplanışımız,
“maziye hasretle her anışımız...
“İsli bir lambanın kör ışığında
“Koynuna gölgeler gömülen oda
Dinlerken soluyan nefesimizi,
“Başka başka hisle ayırır bizi;
“Annem gençliğini içten yad eder,
“O eski günlerim ne günlermiş der,
“tam sekiz yıl evvel can veren babam,
“Gözümün önüne gelir her akşam!
“Kardeşim: Kafesten geceye dalar,
“Kim bilir onun da ne elemi var?
“Ben, beni terk eden, beni aldatan,
“Bir sonu gelmeyen kabusa atan
“Kadının yaşarım hatırasını;
“Gönlüm tutuyorken hala yasını
“Maziyle uğraşan vuran dövüşen
“Gururum kırılır, lambadan düşen
“Işıқта görürüm onun yüzünü,

“Yeniden yaşarım her eski günü!
“Boynuma dolanır sanki kolları,
“Uzun kirpiklerle o anda yarı
“Kapanan gözleri: Seviyorum, der!...
“Arzuyla tutuşup kalbimde bir yer:
“Söyle beni neden bıraktın? derim,
“İçimden kahrolur ölmek isterim!...
“Bir azap akarken heyecanına
“Uzanan kollarım düşer yanına;
“Önümünden kaybolur o yavaş yavaş!
“Gönlüme dökülür iki damla yaş...
“Bu böyle giderse öleceğim ben!
“Emin ol kardeşim o yanımdayken
“Ne böyle elemli, ne de bikestim!...”
“Artık ağlıyordun, sözünü kestim,
“Dedim ki: Üzülme, derdim senden çok,
“Benim annem de yok, sevgilim de yok!”

“İki Dert” başlıklı şiirinde diyalektik bir bakış dikkati çeker. Şiirde iki kişi vardır, biri dinleyen, öteki anlatan. Anlatıcı aile içindeki yabancılaşmayı anlatır. Evde üç kişidirler. “Evde üç kişiyiz, üç dertli gönül/ Hepimiz elemle uğraşıyoruz/ Kör dolaşıyoruz, kör yaşıyoruz/ Bir gün anlamadık birbirimizi / Sade bir damla kan bağlıyor bizi”. Bu dizelerden yalnızca kan bağıyla bağlanmanın yeterli görülmediğini anlıyoruz. N. Hikmet'in insanlar arası ilişkilerde kültürel bir bağ aradığını söyleyebiliriz. Birbiriyle konuşamayan, birbirlerinin dertlerine yabancı aile bireyleri kördürler. Bir yerden başlasalar konuşmaya belki de körlük sona erecek ama başlayamıyorlar işte. Anne gençliğini anar, kardeşi neş'esiz, durgun bir çocuk, kendisini de sevgilisi terketmiştir. Anlatıcı evi kafes gibi görür. “Kardeşim: kafesten geceye dalar!”

Düşlerinde terkeden sevgiliye “Söyle beni neden bıraktın” diye sormaktadır. Ailede her biri kendi dünyasında, çözülmemiş sorunlarıyla yaşamaktadır. Anlatıcı dertlerini dinleyene anlatırken ağlamaya başlar. Sevgilisinden söz ederken “Emin ol kardeşim, o yanımdayken / Ne böyle elemli ne de bikestim” der. Dinleyici birdenbire sözünü keser. Şiirin akışı değişir burda. Şiirin akışındaki değişim dertli anlatıcının sorununa bir başka açıdan bakılabileceğini gösterir. Dinleyici sözü bağlar “Dedim ki: Üzülme, derdim senden çok / Benim annem de yok, sevgilim de yok!”

Birinin konuşmaması da birarada yaşadığı yakınları vardır. Ötekinin ne sevgilisi ne de yakınları olmadığı için bu tür dertleri yoktur. Burda söylenmeyen nedir: “Derdim senden çok” derken şair bir başka gerçekliğe dikkatimizi çeker. İnsanın yalnızlığıdır bu. Biri insanlar arasındaki yalnızlıktır, öteki salt yalnızlıktır. N. Hikmet şiirdeki yaklaşımıyla salt yalnızlığın daha kötü bir durum olduğunu dile getirir.

N. Hikmet bu şiiri yazdığında 18 yaşındadır. Kültürlü bir ortamda yetişmiştir. Bu nedenle insanın kimi sorunlarını ilk gençlik yıllarında görebilmiştir. Sağlığında yayımlanan eski biçimli şiirlerindedir. “İki Dert”. Sorunlarına karşın insanlarla birarada yaşamak salt yalnızlığa yeğlenir. Kafese benzetilen, içinde yaşayanları bunalan birbirine yabancılaşmış kişilerin yaşadığı ev bile salt yalnızlıktan iyidir.

N. Hikmet şiiri bitirirken didaktik bir yaklaşımla dertlenen kişiye kendini anımsatır. Burda sorunlarını anlatan kişiye nesnel bakmaktadır. Sorunla özdeşleşmemekte, annenin ve sevgilinin yokluğunun da sorun olabileceğini göstermektedir.

“Tevekkül” adlı şiirinde de didaktik bir yaklaşım görülür.

TEVEKKÜL

*Yollarda gezmekten yorgun her gece,
Yıldızlar ölüirken eve dönünce,
Bir zavallı gibi inildeverek,
Kapının önünde bekler bir köpek.
Evinde sükuna koşuyorken ben
Bilinmez bir hisle onu önümden
Her gece kovarım, her gece gelir;
Her gece yalvaran sesi yükselir.
İçinde baş eğmiş tevekküle bu
Sarı gözlerinde ağlayan ruhu
Bir şifa dilenir karanlıklarda.
Za'fa isyan edip ruhunda bir an
İçinden zinciri o kırmamıştır.
Bu sağır gözlere haykırmamıştır!...
Hep boynu bükülü, gözleri nemli,
Daima huçkıran gönlü elemli
Gönlünde ağlıyor sonsuz bir enin
Her gece yalvaran bu biçarenin*

Kapım kapanınca yüzüne birden:

İNleyen sesinden ürperirim ben.

Derim: Hor görmesin bunu kalbimiz,

Bu ruha o kadar benzeriz ki biz!

Didaktik öge yine şiirin sonunda ortaya çıkar. Şiir boyunca yazgısına boyun eğmiş bir köpek anlatılmaktadır. Köpekle simgeleştirilen başına gelenlere isyan etmeyen insandır.

“Kapım kapanınca yüzüne birden / İnleyen sesinden ürperirim ben / Derim: Hor görmesin bunu kalbimiz / Bu ruha o kadar benzeriz ki biz!”

Köpeğin bir zavallı gibi inildeverek her akşam kapıda beklemesiyle zavallı insan arasında ilişki kurulur. Her akşam yapıdan inildeven köpekle simgeleyen başına gelenler karşısında dik duramayan insandır. N. Hikmet şiirde köpekten yola çıkarak zayıflıklarını yenmek için çaba göstermeyen insana kendini gösterir. Köpek diye onu küçümsemeyi. “Bu ruha o kadar benzeriz ki biz”, demektedir şair. Biz der N. Hikmet, kendini de katar. Kendini eleştirel yaklaştığı insanlardan ayrı tutmaz. Yüzüne kapanan kapılara karşın insanın çoğu kez kendini alçaltabildiğini bilmektedir şair. “Her gece kovarım, her gece gelir / Her gece yalvaran sesi yükselir / içinde baş eğmiş tevekküle bu / Sarı gözlerinde ağlayan ruhu / Bir şifa dilenir karanlıklarda / Za'fi isyan edip ruhunda bir an / İçinden zincirini o kırmamıştır.”

zincirini kırmamış insan kendini bilmeyen insandır. Bir insanın zincirini içinden kırması demek değişmekten korkmaması demektir. Kendini zavallı durumuna düşüren koşulları isyan etmeyip kabullenmiş insana seslenir şair. Demek ki N. Hikmet onurlu ve dik yaşamak isteyen insana yol göstermektedir. Şair dön de kendine bak demektedir. Dön de kendi içine bak. Kendini nasıl durumlara düşürdüğünü gör. Köpeği aşağılamayı bırak. Yazgına boyun eğme. Kavgasını verirken sen sana biçilen yazgını değiştirebilir olduğunu göreceksin, der N. Hikmet.

Şair yazgısına boyun eğmiş insana tokat atmaktadır. Attığı tokatla onu kendine gelmeye çağırılmaktadır. Şiir 1921'de yazılmıştır. Bu şiir yazıldığında 19 yaşındadır. Belli ki başına neler geleceğini henüz bilmemektedir. Yine de daha yolun başındayken bile onun insana bakışının dönüştürücü gücü duyumsanır.

Yatar Bursa Kalesinde

Nazım Hikmet'in Yatar Bursa Kalesinde şiirini, şimdiye dek Bedri Rahmi'nin Zindanı Taştan Oyarlar şiirine karşılık yazdığını bilirdik. Ne diyordu Bedri Rahmi, "Bursa'nın ufak tefek yolları/Ağrıdan sızıdan tutmaz elleri/Tepeden tırnağa şiir gülleri/Yiğidim aslanım aman burda yatıyor."

Gerçek ise bambaşka... Nazım Hikmet Yatar Bursa Kalesinde şiirini Bedri Rahmi Eyüpoğlu'na değil Cahit Sıtkı Tarancı'nın 1947 yılında yazdığı şiire karşılık yazıyor. Hikayesi şöyle:

Cahit Sıtkı Tarancı Nazım Hikmet için bir şiir yazar. Nazım o günlerde Bursa Cezaevindedir. Şiirin adı Bir Şey'dir. Şiir o dönemde tam olarak yayınlanamaz ancak birinci bölüm yayınlanır. Adının geçtiği ikinci bölümü sansür nedeniyle yayınlanmaz. Şiir Nazım'ın eline tam metin olarak geçer. El yazısı kağıt Piraye'nin arşivinden çıkar. Cahit Sıtkı'nın el yazısı ile yazdığı şiirin altına Nazım daktilo ile cevap şiirini yazar. Kendisi hakkında dostça da olsa 'bir garip kuş', 'otur denmiş oracıkta oturmuş', 'hapislerde çürür' gibi acıyarak söylenmiş sözlerden rahatsız olur ve hepimizin bildiği 'Yatar Bursa Kalesinde' şiirini yazar. "Sevdalınız komünisttir" diyerek cevap verir.

İşte Cahit Sıtkı'nın şiiri:

*Bir şey ki hava gibi ekmek gibi su gibi
Lâzım insana lâzım onsuz yaşanılmıyor
Ana baba gibi dost gibi yavuklu gibi
Kalp titremeden göz yaşarmadan anılmıyor
Bir şey ki gözünüzde memleket kadar aziz
Aşk ettiğimiz kendimize dert ettiğimiz
Adını çocuklarımıza bellettiğimiz
Bir şey ki hasretine dayanılmıyor*

II.

*Bir şey daha var yürek acısı
Utandırır insanı düşündürür
Öylesine başka bir kalp ağrısı
Alır beni ta Bursa'ya götürür
Yeşil Bursa'da konuk bir garip kuş
Otur denmiş oracıkta oturmuş
Ta yüreğinden bir türkü tutturmuş
Ne güzel şey dünyada hür olmak hür
Benerci Jokond Varan Üç Bedrettin
Hey kahpe felek ne oyunlar ettin
En yavuz evlâdı bu memleketin
Nâzım ağabey hapislerde çürür*

Ve Nazım Usta'nın şiiri:

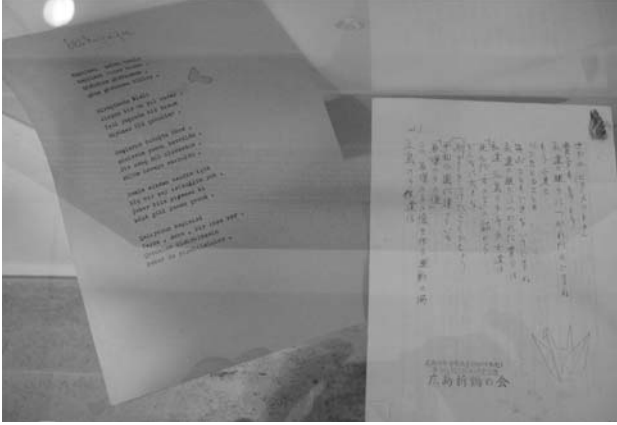
*Sevdalınız komünisttir
On yıldan beri hapistir,
Yatar Bursa kalesinde.*

*Hapis ammâ, zincirini kırmış yatar,
En âlâ bir mertebeye ermiş yatar,
Yatar Bursa kalesinde.*

*Memleket toprağındadır kökü,
Bedreddin gibi taşır yükü,
Yatar Bursa kalesinde.*

*Yüreği delinip batmadan,
Şarkısı tükenip bitmeden,
Cennetini kaybetmeden,
Yatar Bursa kalesinde.*

Hiroşima ve Nazım

Şiirinin (fotoğraftaki başlığı "Ölü Kızcağz") Nazım Hikmet tarafından daktiloda yazılmış bir kopyası ve Japon çocukların teşekkürlerini bildirdikleri bir mektubu

KIZ ÇOCUĞU

Kapıları çalan benim,
Kapıları birer birer.
Gözünüze görünemem,
Göze görünmez ölüler.
Hiroşima 'da öleli,
Oluyor bir on yıl kadar.
Yedi yaşında bir kızım.
Büyümez ölü çocuklar.
Saçlarım tutuştu önce,
Gözlerim yandı kavruldu
Bir avuç kül oluverdim.
Külüm havaya savruldu.
Benim sizden kendim için
Hiçbir şey istediğim yok.
Şeker bile yiyemez ki kaât gibi yanan çocuk.
Çalıyorum kapınızı,
Teyze, amca bir imza ver.
Çocuklar öldürülmesin
Şeker de yiyebilsinler.

Japon çocukları ona yazdıkları mektupla şöyle seslendiler.

Nazım Hikmet

Size de sonsuz uykuya yattınız... Artık hiçbir zaman elinize kaleminizi alamayacak, olanca sesinizle haykıramayacaksınız en yakıcı sorunlar üstüne. Siz sonsuz uykuya yatmış olan... Ah, bilseniz, biz Hiroşimalı küçük kızlara nasıl güç verdi, bizlerden biri için, bir avuç olan ve göze görünmeden kapıları çalarak imza toplayan o küçük kız için yazdığınız şiir..

Kentimizin ortasında, Barış Parkı'nda, atom savaşında yok olup giden çocukların anısına dikilmiş bir anıt var ve bizler, tüm Hiroşima'lı çocuklar, sizin şiirlerinizden destek ve cesaret alarak omuz verdik o anıtın kurulmasına.

Bir atom potlamasını hiçbir zaman görmemiş olan siz, her yüreğe derinlemesine işleyen o dizeleleri nasıl yazabildiniz? Çünkü sizin yüreğinizde de tüm Hiroşimalı ve Nagazakililerin yüreklerindeki nefret ve öfke kaynıyordu! Çünkü, siz de 'barış'ın susuzluğunu duyuyordunuz.'

Hatta bugün, aradan onsekiz yıl geçtikten sonra da, o felaketi yaşamış ve hiçbir şeyden kabahatli olmayan insanlar yitiriyor yaşamlarını. Acaba günün birinde yine acımasız bir şekilde öldürülecek mi insanlar ve ölmek istemiyoruz' iltitleri duyulacak mı yine?

Hayır, geçmişte olanlar daha yinelenmesin... Bizler yaşadığımız sürece bunun savaşımını vereceğiz. Sesimiz yettiği sürece bunu haykıracağız. Ellerimiz kalem tutukça bunu yazacağız. İyilik ve mutluluk taşıyıcısı kağıttan turnalar yapacağız. Seslenecek, haykırarak, eylem yapacağız!

Hayır, sizin barışa susmanız boşuna değildi Nazım Hikmet! Hayır, Hiroşima ve Nagazaki'deki sayısız kurbanın acıları boşa gitmeyecek! Seslenecek, haykırarak, eylem yapacağız!

Bizler Hiroşima'nın tüm çocukları, anınız önünde başlarımızı minnettarlık ve saygıyla eğiyor ve cenazenizin önüne binlerce turna, dünyaya özgürlük ve sonsuz barış taşıyan binlerce kuş bırakıyoruz.

Unutulmaz Nazım Hikmet! Hiroşimalı küçük kızların bu armağanını kabul edin, lütfen..."

Kağıttan Turna Söylencesi
**BİR KİŞİ KAĞITAN
1000 TANE TURNA KUŞU YAPARSA,
HER İSTEDİĞİ KABUL OLURMUŞ.**

Japonya'ya atom bombası atıldığında 2 yaşında olan bir kız, 12 yaşına geldiğinde maruz kaldığı radyasyon nedeniyle kansere yakalanmış ve hastaneye yatırılmış. Ama durumu ümitsizmiş.

Hastanedeki tüm doktorlar, küçük kızın ölümü için gün sayarken, küçük Japon kızı hayat doluymuş. Koridorlarda koşuyor, oynuyor ve diğer hastalara yardım ediyormuş. Hastaların arasında en sevdiği kişi ise 80 yaşlarında, kendisi gibi kanser olan yaşlı bir kadınmış.

Küçük Japon kızı, ölüm döşeğindeki bu yaşlı kadını hiç yalnız bırakmamış. Kadın ölmeden hemen önce “Benim için çok geç ama, bizim inanışımıza göre; eğer bir kişi kağıttan 1000 tane turna kuşu yaparsa, her istediği kabul oluyor. Ben yapamadım, sen yap ve kurtul” demiş ve son nefesini vermiş.

Küçük Japon kızı çok üzülmüş ama hayatta kalma arzusuyla geleneksel Japon sanatı olan ori-

gamiyle kağıttan turna kuşları yapmaya başlamış. Neşe içinde çalıştığından ilk başlarda çok hızlı yapıyormuş. 1000 tane turna kuşu yapması işten bile değilmiş.

Ama sağlığı da hızla bozuluyormuş. Bu hazin öykü önce yerel, sonra da uluslararası basında yer almış. Dünyanın dört bir yanından insanlar kıza, binlerce turna kuşu göndermeye başlamış.

Ama küçük Japon kızı, haberler basında çıktığında elini kıpırdatamaz hale gelmiş. Hayattaki son saatlerini 644. kuşu yaparak geçirmiş. Kuşu bitirmiş, gözleri kapanırken hemşireler ve hastabakıcılar, postadan çıkan yüzlerce origami kuşuyla odasına girmişler. Ama küçük Japon kızı yüzünde bir tebessüm yatağında cansız yatıyormuş. Postacılar aylarca kağıttan turna kuşu taşımışlar hastaneye. Sayısı milyonlara ulaşan turna kuşları Japonya'da bir müzede sergileniyor...

Memleketimden İnsan Manzaraları

*memleket bizimse
insanıysak bizler de
manzarası da budur*

*biz ki
daha dün gibi bir geçmişten geldik
biz ki
geleceği kurmağa hevesliydik
biz ki
şiiiri Nazım'dan bildik
bilmedik haddimizi
toplayıp memleketim insanlarını
merdivenlerine Haydarpaşa'nın*

*Haydarpaşa'yu
bir güzel sahne ettik
kimimiz ilktik
kimimiz son
çoğumuz değil
hepimiz acemiydik
kaşa kafaya verdik bir güzel
şiiir söyledik
şiiir güldük
şiiir ağladık
kavgamız da şiiirdi
aşkıımız da
haddimizi aşıkça aşık
ve "Memleketimden İnsan Manzaraları"nı
bir güzel oynadık*

selah özakin

"MEMLEKETİMDEN İNSAN MANZARALARI" Nazım Hikmet'in büyük eseri.. Bir şiiir sever, öncelikle de Nazım sever olarak, Ustanın bu eserinin oyunlaştırılması projesinde yer almak benim için onur oldu.. Böyle bir heyecan ile başladık çalışmalara.. Daha önce bu eserin tamamını okumasam da; büyük ölçüde okumuş, dinlemiş ve hatta seyretmişim bölüm bölüm.. Ama çalışmalar sırasında, metnin içine girdikçe; esere ve Nazım Usta'ya tekrar tekrar hayran oldum.. İyi ki anadilimin şairisin.. İyi ki bu topraklarda yaşadın.. Sevdin.. Ve ne yazık ki çok acı çektin.

SEVGİLİ Selahattin Özakıncı hocamızın yönetiminde çalıştığımız bu eseri, hikayenin başladığı yer olan Haydarpaşa Garı'nın merdivenlerinde canlandırmak da ayrıca çok anlamlıydı.. Ve de hüznü.. Bilindiği gibi Anadolu'dan İstanbul'a açılan kapı olan Haydarpaşa Garı artık kapatılmıştı; uluslararası sermayeye peşkeş çekilmek üzere.. İşte, "Haydarpaşa, gar olarak işlevine devam etsin" diye feryat eden; İstanbul'un değerlerine, tarihine sahip çıkmak için yapılan eylemde bu eseri canlandırmak ayrı bir heyecan oldu.. "HAYDARPAŞA GARINDA 1941 BAHARINDA SAAT 15.00" diyerek.

Ve Haziran Gezi Başkaldırısında, Taksim Gezi Sahnesinde yaptığımız heyecanlı paylaşımda; Nazım Usta'nın bu güçlü eseri bütün teknik zorluklara karşın, izleyenlerin yoğun tezahüratı ile taçlanmış idi.. GEZİ Çapulcuları ile Nazım Hikmet'in çapulcuları bütünleşti bu oyun ile.. Bu benim kişisel tarihimde, çok önemli bir zaman olarak yer alacaktır.

Ümran

Hummalı bir telaş ile hazırlandığımız “Memleketimden İnsan Manzaraları” şiir performansımız yaz sayımızdaki yazımda paylaştığım gibi bir rüzgar gibi esip bizi adeta “sarhoş” edip geçmişti hayatımızdan. Tatlı bir bahar havasında başlayıp Haydarpaşa Garı’nın kapatılmasına karşı hazırladığımız ve merdivenlerinde sergilemeye niyetlendiğimiz çalışmanın sahnesini, hayatımıza bir bomba gibi düşen Gezi direnişi nedeniyle Gezi Parkı Direniş Sahnesi ile değiştirmişti. Bu güzel ve yegane vesile ile direniş tarihinde ve sahnesinde yerimizi aldık. Nereden bilebilirdik ki Türkiye tarihinde bir ilk olan büyük bir dayanışmanın sahnesinde yer alacağımızı.

Aradan geçen süre bizi Nazım Hikmet’in doğum günü yıldönümüne getirdi. Nazım Hikmet’in kaleme aldığı şiiri için bir araya gelen bizler Gazi Mahallesi’nde yeni kurulan bir kütüphanenin sahnesinde performansımızı sergileme şansını bulduk. Emeklerimiz çok anlamlı ve yeri doldurulamayacak kadar “biricik” tesadüfler ile seyircimizle bizi buluşturdu. Buna sadece tesadüf demek haksızlık olacak. Bu, bizlerin inancı, heyecanı ve yüreğimize taşıdığımız yoğun paylaşım duygusunun buluşmasıydı. Planlarımız dışında akan yaşamdailmekilmek dokuduğumuz emeklerimiz sergileneceği yeri kendiliğinden buldu. İlki Taksim Gezi Parkı Direniş sahnesi ikincisi Haydarpaşa Garı ve şimdi de Gazi Mahallesi’nde.

Gazi Mahallesi’nin emekçi ve dar gelirli sakinleri bizleri ilgiyle izledi değerli alkışları ile bizleri onurlandırdı. Doğrusu aldığım haz duygusu ile kendime güvenimi bir kez daha kazanma fırsatı buldum Gazi Mahallesi’nde.

Ve söz veriyorum Gazi seyircisine “daha çok çalışacağım, daha çok yorulacağım, daha çok terleyeceğim” o güzel alkışlara layık kalabilmek için...

Nurçehre

Nazım'ın şiirleri fikir, fikirleri emirdir!

Egemenler insanlık tarihi boyunca üstümüzde sergiledikleri oyunların ve cefakar halkımıza biçtikleri rollerin, nitekim ettiklerinin ürünü olarak halkların mücadele birliğini ve direnenlerin dayanışmasının sonucu tarihin kaçınılmaz cevabını “Devrim”i alacaklar. Çünkü bize devrimi dayatıyorlar.

Yapacağız!

Ezilenler, halklar ve direneler kendilerine biçilen rollere karşın oyunu bozmaya ant içmiştir.

Nazım'ın şiirlerini sahneye oturarak sahne bizim, zafer bizim dedik kısaca. Nazım usta tarihe tanıklık eden dizeleriyle tarihi yüklenenler güç vermiştir. Bu gücün kaynağı sosyalizm fikrinin kızılığdır.

Nazım'ım şiirleri fikir, fikirleri emirdir.

Meltem

Gezi süreci yeni başlamamıştı. Haluk abi beni aradı. “Gülbahar, Haydarpaşa Garı'nda etkinlik için bir proje var. Tiyatro oyunu oynanacak ve bir grup ressam belirledik. Sizlerde oyun oynanırken canlı performans portreler çalışacaksınız.” dedi. Heyecanla kabul ettim...

Ben ya Behice Boran'ı ya da Nazım Hikmet'i çalışacaktım. Nazım'da karar kıldım...

Biz bu planları yapıyorken, Gezi olayları patlak verdi. Ve o andan itibaren hiçbir şey eskisi gibi olmadı.

Haziran'da Haydarpaşa Garı'nda oynanması planlanan oyun ertelendi. Diğer ressam arkadaşlar katılım göstermekten vazgeçmişlerdi. Ben Selah Özakın hocama sözvermişim, yola devam dedim. Oyunun Gezi Parkı'nda oynanacağını öğrendiğimde, işte dedim, en anlamlı gün Nazım Hikmet portresini sunmak için... Büyük bir kalabalığa sunuldu oyun. Oyunun sonunda oyuncular Nazım'ın portresiyle selamladılar bizleri. O an benim için çok büyük bir gurur ve keyifti... tarifi yok...

Yaptığım Nazım portresini, hiçbir hesap içine girmeden, yüreklerini ortaya koyan, büyük bir özveri ile oyunu hazırlayan oyuncu arkadaşlara hediye etmemin en doğru karar olacağını düşündüm ve Ayışığı Sanat Merkezi'ne hediye ettim...

Sanat adına sevgi ve saygıyla...

Gülbahar Bozkurt

*Bir günde kaç utanç
yaşanabilir..
bir yürek kaç kez kurşuna dizilebilir
kötülüğün ana yurdunda.*

*Bu mülteci bedenim
Her gün
en keskin bıçağın
ağzında yürür
zıkkımın
sarfi nazar
meşrebinde*

*Zevcem
bir kez daha
kalbimin en orta yerinden
öpme için
miski amberler
sürünecek
ve bütün
iyiliklere
haber salacağım
elçilerimle...*

*Hasretimin duvağı
buz tutmasın diye
Bütün iklimlere selam ettim
artık asık suratlı bulutlar
gebe kalmassın diye
bu gök kubbenin altında..*

*Bu otlar bir gün
ceberrutların
ayağının
altında değil
mezarınızın
başında bitecektir,
İstanbul'un
bütün günahkar caddeleri bilsin....!*

*Daha çok şarapnel parçaları
saplanacak
sarayların nakışlı duvarlarına.
daha çok kirlenecek
minberlerde yükselen
hoş olmayan sedaların,
kadri-kıymeti..
Çünkü
bütün hudut kapılarını
ben
kapattım,
zulmün, saltanatının
bütün yolları cehenneme
çıkacak...!*

*Budanmamış dallarınız
kalmayacak
bu meydan
muharebesinde...!
size kötülükler armağan edeceğiz
emeğın yüce huzurunda*

*Artık şifresiz yaralarım
şifreli hasretler yüklüyorum
eyy namusu kirlenmiş
karanlık sevda sızlar,
tarihin hiçbir dilimi
sizi ak ve pak edemez...!*

*şimdi yeni besteler zamanı
yeni mısralar,
yeni ezgiler,
ve daha militan
şiiirler zamanı
Şimdi NAZIM' I
daha çok sevme zamanı...*

Recep Çöl

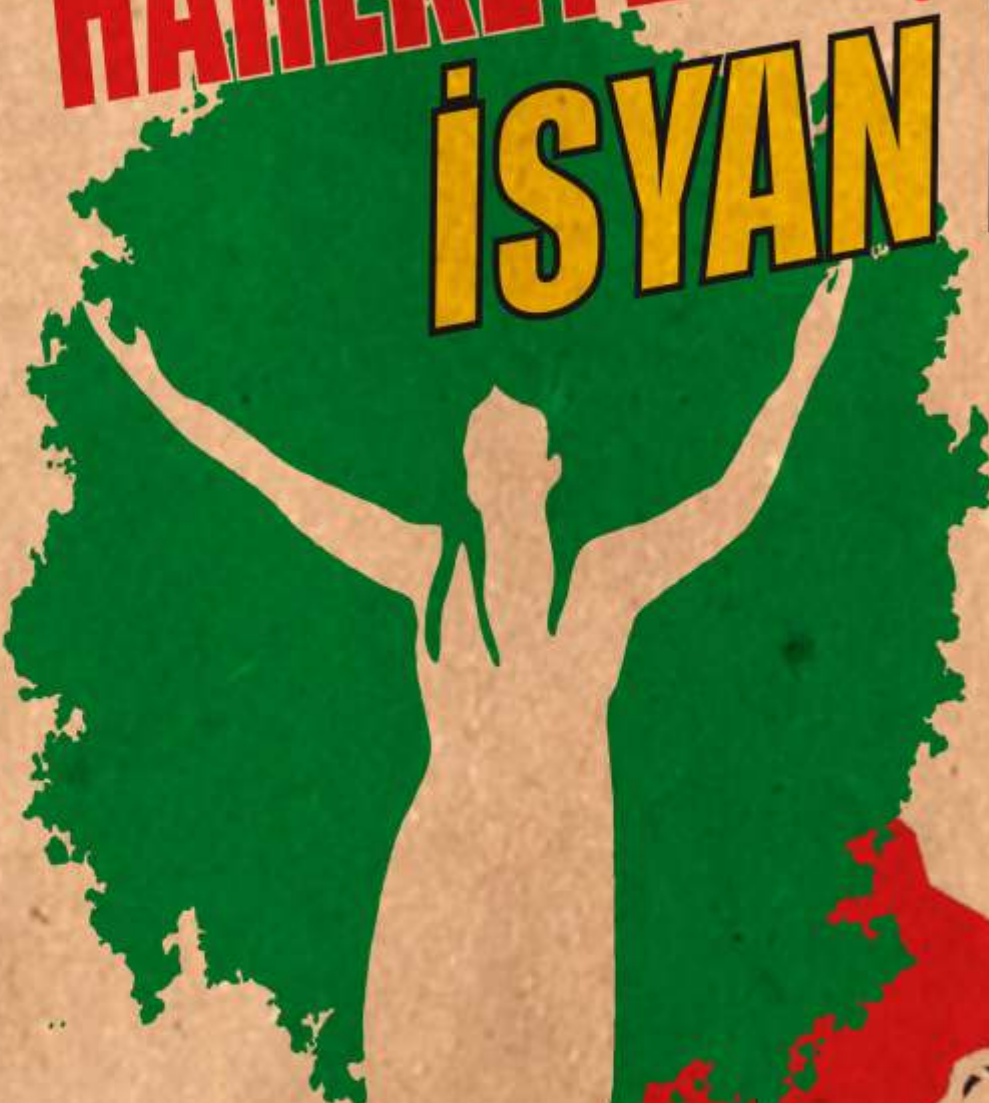
umudumuz kavgada

kavgamız sanatımızla

HAREKETE GEÇ

İSYAN ET

EKA